

แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า :
กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

THE WAY TO DEVELOP ZAZAT SYSTEM PARTICIPATED BY GRASSROOT
LEVEL: A CASE STUDY OF SARONG COMMUNITY,
TAMBON KHAO TUM, AMPHOE YARANG, PATTANI

โดย

ผศ.นินาดียะห์ อาแย

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า :
กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตุม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

THE WAY TO DEVELOP ZAZAT SYSTEM PARTICIPATED BY GRASSROOT LEVEL: A
CASE STUDY OF SARONG COMMUNITY,
TAMBON KHAO TUM, AMPHOE YARANG, PATTANI

คณะผู้วิจัย

นินาดียะห์ อาแย

สารีหะฮะ ตาหยงมัส

มุฮัมมัดซำซุดิน บาราเฮง

นียมามล อาแย

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

ชื่อเรื่องวิจัย : แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาต้อม
อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัย : ผศ. นิมาตี๊ะห์ อาแย

ปีงบประมาณ : ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่งตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง ตำบลเขาต้อม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี เพื่อศึกษากระบวนการและระบบชะกาด ของคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาต้อม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี และเพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะให้ได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก คณะกรรมการประจำมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่ง ชาวบ้านโสร่งที่เป็นผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาด (ผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินจำนวนถึงพิกัดที่ศาสนากำหนดให้จ่ายชะกาด) และผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด ผลการวิจัยพบว่าปัญหาความยากจนในชุมชนโสร่งเกิดจากการขาดการศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพที่ไม่มั่นคง ได้แก่ อาชีพรับจ้างโดยเฉพาะรับจ้างกรีดยาง ซึ่งเกิดปัญหาการได้เปรียบและเสียเปรียบระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง การขาดแคลนที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การขาดการพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพ ครอบครัวมีขนาดใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายสูงในขณะที่รายได้น้อย ประกอบกับสมาชิกในครอบครัวว่างงานขาดรายได้ การจัดการทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้อง โรคภัยไข้เจ็บทำให้เป็นอุปสรรคในการเลี้ยงชีพตนเองและช่วยครอบครัว และความยากจนของคนชราสำหรับกระบวนการและระบบชะกาดอาหารของมัสยิดดารุลอามาน ประกอบด้วยกระบวนการคัดเลือก คณะกรรมการ การกำหนดฝ่าย การจัดเก็บและรวบรวมชะกาด การคัดเลือกผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด การคำนวณและจัดสรรชะกาด เมื่อประสิทธิผลของระบบชะกาดอาหารไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชนได้จึงต้องมีการจัดการระบบชะกาดทรัพย์สินในชุมชนขึ้น และผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาระบบชะกาดซึ่งเกิดจากการเสนอแนะของคนในชุมชนโสร่งพบว่าแนวทางที่คณะกรรมการนำมาใช้เพื่อดำเนินการจัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สินประกอบด้วย ๔ แนวทางหลักที่สำคัญคือ การพัฒนาองค์ความรู้ การวางระบบการดำเนินการ ความชัดเจนและโปร่งใส และความร่วมมือกันในชุมชน

คำสำคัญ: ชะกาด ระบบชะกาด การพัฒนาระบบชะกาด

Research Title: The Way to Develop Zakat System Participated By Grassroot Level : A Case Study of Sarong Community, Tambon Khao Tum, Amphoe Yarang, Pattani

Researcher: Asst. Prof. Ninadeeyah Ayae

Year: 2015

Abstract

This research aimed to analyze the poverty problem of the Sarong Community, Tambon Khao Tum, Amphoe Yarang, in Pattani; to study the Zakat procedures and system implemented by the Committee of Darul Amal Mosque in Sarong; and to draw recommendations from the community on the most effective Zakat system. The data were collected from the Committee of Darul Amal Mosque and Sarong villagers who were both Zakat payers (with the minimum amount of Zakatable wealth and obligated to donate as Zakat) and Zakat beneficiaries. The findings indicated that poverty problems of the Sarong Community were caused by illiteracy, uncertain jobs, specifically para rubber production employees, lack of agricultural lands, deficiency in personal development, big families with high expenses and low incomes due to many unemployed family members, property mismanagement, illness causing disability to work, and the poverty of the village elders. The Zakat on food procedures and system implemented by the Committee of Darul Amal Mosque included committee electing, task assigning to each committee member, Zakat collecting and gathering, beneficiaries selecting, and Zakat calculating and distributing to the beneficiaries. It was found that the effective Zakat on food was unable to eradicate the community poverty. The Zakat on wealth system was hence established. The recommendations on the most effective Zakat system development covered knowledge development, systematic procedures, clarity and transparency, and community cooperation.

Keywords: Zakat, Zakat System, Zakat System Development

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ผู้ทรงกรุณา ปราณี ผู้ทรงเมตตาเสมอ และมวลาการสรรเสริญเป็นของพระองค์ งานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผู้วิจัยชูโกร (ขอขอบคุณ) ต่อเอกองคัลเลาะห์ (ช.บ.) ที่ตอบรับคำวิงวอนและให้โอกาสแต่ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบชะกาต ซึ่งเป็นบัญญัติของพระองค์ให้บ่าวได้ปฏิบัติตามเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติด้วยจุดเริ่มต้นที่การทำวิจัยฉบับนี้

โครงการวิจัยนี้สามารถดำเนินการสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้สนับสนุนทุนวิจัยดังกล่าว ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์พลับพลึง คงชนะ และนายสุรศักดิ์ จำนงสารผู้ทรงคุณวุฒิในงานวิจัยฉบับนี้ ที่ได้ช่วยให้ข้อเสนอแนะที่ดีเพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณะกรรมการมัสยิดทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือ และให้ข้อมูลต่างๆเพื่อการวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงจนสามารถเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการจัดตั้งกองทุนชะกาตทรัพย์สินของชุมชนโสร่งขึ้นมาได้ซึ่งจะอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆรวมทั้งปัญหาความยากจนของคนในชุมชนต่อไป

ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคนและเพื่อนๆที่ได้ให้กำลังใจและมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือต่างๆ เพื่อให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอเอกองคัลเลาะห์ (ช.บ.) ได้ตอบแทนคุณงามความดีแก่ทุกคนรวมทั้งผู้ที่ไม่ถูกกล่าวถึงด้วย ขอพระองค์ทรงประทานความสุข ความเจริญ แต่ท่านทั้งหลาย แทนคำขอบคุณด้วยเทอญ

ผศ.นินาดียะห์ อาแยและคณะ

สิงหาคม ๒๕๕๙

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
๑.๔ คำถามหลักในการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์	๔
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ สภาพแวดล้อมชุมชนบ้านโสร่ง	๖
๒.๒ ประวัติหมู่บ้านโสร่ง	๘
๒.๓ หลักการและระบบการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม	๑๑
๒.๔ บทบาทของมัสยิด	๑๔
๒.๕ บัญญัติเกี่ยวกับชะกาท	๑๖
๒.๖ บทบาทชะกาทในภาคเศรษฐกิจ	๓๔
๒.๗ แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง	๓๗
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย	๕๑
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๑

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๓.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๒
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๓
๓.๕ การกำหนดพื้นที่	๕๔
๓.๖ ขั้นตอนการวิจัย	๕๕
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่โดยทั่วไปของคนจนในชุมชนโสร่ง	๕๗
๔.๒ การวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง	๖๑
๔.๓ กระบวนการและระบบชะกาด	๗๓
๔.๔ ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง	๘๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สาเหตุความยากจนของคนในชุมชนโสร่ง	๘๗
๕.๒ กระบวนการและระบบชะกาดของคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน	๘๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง	๘๙
๕.๔ อภิปรายผลการวิจัย	๙๐
๕.๕ ข้อเสนอแนะจากทีมวิจัย	๙๕
บรรณานุกรม	๙๘
ภาคผนวก	๑๐๑
ภาคผนวก ก. พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐	๑๐๒
ภาคผนวก ข. ประเด็นในการศึกษากระบวนการและระบบชะกาด	๑๑๔
ภาคผนวก ค. สรุปผลการประชุม	๑๑๗
ภาคผนวก ง. สรุปผลการประชุม	๑๒๘
ภาคผนวก จ. แบบสัมภาษณ์	๑๓๖
ประวัติหัวหน้าโครงการ	๑๓๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๑	แสดงแผนที่และที่ตั้งบ้านไสร่ง	๖
๒	แสดงบรรยากาศหลังละหมาดวันรายอ	๘
๓	แสดงภายนอกและภายในมัสยิดดารุลอามาน	๑๐
๔	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๒
๕	แสดงสภาพบ้านที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนไสร่ง	๕๗
๖	แสดงสภาพภายในบ้านที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนไสร่ง	๕๘
๗	แสดงสภาพภายในบ้านที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนไสร่ง	๕๙
๘	แสดงบ้านของคนในชุมชนไสร่งที่ประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยาง	๖๕
๙	แสดงที่ดินที่รกร้างสามารถทำการเกษตรได้	๖๖
๑๐	แสดงการแบ่งสัดส่วนของบ้าน	๖๗
๑๑	แสดงสภาพบ้านที่ยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์	๖๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ความยากจนเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคมตลอดไปจนถึงระดับประเทศซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและก่อให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆ อีกมากมาย ตลอดช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมารัฐบาลได้ทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากไม่น้อยในการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศโดยรวม รวมทั้งดำเนินนโยบายและโครงการต่างๆ มากมาย อาทิ เช่น โครงการสร้างงานในชนบท โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) โครงการพัฒนาคนจนในเมือง โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โครงการการพักชำระหนี้ โครงการธนาคารประชาชน และโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาความยากจนในสังคมไทยก็ยังคงปรากฏอยู่เรื่อยมา และยังคงต้องได้รับการตอบสนองแก้ไขอย่างไม่มีวันจบสิ้น จึงกลายเป็นคำถามทุกยุคสมัยต่อไป ในการหาแนวทางแก้ไขเยียวยาปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้น

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ร้อยละ ๘๐ เป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม มีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจและสังคมในแง่ความยากจน เช่นเดียวกับคนในภูมิภาคอื่น แต่สัดส่วนคนจนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ สูงกว่าสัดส่วนคนจนของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อ่างในสำนักงานสถิติแห่งชาติ ศูนย์สารสนเทศแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ดังนั้น ปัญหาความยากจนในชุมชนมุสลิมจึงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของทั้งประเทศ

วิถีอิสลาม การแก้ปัญหาความยากจนนั้น ทำได้โดยใช้ระบบชะกาต ซึ่งเป็นระบบการให้ความช่วยเหลือทางสังคม ที่ถูกบัญญัติขึ้นตามหลักศาสนา เป็นการจ่ายจากความศรัทธา และเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติ ๕ ประการของอิสลาม โดยไม่ต้องมีกฎหมายบังคับ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับผู้ที่มีทรัพย์สินในจำนวนที่ศาสนากำหนดและครบรอบหนึ่งปีในอันที่จะจ่ายแก่บุคคลที่มีสิทธิได้รับ อันเป็นระบบความช่วยเหลือทางสังคมที่สำคัญ จึงเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ และเป็นความหวังของชาวมุสลิมตลอดมา เนื่องจากชะกาตเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่เก็บมาจากสมาชิกในสังคมมุสลิมโดยตรง ถือว่าเป็นสวัสดิการในชุมชนมุสลิมซึ่งจะเป็นไปในลักษณะที่ชุมชนดูแลและจัดการ

กันเอง ทำให้มีการดูแลที่ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากกว่า และทำให้สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของแต่ละชุมชนได้ ดังปรากฏในปัจจุบัน มีการตื่นตัวในเรื่องชะงาดมากขึ้นเรื่อยๆ มีการจัดตั้งองค์กรหรือกองทุนชะงาดอยู่มากมาย ซึ่งจะกล่าวพอสังเขป ได้แก่ มัสยิดกลางประจำจังหวัดปัตตานี ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเก็บชะงาดเป็นระบบมาหลายปี ในแต่ละปีมัสยิดได้รับเงินชะงาด ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ - ๓๐๐,๐๐๐ บาท และทางมัสยิดจะนำเงินไปแจกจ่ายให้กับกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิรับ ชะงาด เช่น กลุ่มคนจน คนยากไร้ ผู้มีหนี้สินที่ไม่สามารถจ่ายหนี้ได้ เป็นต้น ประสิทธิผลในการดำเนินการแจกจ่าย ชะงาดของมัสยิดกลางปัตตานี ปรากฏกรณีตัวอย่าง คือ มีชาวบ้านคนหนึ่งที่คณะกรรมการมัสยิดเคยนำเงินชะงาดไปมอบให้ แล้วเขานำเงินไปซื้อรถเข็นมาประกอบอาชีพจนสามารถสร้างตัวได้ ปัจจุบันเขากลับเป็นผู้ให้ชะงาดกับคนอื่นแล้ว สำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับชะงาดโดยมัสยิดตะลุบัน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี นั้นก็มีประสิทธิภาพเช่นกัน มีการจัดสวัสดิการแก่ผู้มีสิทธิรับชะงาด ในลักษณะต่างๆด้วยกัน เช่น ชะงาดเพื่อการยังชีพ ชะงาดเพื่อการศึกษา ชะงาดเพื่อการประกอบอาชีพ ชะงาดเนื่องจากขาดรายได้ เป็นต้น สำหรับมัสยิดบ้านเหนือ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลานั้น ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับ ชะงาดถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก แต่ละปีได้รับเงินชะงาดเป็นล้าน ปัจจุบันนี้ในชุมชนบ้านเหนือมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี และไม่ปรากฏคนยากจนในชุมชนเลย (อับดุลสุโก ดินอะ, ๒๕๕๕)

จากประสิทธิภาพของระบบชะงาดที่เป็นหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม และประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากตัวอย่างที่ดีที่ประสบความสำเร็จ ทำให้ปัจจุบันนี้ มัสยิดต่างๆ ได้เริ่มมีการจัดตั้งระบบชะงาดขึ้นในชุมชนตนเอง รวมทั้งมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่งด้วย แต่การจัดระบบชะงาดที่มีประสิทธิภาพเกิดจากปัจจัยหลายด้านและหลายประการ ทั้งปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นและวิธีการแก้ปัญหาที่มีอยู่มากมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ สำหรับชุมชนบ้านโสร่งก็ได้มีการจัดตั้งระบบชะงาดโดยมัสยิดดารุลอามานเพื่อสวัสดิการสังคมขึ้นมาเมื่อประมาณ ๒๐ ปีที่แล้ว ซึ่งเริ่มในปี พ.ศ.๒๕๓๘ แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร จำนวนคนยากจนมากเกินกว่าจำนวนเงินชะงาดที่ได้มาเนื่องจากมีการจ่ายเฉพาะชะงาดพิตเราะฮฺ (ชะงาดอาหาร) ถึงแม้ความร่วมมือของชาวบ้าน (ชุมชนบ้านโสร่ง) ที่จ่ายชะงาดอาหารมีประมาณกว่า ๙๐ เปอร์เซนต์ก็ตาม ทั้งนี้ชุมชนบ้านโสร่งส่วนใหญ่แล้วจัดการในส่วนของชะงาดทรัพย์สินกันเอง ในระดับปัจเจกชนยังไม่ปรากฏชะงาดทรัพย์สินที่ชุมชนจะต้องจ่ายสู่องค์กรกลางซึ่งหมายถึงมัสยิด จึงปราศจากการ

จัดสรรระชาดที่ดีและขาดประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้ยังปรากฏคนในชุมชนที่เผชิญกับปัญหาความยากจน มีหนี้สิน ไม่มีการศึกษา และปัญหาอื่นๆอยู่ไม่น้อย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้เพื่อที่จะสามารถพัฒนาระบบชะงาดของมัสยิดดารุลาอามาให้เกิดประสิทธิภาพขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ประสิทธิภาพในระบบชะงาดนั้นมิได้วัดจากจำนวนเงินชะงาดที่ได้รับ หากแต่เกิดจากความสามารถที่จัดปัญหาความยากจน หรือ อย่างน้อยทำให้คนจน คนด้อยโอกาสในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากเดิม ฉะนั้นการวิจัยในครั้งนี้จะนำแนวทางการพัฒนาซึ่งเกิดขึ้นจากความต้องการ หรือความคาดหวังของกลุ่มรากหญ้าที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดระบบชะงาด เพื่อตอบสนองความต้องการและสร้างความพอใจให้แก่กลุ่มรากหญ้าที่เป็นคนจน คนด้อยโอกาส เพราะกลุ่มคนเหล่านี้คือหนึ่งในกลุ่มบุคคลผู้มีสิทธิรับชะงาดที่สำคัญที่สังคมจะต้องให้การดูแล

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี
๒. เพื่อศึกษากระบวนการและระบบชะงาด ของคณะกรรมการมัสยิดดารุลาอามา บ้านโสร่ง ตำบลเขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี
๓. เพื่อเสนอแนะและเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบชะงาดของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๑.๓ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง กระบวนการและระบบชะงาดของคณะกรรมการมัสยิดดารุลาอามา บ้านโสร่ง ตำบลเขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี
๒. ได้ทราบข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาความยากจน และแนวทางในการพัฒนาระบบชะงาดของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
๓. ได้เกิดการสนับสนุนคนจนในชุมชนโสร่งให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมและแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน

๑.๔ คำถามหลักในการวิจัย

๑. การจัดระบบชะกาศของชุมชนโสร่ง มีกระบวนการและปัญหาอะไรบ้าง
๒. มีแนวทางอย่างไรบ้าง ในการพัฒนาระบบชะกาศในชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๑.๕ นิยามศัพท์

ชะกาศ หมายถึง เงินหรือทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นมีหน้าที่ต้องจ่ายให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับชะกาศตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่บัญญัติศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ และชะกาศ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ชะกาศอาหาร และชะกาศทรัพย์สิน

กองทุนชะกาศ หมายถึง กองทรัพย์สินที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมบรรดาชะกาศจากผู้ที่มีหน้าที่จ่าย เพื่อนำไปแจกจ่ายให้แก่บุคคลผู้มีสิทธิได้รับตามบัญญัติศาสนาอิสลาม และให้ความหมายถึงบรรดาทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้เป็นทานหรือเพื่อสาธารณกุศลด้วย

ผู้มีสิทธิได้รับชะกาศ หมายถึง บุคคลแปดจำพวกซึ่งศาสนาอิสลามได้บัญญัติให้เป็นผู้มีสิทธิได้รับ ชะกาศ ได้แก่ คนยากไร้ (ขาดปัจจัยยังชีพ) คนขัดสน (มีปัจจัยยังชีพ แต่ไม่เพียงพอ) เจ้าหน้าที่ชะกาศ ผู้ถูกดลใจให้เข้ารับอิสลาม ผู้ไร้อิสรภาพ (ทาส) คนมีหนี้สิน (ไม่สามารถสะสางได้) ผู้ที่อยู่ในวิถีทางของอัลลอฮ์ และคนเดินทาง

ผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาศ หมายถึง บุคคลที่มีทรัพย์สินเกินจำนวนที่ศาสนากำหนดไว้ในรอบปี ซึ่งจำเป็นจะต้องจ่ายชะกาศให้กับผู้มีสิทธิได้รับชะกาศ หากละเลยจะได้รับบทลงโทษจากพระเจ้า

ระบบชะกาศ หมายถึง ชะกาศเป็นศาสนกิจที่ต้องทำเป็นระบบ มีการจัดการ มีเจ้าหน้าที่และมีองค์กรรับผิดชอบที่ชัดเจนในการจัดเก็บชะกาศ และแจกจ่ายชะกาศให้แก่ผู้มีสิทธิ และกิจการอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ประสิทธิภาพของระบบชะกาศ หมายถึง ความสามารถของระบบชะกาศ ที่ขจัดปัญหาความยากจน หรือ อย่างน้อยทำให้คนจน คนด้อยโอกาสในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากเดิม

ฐานรากหญ้า/ชุมชนรากหญ้า หมายถึง คนในชุมชนโสร่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการจัดระบบชะกาศในชุมชนตนเอง

คนยากจน (มิสกิน) หมายถึง คนที่มีทรัพย์สินและปัจจัยจำเป็นในขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตัวเองและสมาชิกในครอบครัวได้แต่ไม่เพียงพอเท่าที่ควร トラバ
ใดที่มีปัจจัยไม่เพียงพอในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตัวเองและสมาชิกในครอบครัว
ความเป็นคนยากจนยังไม่หมดไป การพิจารณาปัจจัยที่นำมาตอบสนองความต้องการดังกล่าวคิดตามมาตรฐาน
ปกติซึ่งจะต้องปราศจากการฟุ่มเฟือย

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี” มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ สภาพแวดล้อมชุมชนโสร่ง
- ๒.๒ ประวัติหมู่บ้านโสร่ง
- ๒.๓ หลักการและระบบการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม
- ๒.๔ บทบาทของมัสยิด
- ๒.๕ บัญญัติเกี่ยวกับชะกาด
- ๒.๖ บทบาทของชะกาด
- ๒.๗ แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ สภาพแวดล้อมชุมชนโสร่ง

ชุมชนโสร่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ทำเลที่ตั้งของชุมชนโสร่งทิศเหนือจรดหมู่ ๔ บ้านจาเราะสโตร์ และหมู่ ๗ บ้านนิปีกูและ ทิศใต้จรดค่ายสิรินธร ทิศตะวันตกจรดหมู่ ๒ บ้านจาเราะ และหมู่ ๗ บ้านนิปีกูและ และทิศตะวันออก จรดหมู่ ๔ บ้านจาเราะสโตร์ และหมู่ ๕ บ้านจาเราะบองอ

ภาพประกอบที่ ๑ แสดงแผนที่และที่ตั้งบ้านโสร่ง (ภาพ: Google Earth)

ลักษณะของภูมิศาสตร์ของชุมชนโสร่งมีตั้งแต่พื้นที่ราบเชิงเขาและเป็นที่ราบลาดต่ำ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม เป็นการทำสวนผลไม้ ฝรั่ง พารา การทำนา ระยะเวลาพื้นที่นาและสวนลดน้อยลงไป ส่วนหนึ่งก็มีการขายเพื่อเป็นที่สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือน อาคารหอพักนักศึกษา และร้านค้าเพื่อรองรับการขยายตัวของมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา จากเดิมวิทยาลัยอิสลามยะลา ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านปารามีเต ตำบลบุตี อำเภอมือเมือง จังหวัดยะลา และมีการย้ายสถาบันมายังชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตุม ซึ่งเบื้องต้นมีการซื้อที่ดินจำนวนกว่า ๗๒ ไร่ และต่อมามีการซื้อที่ดินเพิ่มเติมรวม ๒๘๓ ไร่ (มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา, ๒๕๕๕) ทำให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงแนวคิดของชุมชน ความเจริญที่กระจายเข้ามาทำให้คนในชุมชนโสร่งมีการยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ประชาชนมีการแข่งขันกันโดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจมีการประกอบกิจการร้านค้า มีการแข่งขันกันสร้างหอพักที่อยู่อาศัยเพื่อให้นักศึกษามาเช่าอยู่ ทำให้ชุมชนมีประชากรที่ไม่ใช่คนในชุมชนดั้งเดิมเป็นจำนวนมากขึ้นทั้งที่เป็นนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย

สภาพทางเศรษฐกิจ ของหมู่บ้านโสร่ง ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ทำสวนยางพารา สวนผลไม้ตามฤดู นอกจากนี้ก็มีอาชีพรับจ้างและรับราชการ พืชเศรษฐกิจได้แก่ ฝรั่ง พารา ลองกอง ฝรั่ง ผลไม้ต่างๆ ในท้องถิ่นตามฤดูกาล ผลผลิตที่จำหน่ายสู่ตลาดภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ ผ้าคลุมผมสตรี และตัดเย็บเสื้อผ้าบุรุษและสตรี ประชากรมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีเส้นทางคมนาคมในการขนส่งที่สะดวก เมื่อพิจารณาถึงการกระจายรายได้ของชุมชนโสร่ง จะเห็นได้ว่ายังปรากฏความเหลื่อมล้ำทางรายได้อยู่ ประชากรบางส่วนมีฐานะยากจน มีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เนื่องจากไม่มีงานทำ หรือประกอบอาชีพรับจ้างทำสวน รับจ้างกรีดยาง และไม่มีที่ดินทำกินของตัวเอง เป็นต้น จึงมีรายได้น้อยและไม่เพียงพอ ซึ่งต้องพึ่งพาระบบชะงักของชุมชน

สภาพทางสังคม ของหมู่บ้านโสร่งจะมีสภาพความเป็นอยู่เรียบง่าย พึ่งพาอาศัยซึ่งกันละกัน มีความสมัครสมานสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีเด็กและคนชราอาศัยอยู่ หมู่สาวออกไปทำงานนอกพื้นที่หรือประเทศเพื่อนบ้าน และกลับมาช่วงเทศกาลวันรายอซึ่งเป็นวันฉลองหลังจากถือศีลอด ทั้งวันรายอพิตรเราะห์และวันรายอออิฎิ้ลอฎฮา การปฏิบัติของชาวชุมชนโสร่งในเทศกาลวันรายอ คือ ไปละหมาดที่มัสยิด จากนั้นมีการขอขมาญาติพี่น้องและเพื่อนๆ มีการเยี่ยมญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้และไกลออกไป มีการเลี้ยงอาหารด้วย

ภาพประกอบที่ ๒ แสดงบรรยากาศหลังละหมาดวันรายอ (ภาพ: ผู้วิจัย)

สำหรับการศึกษาของคนในชุมชนนั้น เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาภาคบังคับทุกคน หมู่บ้านโสร่งยังเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งเดียวของอำเภอยะรัง และประชาชนบ้านโสร่งมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากมีโรงพักตั้งอยู่ภายในหมู่บ้าน มีองค์การบริหารส่วนตำบลตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ ๓ บ้านโสร่งด้วย ทำให้ประชาชนมีความใกล้ชิดกับหน่วยงานของรัฐภาคท้องถิ่นมากขึ้น ส่วนครัวเรือนในหมู่บ้านโสร่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชน และประชาชนบ้านโสร่งมีสุขภาพดี มีการไปตรวจสุขภาพอยู่เสมอ

ชุมชนโสร่งมีสถานที่สำคัญคือ มัสยิด โรงเรียนตาดีกา ซึ่งหมายถึง โรงเรียนที่สอนเกี่ยวกับศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสอนกิริยาอาดี ซึ่งหมายถึง โรงเรียนที่สอนหลักการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานขั้นพื้นฐาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านต้นสน โรงเรียนบ้านต้นสน โรงพยาบาลสุขภาพประจำตำบลเขาตุ้ม องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีตำรวจภูธรบ้านโสร่ง ศูนย์ผลิตและจำหน่ายผ้าบาติก สำนักงานบริหารราชการตำบล และมหาวิทยาลัยฟาฏอนี (เดิมที คือมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา วิทยาเขตปัตตานี)

๒.๒ ประวัติหมู่บ้านโสร่ง

ในอดีตโสร่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ไม่มีความปลอดภัยที่จะเข้ามาเพราะถือว่าเป็นชุมชนคนเขาหรือคนป่านั้นเอง จากคำบอกเล่า คำว่า “โสร่ง” นั้นเพี้ยนมาจากคำว่า “สูง” หมายถึง ไม้ไผ่ที่ไว้เปิด ปิดประตู เป็นเสมือนกำแพง เมื่อคนต้องการเข้าออกหมู่บ้านจะต้องเข้าออกเพียงประตูเดียวเท่านั้น สาเหตุที่มีประตูเข้าออกทางเดียวนั้น เพราะเป็นการป้องกันสัตว์ร้ายต่างๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่ารก และ

ป้องกันโจรผู้ร้ายอีกทางหนึ่งด้วย นานๆเข้าจึงพูดติดปากว่าเมื่อต้องการเข้าหมู่บ้าน จะต้องเอา “สูงร่ง” ออกก่อนจึงจะเข้าได้ และเพี้ยนมาเป็นโนสรงจนถึงปัจจุบัน อีกหลักฐานหนึ่งที่กล่าวถึงชุมชนนี้คือหมู่บ้าน “โนสรง” นั้นเป็นหมู่บ้านที่มีมาตั้งแต่โบราณ มีเรื่องเล่ากันว่าพื้นที่นี้เคยเป็นเมืองเก่าแก่สมัยโบราณ ในสมัยลังกาสุกะ เพราะมีหลักฐานทางโบราณคดีที่สามารถอ้างอิงได้ คือมีคูเมืองล้อมรอบอยู่ในบริเวณโรงเรียนชุมชนบ้านต้นสน หรือหลังสถานีอนามัยตำบลเขาตุม คำว่า “โนสรง” มีที่มาจากเรื่องเล่าในสมัยก่อนว่า หมู่บ้านแห่งนี้มีการเลี้ยงวัวเป็นจำนวนมากจึงทำให้มีการสร้างคอกวัวเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของวัว โดยทางเข้าคอกวัวนั้นมีลักษณะเป็นประตูที่นำไม้ไผ่มาปักแล้วยกขึ้นลง และยังมีผู้เล่ากันว่าในสมัยก่อนการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่นี่จะอาศัยโดยปลูกสร้างบ้านใกล้กันประมาณ ๕-๖ หลัง และจะทำรั้วกันรอบบ้านกลุ่มนั้นไว้ เพื่อเป็นการป้องกันโจรผู้ร้าย ซึ่งประตูทางเข้านั้นชาวบ้านเรียกว่า “สูงร่ง” กลายเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านและเรียกต่อกันมา เกิดความผิดเพี้ยนจนกลายเป็น “โนสรง” จนถึงปัจจุบันนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลเขาตุม, ๒๕๕๔)

ประวัติเกี่ยวกับการก่อตั้งมัสยิดดารุลอามาน บ้านโนสรง

ในอดีตหมู่บ้านโนสรงยังไม่มีมัสยิดสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจแต่อย่างใด จะมีเพียงแต่สุเหร่าเท่านั้นเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจของคนในหมู่บ้านโนสรง ต่อมาจำนวนประชากรในหมู่บ้านโนสรงมีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากการย้ายถิ่นของคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านโนสรงทำให้สุเหร่าที่เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนากิจไม่เพียงพอจากนั้นได้มีการต่อเติมสุเหร่าดังกล่าว แม้ว่าจะทำการต่อเติมแล้วก็ตามก็ยังไม่เพียงพอและไม่สามารถรองรับประชากรในหมู่บ้านโนสรง จากนั้นได้มีคนในพื้นที่ได้ทำการรวมบริจาคที่ดินผืนหนึ่งเพื่อสร้างมัสยิดดารุลอามาน ซึ่งเป็นมัสยิดที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจอยู่ในปัจจุบัน และมัสยิดดารุลอามานยังเป็นศูนย์รวมในการจ่ายชะกาตทั้งหมด ซึ่งเดิมทีก่อนที่จะมีมัสยิดจะมีการจ่ายชะกาตที่โต๊ะครู เมื่อมีการก่อตั้งมัสยิดดารุลอามานขึ้นมา ทำให้มัสยิดดารุลอามานเป็นศูนย์กลางในการจัดเก็บชะกาต และดูแลครัวเรือนในชุมชนประมาณ ๒๐๐ กว่าครัวเรือน นอกจากนี้ปัจจุบันมัสยิดดารุลอามานมีความร่วมมือและมีการเชื่อมโยงกันกับมัสยิดในหมู่๓ บ้านโนสรงจำนวน ๓ มัสยิด ได้แก่ มัสยิดดารุลมุตตาคีน มัสยิดซ็อรง (มัสยิดนูรุลอิฮซาน) และมัสยิดนูรุลฮิเตาะห์ ทั้งนี้เพื่อการดูแลและบริหารจัดการชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (การिया กีโร (สัมภาษณ์), ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

ภาพประกอบที่ ๓ แสดงภายนอกและภายในมัสยิดดารุลอามาน (ภาพ: ผู้วิจัย)

คณะกรรมการของมัสยิดดารุลอามานปี ๒๕๕๘ มีดังนี้

๑. นายกอเซ็ม กี่โร	ตำแหน่ง	อิหม่าม
๒. นายการียา กี่โร	”	บิหลัน
๓. นายมะแอ เวาะและ	”	คอเต็บ
๔. นายนุรุดดีน ลือแบซา	”	กรรมการ
๕. นายกอเดร์ สามะ	”	กรรมการ
๖. นายปือราเฮง ลือแมง	”	กรรมการ
๗. นายเจ๊ะมะ เดมิง	”	กรรมการ
๘. นายรอยาลี จาแน	”	กรรมการ
๙. นายดาโอะ เจาะกลาดี	”	กรรมการ
๑๐. นายมะรุดีง กาเว	”	กรรมการ
๑๑. นายมาน๊ะ กาเว	”	กรรมการ
๑๒. นายมุสตอป่า สาและ	”	กรรมการ
๑๓. นายวาวี ลือแบซา	”	กรรมการ
๑๔. นายหามะ ตาหยงมัส	”	กรรมการ
๑๕. นายอาลี มะดีอระ	”	กรรมการ

(การียา กี่โร (สัมภาษณ์), ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๘)

๒.๓ หลักการและระบบการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม

องค์กรรับผิดชอบ

กระบวนการชะกาด คือหนึ่งในกิจการศาสนาอิสลาม ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับหลักการและระบบการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม ดังนี้

พ.ร.บ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ ๒๕๔๐ ได้กำหนดให้จุฬาราชมนตรีเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทยและกำหนดองค์กรบริหารศาสนาอิสลามไว้ ๓ องค์กรคือ

๑.องค์กรสูงสุด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยโดยคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งได้รับพระราชโองการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์และจุฬาราชมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการศาสนาอิสลามโดยมีวาระการบริหารในตำแหน่ง ๖ ปี ในส่วนของการบริหารงานจุฬาราชมนตรีสมควรอยู่ในฐานะผู้นำสูงสุดโดยมีคณะกรรมการกลางอิสลามฯ นโยบายของคณะกรรมการกลางอิสลามฯชุดนี้มีจุฬาราชมนตรีเป็นประธานทำหน้าที่กำกับดูแลงานด้านวิชาการ การประมวลปัญหาศาสนาเสนอให้สถานกวีวิชาการพิจารณาชี้ขาดรวมทั้งการให้คำแนะนำแก่ทางราชการเกี่ยวกับปัญหาข้อปฏิบัติโดยหัวหน้าฝ่ายนี้จะทำหน้าที่เป็นเลขานุการสถานกวีวิชาการ ฝ่ายการศึกษาทำหน้าที่กำกับดูแลการทบทวนแก้ไขหลักสูตรการศึกษาวิชาการอิสลามให้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง สำนักงานจุฬาราชมนตรีหรือคณะกรรมการกลางอิสลามฯอาจจัดตั้งคณะกรรมการหรือส่วนงานอื่นๆนอกจากนี้ได้อีกตามความจำเป็นอันจะเป็นการกระจายงานอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้ด้วยจุดหมายเพื่อสร้างเอกภาพทั้งในสังคมมุสลิมและประเทศชาติโดยมีส่วนร่วมตลอดจนสร้างความเจริญก้าวหน้าด้วยความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง

๒.องค์กรระดับภูมิภาค ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดโดยคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลโดยมีอิหม่ามจากมัสยิดต่างๆ ในจังหวัดนั้นๆ คัดเลือกกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อควบคุมมัสยิดของตนเอง

๓.องค์กรระดับท้องถิ่น ได้แก่ มัสยิดโดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีฐานะเป็นนิติบุคคล หนึ่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทำการคัดเลือกโดยสุப்புรุษในแต่ละมัสยิดในท้องถิ่นไม่น้อยกว่า ๖ คนและไม่เกิน ๑๕ คนประกอบด้วยอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น เป็นตำแหน่งถาวรตลอดชีวิต

บทบาทของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ หมวด ๕ มาตรา ๓๐ ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่งประกอบด้วย

- (๑) อิหม่ามเป็นประธานกรรมการ
- (๒) คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ
- (๓) บิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการ
- (๔) กรรมการอื่นตามจำนวนที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่า ๖ คนแต่ไม่เกิน ๑๒ คน ให้สัปบุรุษประจำมัสยิดซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไปประชุมคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่ง

อิหม่ามมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๒) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติหน้าที่ให้เรียบร้อย
- (๓) แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย

- (๔) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนา
- (๕) สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

คอดิบ มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) หน้าที่ทางศาสนา ได้แก่ การแสดงธรรมกถาในวันศุกร์ หรือวาระสำคัญทางศาสนา หรือที่เรียกว่า “แสดงคุฏบะฮ์”
- (๒) หน้าที่ทางการบริหาร ในทางกฎหมายแล้ว คอดิบมีตำแหน่งเป็นรองประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งต้องทำหน้าที่แทนอิหม่าม (ประธาน) ได้ทุกอย่างในเวลาที่ยิหม่ามไม่อยู่ หรือได้รับมอบหมายจากอิหม่าม

บิหลั่น หรือบิลาล

บิหลั่น หรือบิลาล มีหน้าที่สองด้านเหมือนคอคติบเช่นกัน คือ ในฐานะผู้บริหารมัสยิด และหน้าที่ด้านศาสนา คือ อะซาน (ประกาศเชิญชวนละหมาด) เมื่อเข้าเวลาละหมาด (กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกิจการศาสนาอิสลาม, ๒๕๔๐)

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) บำรุงรักษามัสยิดและทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย
- (๒) วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิดเพื่อให้การดำเนินงานของมัสยิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- (๓) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แนะของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติต่อศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- (๔) สนับสนุนสับสนุนในการปฏิบัติศาสนกิจส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๕) พิจารณาและมีมติรับมุสลิมเข้าเป็นสับสนุนประจำมัสยิด
- (๖) อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สับสนุนประจำมัสยิดปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องอย่างเคร่งครัด
- (๗) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสสนับสนุนประจำมัสยิดปฏิบัติและตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุทหะเบียนดังกล่าวให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง
- (๘) จัดให้มีและรักษาสมุทหะเบียนสสนับสนุนประจำมัสยิดและตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุทหะเบียนดังกล่าวให้ถูกต้องตามความเป็นจริง
- (๙) จำหน่ายชื่อสสนับสนุนประจำมัสยิดออกจากทะเบียนเมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่ามีการกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๑๐) จัดระเบียบทรัพย์สินเอกสารและบัญชีรายรับ รายจ่ายของมัสยิดให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงและจัดทำรายงานดำเนินงานฐานะการเงิน และทรัพย์สินของมัสยิดแล้วรายงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมทุกปี
- (๑๑) ดูแลวงจันทร์และแจ้งผลการดูแลวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
- (๑๒) ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

๒.๔ บทบาทของมัสยิด

บทบาทของมัสยิดตามหลักศาสนบัญญัติ

ตั้งแต่ในสมัยศตวรรษที่ ๑๖ มัสยิดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางสำหรับมุสลิมในท้องถิ่นต่างๆ ในการปฏิบัติศาสนกิจและกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุม การศึกษา การบริหารประเทศ การแต่งงาน และการตัดสินคดีความ มัสยิดจึงเป็นสถาบันบริหารทั้งด้านอาณาจักรและศาสนจักรพร้อมกัน

ในสมัยของคอลีฟะฮ์ทั้ง ๔ ท่าน ภายในมัสยิดมีการศึกษาภาษาอาหรับ มีการอภิปรายถึง โคลงอาหรับ ถือว่ามัสยิดเป็นศูนย์กลางการศึกษา บรรดาผู้รอบรู้เคยพักอาศัยที่มัสยิด ดังนั้นมัสยิดจึง มีลักษณะเช่นเดียวกับศาลากลางของเมือง เป็นโรงเรียน และบางทีก็เป็นเหมือนที่พัก มัสยิดที่มีขนาดใหญ่ยังมีบริการห้องสมุดด้วย

วิทยาลัยอิสลามศึกษา (ม.ป.ป.) ทำการศึกษาบทบาทของมัสยิดในประวัติศาสตร์อิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยศตวรรษที่ ๑๖ ซึ่งถือเป็นบทบาทของมัสยิดตามหลักศาสนบัญญัติ สรุปได้ดังนี้

๑. มัสยิดต้องสร้างด้วยพลังศรัทธาของมุสลิม และสร้างในชุมชน
๒. มัสยิดเป็นศูนย์กลางแห่งความสามัคคีของมุสลิม
๓. มัสยิดเป็นศูนย์การศึกษาอบรมและเผยแผ่อิสลาม
๔. มัสยิดเป็นศูนย์พัฒนาสังคม
๕. มัสยิดเป็นสถานที่ประนอมและตัดสินข้อพิพาท
๖. มัสยิดเป็นศูนย์กลางประชาคม

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (๒๕๒๘) ได้กล่าวถึงบทบาทของมัสยิดตามหลักศาสนบัญญัติ สรุปได้ดังนี้

๑. มัสยิดเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ซึ่งเป็นการแสดงความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ มีการปฏิบัติละหมาดญามาอะฮ์ วันละ ๕ เวลา ละหมาดวันศุกร์ ละหมาดอีดิลฟิตรี อีดิลอัฎฮา และละหมาดอื่นๆ การเอี๊ยะติกาฟ อ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน และการกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ซีกิร)

๒. มัสยิดเป็นสถานการศึกษา ทั้งให้ความรู้ทางด้านวิชาการ ศาสนา อื่นๆ เป็นสถานศึกษาแก่มุสลิมทุกวันศุกร์

๓. มัสยิดเป็นสถานที่ปรึกษาหารือ เป็นศาลาประชาคมเพื่อปรึกษาหารือในกิจการต่างๆ และอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

๔. มัสยิดเป็นศาลที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ใช้เป็นที่พิพากษาดำเนินคดี พิจารณาตัดสินและแก้ปัญหาให้แก่ประชาชนในชุมชน ตลอดจนเป็นสถานที่ประนีประนอมข้อขัดแย้งต่างๆ

๕. มัสยิดเป็นสถานที่ในการเจรจาทำสนธิสัญญาข้อตกลงและสนธิสัญญาทางการเมือง ตลอดจนเป็นสถานที่ต้อนรับผู้แทนต่างถิ่น

๖. มัสยิดเป็นสถานที่ฝึกหัดกองทหาร เป็นที่ชุมนุมของบรรดานักบรมุสลิมก่อนออกสนามรบ ตลอดจนเป็นกองบัญชาการกำลังพล ในกรณีถูกฝ่ายศัตรูโจมตี

๗. เป็นสถานที่พักชั่วคราวสำหรับผู้เดินทางต่างถิ่น และผู้ต้องการความช่วยเหลือ

๘. เป็นโรงพยาบาล

๙. เป็นสถานที่เก็บและแจกจ่ายชะกาต และการบริจาค

๑๐. เป็นสถานที่พบปะกันของคนในหมู่บ้านและชุมชน

๑๑. มัสยิดเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

๑๒. เป็นที่สงบอารมณณ์และทำสมาธิ (เอียะติกาฟ)

บทบาทของมัสยิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับมัสยิดเป็นไปอย่างเหนียวแน่น มัสยิดจะเป็นศูนย์กลางที่รวมเอาชีวิตทุกแง่มุมของชาวบ้านมุสลิมเอาไว้ จนทำให้ดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศ มีลักษณะทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแบบเฉพาะของตนเอง แตกต่างไปจากชุมชนในภาคอื่นๆ การที่มัสยิดจะทำหน้าที่บริการแก่สังคมหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ ดังที่เคยเป็นมาตั้งแต่อดีต ย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำของมัสยิด คือ อิหม่ามและคณะกรรมการ เพราะมัสยิด คืออาคารซึ่งไม่สามารถจะทำหน้าที่อันใดได้ นอกจากบุคคลจะต้องช่วยทำให้เกิดหน้าที่ หรือมีบทบาทขึ้นมา (ฮานีเฟห์ หยีราเหม, ๒๕๔๕) ในความเป็นจริงการสร้างเสริมความเข้มแข็งมั่นคงแก่ชุมชนหรือสังคมหนึ่ง ๆ ไม่อาจขาดบุคคล และบทบาทดังกล่าวจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับคณะผู้บริหารที่มีอิหม่ามเป็นหัวหน้าคณะเป็นสำคัญ อัลกุรอานกำหนดคุณลักษณะของผู้ที่จะสร้างความรุ่งเรืองแก่มัสยิดไว้ ๔ ประการ ตามนัยยะที่ปรากฏในอายะฮ์

ที่ ๑๘ แห่งชูรอฮ์อัตเตาบะฮ์ “อันผู้ที่สร้างความรู้เรื่องแกมัสยิดแห่งอัลลอฮ์ได้ก็มีแต่ผู้ศรัทธามัน
ในอัลลอฮ์และวันสิ้นโลก ดำรงการละหมาด จ่ายซะกาตและไม่ย่ำเกรงสิ่งใดนอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น”

คุณลักษณะเช่นนี้เป็นการชี้แนะผู้บริหารมัสยิดไปในตัวด้วยว่าภารกิจของผู้บริหารมัสยิดก็คือ

๑. การสร้างชุมชนที่เติบโตจากรากอุดมการณ์เตาฮีด
๒. ดำรงไว้ซึ่งละหมาด
๓. มีการจัดระบบซะกาต
๔. บริหารกิจการต่าง ๆ ตามบัญญัติอิสลามโดยไม่หวั่นเกรงสิ่งใดนอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.)

เท่านั้น ยิ่งการบริหารมัสยิดบรรลุวัตถุประสงค์มากขึ้นเท่าใด ความเข้มแข็งของชุมชนก็ยิ่งเพิ่มเป็น
เงาตามตัว ในทางกลับกันยังมีมัสยิดถูกปล่อยวางบอบาบาทมากเท่าใด ชุมชนก็จะประสบกับความ
อ่อนแอมากขึ้นเท่านั้น (วิสุทธิ์ บินลาเต๊ะ, ๒๕๕๖)

ดังนั้น กระบวนการซะกาตจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของมัสยิด ซึ่งจะมีความเชื่อมโยง
กับบทบาทของผู้บริหารมัสยิดในการบริหารจัดการระบบซะกาตโดยปริยาย และการบริหารกิจการ
มัสยิดที่มีประสิทธิภาพนั้นก็ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการหรือผู้บริหารมัสยิดด้วยเช่นกัน

๒.๕ บัญญัติเกี่ยวกับซะกาต

ความหมายของซะกาต

ซะกาต ตามความหมายในเชิงภาษาศาสตร์ หมายถึง การงอกเงย หรือการเพิ่มพูน และยังได้
ใช้คำว่า ซะกาต ในการยกย่องสรรเสริญ การชำระล้างทำความสะอาด หรือการปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ได้
เรียก อัตราที่จ่ายซะกาตว่า ซะกาต นั้น ก็เพราะส่วนดังกล่าวจะเพิ่มพูนความสิริมงคลแก่ทรัพย์สินที่
อยู่ภายใต้การครอบครอง และเป็นการชำระเจ้าของทรัพย์สินด้วยการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) (Anis,
Ibrahim, et al. n.d. อ้างถึงในอับดุลชะกูร์ บินซาฟิอีย์, ๒๕๕๑) ในขณะที่ซะกาต ความหมายในเชิง
นิติศาสตร์อิสลาม หมายถึง ทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินนั้น มี
หน้าที่ต้องจ่ายให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับซะกาตตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ที่บัญญัติศาสนา
อิสลามได้กำหนดไว้ ซึ่งส่วนที่ถูกกำหนดไว้เป็นหน้าที่บนทรัพย์สินที่ถูกเจาะจงของบุคคลบุคคลหนึ่ง
ในช่วงระยะเวลาที่ถูกกำหนดหรือหมายถึงทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงกำหนดให้จ่ายแก่
บรรดาที่ผู้มั่งคั่ง โดยที่อิสลามถือว่า จำนวนของทรัพย์สินที่ถูกนำไปจ่ายเป็นทาน ซะกาต นั้นยังความ

เจริญอกเงยให้แก่ส่วนที่เหลือจากที่ได้จ่ายไป และเป็นการชำระกิเลสของผู้บริจาคนั้นด้วย (Al-Qardhawi, Yusuf, ๑๙๙๓. อ้างถึงในอัปเดตชะฮะฎร์ บินชาฟีอีย์, ๒๕๕๑)

มุเนีร์ มุฮัมหมัด (๒๕๕๑, น. ๑ - ๓) ได้ กล่าวถึง ชะกาต ในความหมายที่ว่า ชะกาต คือ การจ่ายทรัพย์สินที่อยู่ในเกณฑ์ของศาสนบัญญัติให้แก่ผู้มีสิทธิ์ตามที่อัลลอฮฺ (ซบ.) ทรงระบุไว้ในอัลกุรอาน ทรัพย์สินที่จะออกชะกาตนี้มีทั้งที่เป็นเงินตรา พืชผล ปศุสัตว์ ทองคำ เงิน และสิ่งที่ศาสนา บังคับให้จ่ายออกไปนี้เป็นเพียงส่วนเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อเทียบกับทรัพย์สินที่มีอยู่และเพียงปีละครั้ง

ประเภทของชะกาต

ประเภทของชะกาต แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ชะกาตอาหาร และชะกาตทรัพย์สิน

๑. ชะกาตอาหาร ในที่นี้หมายถึง “ชะกาตฟิตรเราะฮ์” ซึ่งถูกตราเป็นบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นสิ่งขัดเกลาและชำระล้างผู้ที่ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ให้ปราศจากบาปอันเกิดจากคำพูดที่ไร้สาระและหยาบคายที่อาจเกิดขึ้นในขณะปฏิบัติศาสนกิจอันนี้ ทั้งยังเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แก่ผู้ยากจนขัดสนในการบริจจาคอาหาร เพื่อพวกเขาจะได้มีหน่ำสำราญ ไม่ต้องขอวิงวอนจากผู้ใดในวันตรุษนั้นเอง ดังที่ได้ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในวจนศาสตร์(ช.ล.)ที่รายงานโดยท่านอับดุลอับบาส

ความว่า :

ร่อซูลุลลอฮฺ (ช.ล.) ได้กำหนดชะกาตฟิตรเราะฮ์เพื่อชำระผู้ถือศีลอดให้สะอาดจากคำพูดที่ไร้สาระและหยาบคาย และเพื่อเป็นอาหารแก่คนยากไร้ (อัลมััจญมะอะ หมายเลข ๑๒๖)

ชะกาตฟิตรเราะฮ์ เป็นฟิรฎู และจำเป็นเหนือมุสลิมทุกคน ทั้งชายและหญิง เด็กและผู้ใหญ่ ผู้เป็นทาสและไม่เป็นทาส ซึ่งมีหลักฐานจากฮาดิษที่รายงานโดยท่านอับดุลอุมร์ (ร.ฎ.)

ความว่า :

ท่านร่อซูล (ช.ล.) ได้กำหนดชะกาตฟิตรเราะฮ์ของรอมฎอนไว้หนึ่งซอก จากผลอินทผลัม หรือหนึ่งซอกจากข้าวสาลี เหนือทุกคนที่เป็นเสรีชนหรือเป็นทาส เป็นเพศชายหรือเพศหญิง เป็นผู้เยาว์หรือผู้ใหญ่ ที่เป็นมุสลิม และได้กำชับให้จ่ายมันก่อนที่ผู้คนจะออกไปดำรงละหมาด (มุสลิม หมายเลข ๙๘๔)

การจ่ายชะกาตฟิตรีเป็นสิ่งจำเป็นที่มุสลิมจะต้องจ่าย ในส่วนของตนและส่วนของผู้ที่อยู่ใต้การอุปการะ เลี้ยงดู เช่น ภรรยา หรือญาติพี่น้องที่ตนเลี้ยงดูอยู่ และไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาตฟิตรี ในกรณีที่อาหาร ไม่เพียงพอสำหรับเขาและสมาชิกครอบครัวของเขาในการบริโภคสำหรับวันอีดและค่าคืนของวันอีด ปริมาณที่ต้องจ่ายได้แก่ ๑ ซออ ของอาหารหลักในถิ่นนั้นๆ เช่นข้าวสาร ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ อิท ผาลัม องุ่นแห้ง เป็นต้น โดย ๑ ซออ มีปริมาณเท่ากับ ๒.๑๗๖ กรัมโดยเฉลี่ย

๒. ชะกาตทรัพย์สิน ภาษาอาหรับ เรียกว่า “ชะกาตมาล” เป็นชะกาตที่มีการกำหนดเวลา และมีเงื่อนไขของจำนวน เก็บเฉพาะมุสลิมที่มีทรัพย์สินถึงจำนวนที่กำหนด ถ้ามีต่ำกว่า ก็ไม่ต้องจ่ายชะกาต

ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาต

ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชะกาต ตามศาสนบัญญัติ มีดังนี้

๑. โลหะเงินและทองคำ เงินสด เงินในบัญชี หุ่น สินค้า หากมีมูลค่าเท่ากับราคาทองคำหนัก 85 กรัม หรือประมาณ ๕.๖๖ บาท (ทองคำ ๑ บาทหนัก ๑๕ กรัม) เมื่อครบรอบปีต้องจ่ายชะกาต ๒.๕% จากทรัพย์สินเหล่านี้ โดยมีข้ออ้างอิงจากวจนศาสตร์ซึ่งรายงานโดยท่านอาลี (ร.ฎ.)

ความว่า:

เมื่อท่านครอบครองไว้ สองร้อยดิรฮัม และครบรอบปี ต้องจ่ายชะกาตห้า ดิรฮัม และไม่มีอะไรที่ท่านจะต้องจ่าย(หมายถึงทองคำ) จนกว่าท่านจะครอบครองมันไว้ ยี่สิบดีนาร์ เมื่อท่านครอบครองไว้ ยี่สิบดีนาร์ และครบรอบปี ท่านต้องมีชะกาตครึ่งดีนาร์ และส่วนที่เกินจากนั้นก็ให้ใช้หลักคำนวณเช่นกัน และไม่พึงต้องจ่ายชะกาตในทรัพย์สินจนกว่า จะครบรอบปี

(อาบีดาวูด หมายเลข ๑๕๗๓)

และ มีรายงานจากอนุชาอีด อัล-คุดรีว่า ท่านนบี (ซ.ล.) ได้กล่าวว่า

ความว่า:

ทรัพย์สินที่ไม่ครบห้าอูเกียฮฺ(หน่วยชั่งชนิดหนึ่ง)ไม่ต้องจ่ายชะกาต

อัฐที่ไม่ครบห้าตัวไม่ต้องจ่ายชะกาต ฎัญญูพืชที่ไม่ครบห้าแฉัก

(หน่วยตวงชนิดหนึ่ง)ไม่ต้องจ่ายชะกาตเช่นกัน

(บุคอรี หมายเลข ๑๔๐๕ และมุสลิม หมายเลข ๙๗๙)

จากฮาดิษดังกล่าว สามารถขยายความเนื้อหาได้ ดังต่อไปนี้

การคำนวณปริมาณพิกัดเงิน

หาก (โลหะ) เงินมีปริมาณถึงสองร้อยดิรฮัม หรือมากกว่านั้น หรือมีน้ำหนักห้าอูเกียฮฺ หรือเกินกว่านั้นถือว่าต้องจ่ายชะกาตเป็นจำนวนร้อยละสองจุดห้า

และปริมาณเงินสองร้อยดิรฮัมมีน้ำหนักเท่ากับ ๕๙๕ กรัม ดังนั้นในการคำนวณพิกัดชะกาตทรัพย์สิน โดยการเทียบพิกัดเงิน คือจะต้องมีมูลค่าเงินจำนวน ๑ กรัมว่ามีมูลค่าเท่ากับกี่บาท แล้วจึงนำมาคูณกับ ๕๙๕ ซึ่งเป็นปริมาณเงินที่ถึงกำหนดต้องจ่ายชะกาต ค่าที่ได้ คือมูลค่าอย่างต่ำของทรัพย์สินที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาตจำนวนร้อยละสองจุดห้า

การคำนวณปริมาณพิกัดทองคำ

การคำนวณปริมาณพิกัดทองคำ คือ หนึ่งดีนาร์ของทองมีน้ำหนักเท่ากับหนึ่งมิชกอล และหนึ่งมิชกอลเทียบกับมาตรวัดในปัจจุบันเท่ากับ ๔.๒๕ กรัม ดังนั้น ยี่สิบดีนาร์เท่ากับทองคำ ๘๕ กรัม นั่นคือ $๔.๒๕ \times ๒๐ = ๘๕$ กรัมของทองคำ ซึ่งถือเป็นค่าต่ำสุดของพิกัดทองคำ ถ้ามีทองคำในครอบครองปริมาณถึงยี่สิบดีนาร์หรือมากกว่านั้น ถือว่าต้องจ่ายชะกาตจำนวน ร้อยละสองจุดห้า

ดังนั้นในการคำนวณพิกัดชะกาตทรัพย์สิน โดยการเทียบพิกัดของทองคำ คือจะต้องมีมูลค่าทองคำจำนวน ๑ กรัมว่ามีมูลค่าเท่ากับกี่บาท แล้วจึงนำมาคูณกับ ๘๕ ซึ่งเป็นปริมาณทองคำที่ถึงกำหนดต้องจ่ายชะกาต ค่าที่ได้ คือมูลค่าอย่างต่ำของทรัพย์สินที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาตจำนวนร้อยละสองจุดห้า

๒. ผลผลิตจากการเกษตร ต้องจ่ายชะกาดของธัญพืชและผลไม้ทันทีเมื่อครบตามพิกัด ซึ่งพิกัดของธัญพืชและผลไม้ นั้น คือ คือ ๕ ไร่ต่อกัน ตามหลักฐานจากวจนศาสตร์(ช.ล.) รายงานโดย อาบูซาอิด อัล-คุดรี

ความว่า :

ในสิ่งที่ต่ำกว่า ห้า ไร่ต่อกัน ไม่ต้องจ่ายชะกาด

(อัน-นาซาฮี หมายเลข ๒๔๔๔)

โดย ๑ ไร่ต่อกัน เท่ากับ ๖๐ ซอฮ ดั่งนั้น ๕ ไร่ต่อกัน เท่ากับ ๓๐๐ ซอฮ ซึ่ง ๑ ซอฮเท่ากับ ๓ ลิตร โดยถ้าคำนวณตามนี้ พิกัด ธัญพืชและผลไม้เท่ากับ ๙๐๐ ลิตร

หลักการต่างๆไปในการออกชะกาดผลผลิตจากการเกษตร

๑. ผลไม้หรือสิ่งเพาะปลูก หากอยู่ในประเภทเดียวกัน ให้นำผนวกเข้ากันได้ เช่น ประเภทของข้าวต่างๆข้าวเปลือก ข้าวฟ่าง ข้าวโอ๊ต ข้าวสาลี ถือว่าอยู่ในประเภทเดียวกัน ให้นำมาคิดนิศอบพิกัดชะกาดเดียวกัน หากต่างประเภทกัน เช่น อินทผลัมกับข้าวเปลือก จะต้องคิดอัตราชะกาดแยกจากกัน เพราะฐานการจ่ายชะกาดนั้นมีความแตกต่างกัน

๒. หากผลผลิตนั้นมีทั้งคุณภาพดีและคุณภาพไม่ดีปนกันให้จ่ายชะกาดคุณภาพปานกลางหรือคุณภาพที่ต่ำกว่า

๓. ชาวเกษตรกรจํานำผลผลิตมารวมกับผลผลิตแปลงอื่นๆ ของตนเอง แล้วจ่ายชะกาดพร้อมกันก็ได้ แม้ว่าแปลงที่เพาะปลูกนั้นจะอยู่ห่างกันคนละเขต

๔. ตามหลักเกณฑ์ต่างๆไป ชาวเกษตรกรจะต้องนำผลผลิตมาจ่ายชะกาด โดยจะจ่ายสิ่งอื่นทดแทนไม่ได้ ซึ่งเป็นทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ แต่มีซฮับฮานาฟีซึ่งจะมีการผ่อนปรนมากกว่า มีซฮับฮาฟีอีห์ที่เป็นแนวทางปฏิบัติของพี่น้องมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยอนุญาตให้ตีราคามูลค่าของผลผลิต แล้วจ่ายเป็นเงินแทนได้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกแก่ผู้ยากจนในการรับชะกาดและยังเกิดความสะดวกแก่กองทุนชะกาดในการจัดเก็บและรวบรวม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะเศรษฐศาสตร์, ม.ป.ป.)

๓. ปศุสัตว์ เช่น แพะ แกะ วัว ควาย อูฐ เป็นต้น การจ่ายชะกาดของสัตว์เหล่านี้ มีกฎหมายหรือเงื่อนไขว่า ต้องเป็นสัตว์ที่ถูกเลี้ยงให้หากินเองตามที่สาธารณะเป็นส่วนใหญ่

เงื่อนไขในการจ่ายชะกาดปศุสัตว์

๑. ต้องเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อรีดนม หรือเพื่อให้ลูก หรือเพื่อขุนให้อ้วน ไม่ใช่เลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน ดังนั้นถ้าหากเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อใช้งาน เช่น ไถนา บรรทุกของ หรือดูแลหัตถวิดิหน้า ก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายชะกาด

๒. เงื่อนไขที่ว่าต้องครอบครองไว้ครบรอบปีนั้น เป็นเงื่อนไขทั่วไป แต่ถูกยกเว้นในลูกสัตว์ที่เกิดกลางปี ดังนั้นให้นับลูกสัตว์ที่เกิดกลางปีไปรวมกับสัตว์ที่โตแล้วเมื่อครบรอบปี เพราะถือว่าลูกสัตว์ตามพ่อแม่ของมัน และผู้ตามย่อมต้องใช้ข้อบังคับเดียวกับผู้ที่ถูกตาม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะเศรษฐศาสตร์, ม.ป.ป.)

๔. ขุมทรัพย์ที่พบได้ในแผ่นดิน

ขุมทรัพย์ที่พบได้ในแผ่นดิน หมายถึง สินแร่และทรัพย์ที่ถูกฝังดินไว้

๑. สินแร่ หมายถึง สิ่งที่ถูกขุดพบจากพื้นดินและมีค่า ซึ่งไม่ใช่พืชพันธุ์ เช่น แร่ทองคำ แร่เงิน แร่เหล็ก ทับทิม และน้ำมันดิบ เป็นต้น ทรัพย์สินประเภทนี้จำเป็นต้องจ่ายชะกาดเช่นกัน

๒. ทรัพย์ที่ถูกฝังดินไว้ หมายถึง ทรัพย์สินที่ถูกขุดพบ ซึ่งถูกฝังไว้ในยุคก่อนอิสลาม ไม่ว่าจะขุดพบในแผ่นดินอิสลามหรือไม่ก็ตาม ทรัพย์สินประเภทนี้จะถูกจารึกสัญลักษณ์ต่างๆของชาวกาฟิร เช่น ชื่อกษัตริย์ ชื่อเจ้าของ ภาพของคน หรือภาพของเทวรูปต่างๆ แต่ถ้าสิ่งที่ถูกจารึกไว้เป็นสัญลักษณ์ของมุสลิม เช่น ซ็อนบิ หรือชื่อผู้นำมุสลิมหรือโองการอัลกุรอาน หรือไม่ปรากฏสัญลักษณ์ใดอยู่เลย เช่น ถ้วยจาน เครื่องประดับ สร้อย เป็นต้น ทรัพย์ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ถือว่า เป็นของสุญฮาย ไม่สามารถนำมาครอบครองได้ จนกว่าจะประจักษ์ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของ เนื่องจากทรัพย์สินของมุสลิมเป็นกรรมสิทธิ์แต่เจ้าของตลอดไป

ชะกาดของทรัพย์ชนิดนี้ จะถูกจ่ายให้กับการบำเพ็ญบ้านเมืองมุสลิม และส่วนที่เหลือ หลังจากชะกาดแล้ว เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ขุดพบ ดังที่ท่านอุมร์ (ร.ฎ.) ได้มอบส่วนที่เหลือแก่ผู้ขุดพบมัน (อับดุลชะกูร์ บินซาฟิอีย์, ๒๕๕๑)

อัตราการจ่ายชะกาดดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังตาราง

ตารางแสดงอัตราส่วนและพิกัดชะกาด

ชนิดทรัพย์สิน	พิกัดต่ำสุด	อัตราชะกาด	รอบปี
ทองคำ เงิน เงินออม ค่าจ้าง หุ้น ส่วนแบ่งและทรัพย์สินเพื่อ การทำธุรกิจค้าขาย	ทองคำน้ำหนัก ๘๕ กรัม	๒.๕%	๑ ปี
ปศุสัตว์			๑ ปี
๑) แพะ แกะ	แพะหรือแกะ ๔๐ ตัว ถึง ๑๒๐ ตัว แพะหรือแกะ ๑๒๑ ตัว ถึง ๒๐๐ ตัว แพะหรือแกะ ๒๐๑ ตัว ถึง ๓๙๙ ตัว เป็นต้น	๑ ตัว ๒ ตัว ๓ ตัว	
๒) วัว ควาย	วัวและควาย ๓๐ ตัว วัวและควาย ๔๐ ตัว วัวและควาย ๖๐ ตัว วัวและควาย ๗๐ ตัว	ลูกวัวอายุ ๑ ขวบ ๑ ตัว ลูกวัวอายุ ๑ ขวบ ๑ ตัว ลูกวัวอายุ ๑ ขวบ ๒ ตัว ลูกวัวอายุ ๑ ขวบ ๑ ตัวกับ ลูกวัวอายุ ๒ ขวบ ๑ ตัว	
๓) อูฐ	อูฐ ๕ ตัว ถึง ๙ ตัว อูฐ ๑๐ ตัว ถึง ๑๔ ตัว อูฐ ๑๕ ตัว ถึง ๑๙ ตัว	แกะ ๑ ตัว แกะ ๒ ตัว แกะ ๓ ตัว	
ผลผลิตจากการเพาะปลูก	๖๕๓ กิโลกรัม	๑๐% (ในกรณีใช้น้ำฝน) ๕% (กรณีใช้น้ำจากการ ชลประทาน)	-
ทรัพย์สินที่ค้นพบ	พิจารณาตามพิกัดทองคำ	๒๐ %	-

แหล่งข้อมูล : (เอ็ม อับดุลมันนาน. ๒๕๔๖. น. ๑๑๔-๑๑๕)

ผู้มีสิทธิรับชะกาด

Nasih Ulwan Abdullah (๑๙๘๗, p.๒๒-๔๒ อ้างใน อับดุลรอซิด เจ๊ะมะ และคณะ, ๒๕๔๕, น. ๑๓) ได้ศึกษาทัศนะของนักวิชาการจากสำนักคิดสำคัญ ๔ สำนัก ได้แก่ ฮานาฟี มาลีกี ชะฟีอี และฮัมบาลี พบว่าทัศนะเกี่ยวกับรายละเอียดของผู้มีสิทธิรับชะกาด แต่ละประเภทสรุปดังนี้

๑. คนยากไร้ (ฟาگیر) หมายถึง คนที่ไม่มีทรัพย์สินครอบครอง ไม่มีค่าเลี้ยงชีพ ไม่มีงานทำที่เหมาะสมในการสนองความต้องการในด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและปัจจัยจำเป็นพื้นฐานอื่นๆ สำหรับตัวเองหรือผู้ที่เขาต้องรับผิดชอบดูแล ซึ่งปัจจัยที่นำมาสนองความต้องการดังกล่าวคิดตามมาตรฐานปกติไม่ฟุ่มเฟือย

๒. คนขัดสน (มิสกิน) หมายถึง คนที่มีทรัพย์สินครอบครองอยู่บ้างและมีงานทำที่เหมาะสมในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของเขาเองและสมาชิกในครอบครัวได้แต่ไม่เพียงพอเท่าที่ควร แม้เขาจะมีทรัพย์สินครบถ้วนพิกัดก็ตาม ตราบใดที่มีปัจจัยไม่เพียงพอในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเขาเองและสมาชิกในครอบครัว ความเป็นคนยากจนและขัดสนยังไม่หมดไป เช่นเดียวกับการที่คนๆหนึ่งมีทรัพย์สินอยู่แต่ไม่อาจนำมาใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากเขาอยู่ไกลถิ่น หรืออยู่ใกล้ แต่ถูกกีดกันจากการนำไปใช้ประโยชน์ เช่น ถูกยึดโดยรัฐบาล หรือให้ผู้อื่นกู้ยืมโดยไม่ได้รับคืนเมื่อถึงเวลา หรือมีทุนค้าขายแต่ได้กำไรไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน

บุคคลทั้ง ๒ ประเภทข้างต้น สามารถนำกลุ่มบุคคลต่อไปนี้เข้าไปผนวก โดยถือว่ามิสถานภาพทัดเทียมกัน คือ เด็กกำพร้า หญิงหม้าย(สามีเสียชีวิต) หญิงถูกหย่าร้าง ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้พิการทุพพลภาพ นักศึกษา ผู้ตกงาน ครอบครัวของผู้สาบสูญ ครอบครัวของผู้ถูกจำคุก ผู้มีความจำเป็นพิเศษ ผู้ประสบภัยพิบัติ(จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.คณะเศรษฐศาสตร์, ม.ป.ป.)

๓. เจ้าหน้าที่ชะกาด หมายถึง เจ้าหน้าที่ พนักงาน ที่ทำหน้าที่ เก็บรวบรวมชะกาด ดูแลรักษาทรัพย์สินชะกาด จัดทำบัญชีทรัพย์สินชะกาด คำนวณชะกาด และแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาด บุคคลประเภทนี้รับชะกาดได้ เพียงอัตราค่าจ้างของเขาเท่านั้น

เงื่อนไขของผู้ที่จะทำหน้าที่จัดเก็บชะกาตประกอบด้วย

๑. เป็นมุสลิม
๒. เป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะและมีสติปัญญาสมบูรณ์
๓. เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจในความซื่อสัตย์ สุจริต
๔. มีความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆที่เกี่ยวกับการจัดเก็บชะกาต

Al-Qaradzawiy (๑๙๘๗, น.๕๔๖ อ้างใน อับดุลรอซิด เจ๊ะมะ และคณะ, ๒๕๔๕, น. ๑๕)

อธิบายว่าผู้ทำหน้าที่รวบรวมชะกาตมีภารกิจ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ผู้จัดเก็บชะกาตจากบรรดาผู้มีหน้าที่ต้องจ่ายชะกาต
๒. ผู้ที่ทำหน้าที่จัดสรรและแจกจ่ายชะกาตแก่ผู้มีสิทธิ ซึ่งผู้แจกจ่ายนั้นจะต้องคัดสรรผู้มีสิทธิ แล้วจัดลำดับความจำเป็นพร้อมทั้งคำนวณปริมาณที่ผู้มีสิทธิรับชะกาตที่แต่ละคนมีความจำเป็นต้องใช้ด้วย

๔. ผู้ถูกตลใจให้เข้ารับอิสลาม บุคคลประเภทนี้มี ๒ จำพวก

จำพวกแรก : ผู้ที่ยังไม่ใช่มุสลิม คนจำพวกนี้สามารถมอบชะกาตแก่เขาได้ในกรณีที่เพื่อให้เขาเข้ารับอิสลาม หรือให้เพื่อยับยั้งป้องกันภัยในสังคมมุสลิมอันเกิดจากน้ำมือของเขา

จำพวกที่สอง : ผู้ที่เข้าอิสลามแล้ว คนจำพวกนี้สามารถมอบชะกาตแก่เขาเพื่อเป็นการยึดเหนี่ยวเขาให้ยืนหยัดในอิสลามได้อย่างมั่นคง หรือหวังในการเข้ารับอิสลามของคนใกล้ชิด และพวกพ้องของเขาเป็นต้น

ตามทัศนะของอุลามาฮ์ ส่วนใหญ่ ถือว่าสามารถให้ชะกาตแก่มุอัลลัฟ ทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม

๕. ผู้ไร้อิสรภาพ ได้แก่ ทาสที่นายอนุญาติให้ไถ่ตัวเองได้ ทาสประเภทนี้ สามารถมอบชะกาตให้เขาได้ เพื่อให้เขาเป็นอิสรภาพ ซึ่งเขาสามารถรับชะกาตได้เพียงจำนวนทรัพย์สินที่ขาดในการไถ่ตัวเองเท่านั้น และ สามารถใช้ทรัพย์สินชะกาตซื้อตัวทาสผู้นั้นเพื่อการปลดปล่อยให้เป็นไท ซึ่งวิธีนี้คือลีฟะฮ์ อุมร์ บิน อับดุลอาซิซได้ปฏิบัติในยุคของเขา

๖. คนมีหนี้สิน มี ๒ ลักษณะด้วยกันคือ

ลักษณะแรก : ผู้เป็นหนี้สินของตัวเอง : ได้แก่ ผู้ที่หยิบยืมทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อกิจการส่วนตัวของเขา และไม่มีเส้นทางที่จะใช้หนี้สินนั้นได้ คนลักษณะนี้ สามารถรับชะกาตได้เพื่อใช้ชำระหนี้ดังกล่าวเท่านั้น

ลักษณะที่สอง : ผู้เป็นหนี้สินเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อสังคม หรือเพื่อขจัดปัญหาในสังคม คนลักษณะนี้ สามารถรับชะกาตได้ เพื่อใช้ชำระหนี้ดังกล่าวเท่านั้น ถึงแม้ว่าเขาจะมีฐานะร่ำรวยก็ตาม

๗. ในวิถีทางของอัลลอฮ์ นักวิชาการได้หมายถึง ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะเฉพาะ หมายถึง การรับในหนทางของอัลลอฮ์ (ช.บ.) ซึ่งอัลลามะฮ์ทั้ง ๔ ได้มีทัศนะตรงกันในประเด็นต่อไปนี้

๑.๑ การต่อสู้ (ญihad) นั้นจัดอยู่ในความหมายในหนทางของอัลลอฮ์ (ช.บ.) ซึ่งการญihad สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ญihad เล็ก คือการต่อสู้กับศัตรูโดยต้องมีประกาศจากผู้นำ ซึ่งมีวัตถุประสงค์อยู่ที่การดำรงไว้ซึ่งศาสนาแห่งอัลลอฮ์ ญihad ไม่จำเป็นต้องเป็นสงคราม การทำสงครามนั้นเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการญihad ซึ่งเป็นการตอบโต้การกดขี่ข่มเหงด้วยกำลังอาวุธ เมื่อไม่มีทางแก้ไขอย่างอื่น ส่วนญihad ใหญ่ คือการต่อสู้กับตนเองโดยการปฏิบัติตามคำบัญชาของอัลลอฮ์เพื่อความโปรดปรานและได้ใกล้ชิดกับพระเจ้า

๑.๒ การให้ชะกาตส่วนนี้จะต้องมอบให้ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่โดยตรง

๑.๓ ไม่สามารถเอาชะกาตส่วนนี้ไปใช้ในสาธารณประโยชน์อื่นๆ เช่น สร้างสะพาน มัสยิด โรงพยาบาล เป็นต้น อย่างไรก็ตามนักวิชาการส่วนใหญ่ เห็นพ้องต้องกันว่า สามารถจ่ายชะกาตเพื่อประโยชน์ในการญihad โดยทั่วไปทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้ต่อสู้ อาวุธยุทโธปกรณ์ ยุทธปัจจัยอื่นๆ เป็นต้น

๒. ลักษณะกว้างและครอบคลุม หมายถึง กิจการที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะในด้านต่างๆ เช่น ก่อสร้างมัสยิด สร้างป้อมปราการ ใช้จ่ายในการฝังศพ เป็นต้น

Nasih Ulwan Abdullah สรุปจากการให้ความหมายในหนทางของอัลลอฮ์ (ช.บ.) ว่า หมายถึง การ ญihad และการญihad มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ญihad ในด้านการศึกษา การเผยแพร่ศาสนาอิสลาม เป็นต้น

๘. คนเดินทาง ได้แก่ ผู้ที่เดินทางออกจากถิ่นเดิมของเขา และขาดปัจจัยในการเดินทาง จนไม่สามารถเดินทางถึงที่หมายได้ โดยมีเงื่อนไขว่าการเดินทางของเขานั้นต้องเป็นสิ่งที่ศาสนานุมัติ ดังนั้นคนประเภทนี้สามารถมอบชะกาดแก่เขาได้เพียงจำนวนที่ใช้เป็นปัจจัยเดินทางถึงที่หมายเท่านั้น

โดยสรุปแล้ว ผู้มีสิทธิได้รับชะกาดข้างต้น ประกอบไปด้วยเหตุผลหลักดังนี้

๑. เพราะความยากจน (ประเภทที่ ๑ และ ๒)
๒. เพราะฐานะภาพเฉพาะ (ประเภทที่ ๔, ๕, ๖ และ ๘)
๓. เพราะการบริการ (ประเภทที่ ๓)
๔. เพราะการทำงานเพื่อสถาปนาอิสลาม (ประเภทที่ ๗)

ซึ่งเมื่อพิจารณาตามเหตุผลหลัก จะเห็นได้ว่าอิสลามให้การช่วยเหลือเกื้อกูลโดย มอกรอบด้าน ครอบคลุมกลุ่มบุคคลต่างๆ ทั้งในแง่ของรายได้ สถานภาพทางสังคม ความแตกต่างด้านชนชั้นรวมทั้งผู้ทำงานเพื่อศาสนา และยังรวมถึงผู้ที่ต้องบริหารจัดการเพื่อให้กองทุนชะกาดมีประสิทธิภาพ ซึ่งถือเป็นค่าจ้างในการปฏิบัติงาน เหล่านี้ คือ กลุ่มที่อิสลามมีความปรารถนาให้เขาเหล่านั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับชะกาดจากผู้ที่มีความสามารถ ทั้งนี้เพื่อลดช่องว่างความแตกต่างของคนในสังคม

การจ่ายหรือออกชะกาด

ในการจ่ายหรือออกชะกาดนั้น มีหลักการที่เป็นรายละเอียดเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องและความสมบูรณ์ในแง่ของผลลัพธ์ในความดีงามของชะกาดสำหรับทั้งผู้จ่ายและผู้รับ ดังนี้

๑. มารยาทในการจ่ายชะกาด

ให้จ่ายชะกาดเมื่อถึงเวลาที่วาญิบต้องจ่าย และจ่ายด้วยความพึงพอใจ โดยจ่ายสิ่งที่ดีและมีคุณภาพมากที่สุดจากทรัพย์ที่ต้องจ่าย เป็นสิ่งที่เขารักที่สุด ที่มีความเป็นฮาลาลมากที่สุด ทำให้ผู้รับพึงพอใจ ให้ผู้จ่ายมองว่าสิ่งที่ให้ไปเป็นสิ่งที่เล็กน้อยเพื่อให้พ้นจากความลำพองใจ และพยายามปิดบังเพื่อให้เห็นจากการโอ้อวด แต่เปิดเผยบ้างเป็นบางครั้งเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นสิ่งที่เป็นวาญิบนี้(ชะกาด) และเป็นการกระตุ้นให้คนร่ำรวยได้ปฏิบัติตาม

๒. ผู้รับชะงากที่ดีที่สุด

ที่ดีที่สุดคือให้ผู้จ่ายชะงากเลือกจ่ายแก่คนที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ (ซบ.) มากที่สุด คนที่เป็นญาติใกล้ชิดที่สุด มีความจำเป็นมากที่สุด และเลือกให้ทานของเขาแก่คนที่จะทำให้ทานนั้นเจริญงอกงามจากบรรดาญาติที่ใกล้ชิด มีความยำเกรง เป็นผู้ศึกษาหาความรู้ คนยากจนที่ไม่ยอมขอครอบครัวใหญ่ที่มีความขัดสนเป็นต้น โดยที่เขาควรที่จะจ่ายชะงากหรือให้ทานก่อนที่จะมีสิ่งกีดขวางมา(ทำให้ไม่สามารถจ่ายหรือให้ได้) และเมื่อใดที่มีคุณสมบัติที่ควรจะได้รับชะงากมากขึ้นในบุคคลหนึ่งๆ ก็ยังทำให้เขาควรในการรับชะงากมากกว่า เช่นยากจนและเป็นญาติ ยากจนและเป็นผู้กำลังศึกษา เป็นต้น

๓. เวลาในการจ่ายชะงาก

๑. วาญิบที่จะต้องรีบจ่ายชะงากทันทีวาญิบ ยกเว้นหากมีเหตุจำเป็น
๒. อนุญาตให้จ่ายชะงากก่อนเวลาวาญิบหลังจากที่มีมูลเหตุวาญิบ ดังนั้นจึงอนุญาตให้จ่ายชะงากสัตว์ ทองคำและเงิน และสินค้าที่เตรียมค้าขายหากมีการครอบครองครบพิกัด
๓. อนุญาตให้จ่ายชะงากก่อนเวลาหนึ่งปีหรือสองปี และให้แก่คนยากจนในรูปของเงินเดือนหากว่าการทำเช่นนั้นจะเกิดประโยชน์
๔. ใครที่มีทรัพย์สินซึ่งได้มาในเวลาที่แตกต่างกันเช่น เงินเดือน ค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ และมรดก ให้เขาจ่ายชะงากทรัพย์สินทุกประเภทนี้หลังจากครบรอบปี และถ้าหากว่าเขาพอใจและยอมเสียสละเพื่อคนยากจนและคนอื่นๆ ให้เขากำหนด(รายได้ของ)เดือนหนึ่งในรอบปีสำหรับการจ่ายชะงากของเขาเช่น (รายได้ของ)เดือนรอมฎอนเขาก็จะได้ผลบุญที่ยิ่งใหญ่

๔. บัญญัติการกระจายชะงาก

อนุญาตให้มอบชะงากแก่คนเป็นกลุ่มในสิ่งที่จำเป็นเหนือบุคคลหนึ่งคน (คือชะงากที่พอจ่ายสำหรับคนหนึ่งคนสามารถแบ่งมอบให้กับผู้รับหลายคนได้) และในทางกลับกัน(คืออนุญาตให้มอบชะงากที่สามารถจ่ายให้คนหลายคน แก่บุคคลรับชะงากเพียงคนเดียวได้) แต่ที่ดีก็คือให้เขากระจายชะงากด้วยตัวเองอย่างลับๆ หรือเปิดเผยก็ได้ตามความเหมาะสม และตามหลักการเดิมให้ทำเป็นความลับยกเว้นเพื่อต้องให้เกิดประโยชน์หนึ่งๆ ในการเปิดเผยนั้น

๕. บัญญัติการค้าประกันชะกาด

ชะกาดหลังจากที่วาญับแล้วถือเป็นความรับผิดชอบในมือของผู้ที่จะต้องจ่าย ถ้าหากทรัพย์สินชะกาดเกิดความเสียหาย ต้องดูว่าถ้าเกิดจากการละเมิดหรือละเลยของเขาถือว่าเขาต้องชดใช้ แต่หากเขาไม่ได้ละเมิดหรือละเลยเขาก็ไม่ต้องชดใช้

๖. ที่จ่ายชะกาดที่ดีที่สุด

ที่ดีที่สุดคือจ่ายชะกาดทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่คนยากจนในเมืองของผู้จ่าย แต่อนุญาตให้นำไปแจกจ่ายยังเมืองอื่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ หรือเพื่อญาติสนิท หรือเพราะความขัดสนอย่างยิ่งของเมืองนั้น และที่ดีก็คือให้แจกจ่ายเอง แต่อนุญาตให้มอบอำนาจให้ผู้อื่นแจกจ่ายแทนได้

๗. ลักษณะการจ่ายชะกาดหนี้สิน

๑. เจ้าหนี้ที่มีหนี้สินอยู่กับคนที่มีทรัพย์สินที่จะชดใช้หนี้ได้ ให้ทำการจ่ายชะกาดเมื่อเขาได้รับการชดใช้หนี้สำหรับชะกาดปีที่ผ่านมา แต่ที่ดีเขาควรจ่ายแม้ก่อนที่จะได้รับการชดใช้ก็ตาม แต่ถ้าหากหนี้สินอยู่กับคนที่มีความลำบากไม่มีทรัพย์สิน หรืออยู่กับคนที่ไม่ยอมจ่าย ก็ให้เขาจ่ายชะกาดทรัพย์สินที่เป็นหนี้สินเมื่อเขาได้รับการชดใช้โดยคิดเพียงชะกาดหนึ่งปีเท่านั้น

๒. ไม่อนุญาตแก่ผู้ที่มีทรัพย์สินสินเหนือบุคคลหนึ่ง ซึ่งบุคคลนั้นไม่อาจจ่ายหนี้ได้ใน การที่เขา(เจ้าหนี้)จะอนุโลมหนี้ ด้วยการตั้งเจตนาว่ามันเป็นชะกาดสำหรับลูกหนี้คนนั้น

๘. บัญญัติทรัพย์สินที่เจ้าของไม่มีความสามารถในทรัพย์สินนั้น

ทรัพย์สินที่เจ้าของยังไม่มีความสามารถเหนือทรัพย์สินนั้นถือว่าเขาไม่ต้องจ่ายชะกาดจนกว่าจะรับมันมา ดังนั้นถ้าบุคคลใดที่มีทรัพย์สินแต่ยังไม่ครอบครองด้วยมูลเหตุที่ไม่ใช่เพราะตัวเอง เช่นการได้ส่วนแบ่งในอสังหาริมทรัพย์ หรือมรดก ถือว่าเขายังไม่ต้องจ่ายจนกว่าเขาจะครอบครอง และจะเริ่มนับรอบปีใหม่เมื่อเขาเข้าครอบครองทรัพย์สินนั้น เพราะก่อนหน้านั้นเขายังไม่ได้มีอำนาจในการใช้จ่ายทรัพย์สินนั้น ชะกาดทรัพย์สินนั้นมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน ดังนั้นจึงต้องจ่ายแจกในเมืองที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ ส่วนชะกาดปฏิญานั้นเกี่ยวข้องกับร่างกาย(ตัว)ผู้จ่าย ดังนั้นมุสลิมจึงต้องทำการจ่ายในสถานที่ใดก็ตามที่ตัวเขาพำนักอยู่(ขณะจ่ายชะกาด) (มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัตตุวัยฎีรีย์, ๒๐๑๑)

เงื่อนไขที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาด

๑. **อิสลาม** หมายถึง ผู้ที่จำเป็นต้องจ่ายชะกาดจะต้องเป็นมุสลิม เพราะว่าชะกาดเป็นบัญญัติอิสลาม เช่นเดียวกับกาะละหมาด การถือศีลอด และการประกอบพิธีฮัจญ์การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) จึงเป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติ ชะกาดเป็นอิบาดะฮ์ และสร้างความใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์(ช.บ.)

๒. **เป็นอิสระชน** ไม่เป็นทาส เพราะผู้ที่เป็นทาสไม่มีสิทธิในทรัพย์สิน ถ้าหากว่าเขามีทรัพย์สินผู้เป็นนายก็จะเอาทรัพย์สินนั้นไปหมด

๓. **มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอย่างสมบูรณ์** นักวิชาการมีมติเอกฉันท์ว่า ผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโดยสมบูรณ์จำเป็นต้องจ่ายชะกาด คำว่ามีสิทธิ์ในทรัพย์สินโดยสมบูรณ์ หมายถึงมีสิทธิ์ในการครอบครองโดยชอบธรรม มีอำนาจในการจัดการในทรัพย์สินนั้นได้นักวิชาการมีความเห็นว่า ทรัพย์สินต่อไปนี้ไม่ต้องจ่ายชะกาด กล่าวคือ

ก. ทรัพย์สินของรัฐ ซึ่งได้มาจากเงินภาษี ค่าธรรมเนียม และรายได้ส่วนอื่นๆรวมทั้ง อสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินเหล่านี้ไม่ต้องจ่ายชะกาด แม้ว่าจะครบรอบปี และครบจำนวนที่ต้องจ่ายชะกาดก็ตาม เพราะผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินมิใช่ส่วนบุคคล หากแต่เป็นส่วนรวม ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวจะนำมาใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

ข. ทรัพย์สินวะกัฟ (ทรัพย์สินบริจาคเพื่อสาธารณกุศล) ไม่ว่าจะเป็นวะกัฟแก้มัสยิด โรงเรียน โรงพยาบาล หรือผลประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาเพื่อช่วยเหลือผู้ยากจน เด็กกำพร้า เพื่อการศึกษา

ค. ทรัพย์สินขององค์กรการกุศล เช่น มูลนิธิ สมาคมการกุศล สมาคมเพื่อการศึกษา ฯลฯ

ง. ทรัพย์สินที่สูญหาย ทรัพย์สินที่ถูกลักขโมย ทรัพย์สินที่ถูกแย่งชิง ทรัพย์สินที่ตกน้ำ ถูกฝังใต้ดินแต่สัมที่ฝัง ทรัพย์สินเหล่านี้ไม่ต้องออกชะกาดจนกว่าจะได้คืนมา

จ. ทรัพย์สินฮะรอม (ทรัพย์สินต้องห้ามตามหลักศาสนา) คือ ทรัพย์สินที่ได้มาด้วยการปล้น ลักขโมย ฉ้อโกง สินบน ดอกเบี้ย หรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยวิธีทุจริต

๔. ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชดเชยภาคครบจำนวน ถ้าหากทรัพย์สินใดครบจำนวนที่ต้องจ่ายชดเชยภาค ก็จำเป็นจะต้องจ่ายชดเชยภาคในทรัพย์สินนั้น จำนวนทรัพย์สินที่กำหนดต้องจ่ายชดเชยภาคแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน

๕. ครอบรอบที่ต้องจ่ายชดเชยภาค การครอบรอบที่ต้องจ่ายชดเชยภาคอัลอับตะรียี กล่าวว่่า ทรัพย์สินที่ต้องจ่ายชดเชยภาคมี ๒ ประเภท คือ

๑. ทรัพย์สินที่งอกเงยด้วยตัวของมันเอง เช่น เมล็ดพืชและผลไม้จะต้องจ่ายชดเชยภาค เมื่อครบรอบการเก็บเกี่ยว

๒. ทรัพย์สินที่ต้องมีการนำไปบริหารจัดการ ได้แก่ เงิน ทอง สินค้า และปศุสัตว์จำเป็นจะต้องจ่ายชดเชยภาค เมื่อครบรอบปี

ส่วนทรัพย์สินที่จะต้องจ่ายชดเชยภาค โดยไม่เกี่ยวข้องกับกำหนดเวลาและการครอบรอบ ได้แก่ สินแร่ ขุมทรัพย์สิน ชะกาดฟิฏรุ

๖. มีเจตนาในการจ่ายชดเชยภาค นักวิชาการตั้งเงื่อนไขว่าการจ่ายชดเชยภาคที่ถูกต้องจะต้องมีเจตนาที่ชัดเจน ในการเจาะจงเพื่อจ่ายชดเชยภาค เนื่องจากว่าชะกาดเป็นฟรฎูบังคับ จะต้องเจาะจงให้ชัดเจน เพื่อแยกกันระหว่างชอดาเกาะฮ์กับชะกาด

๗. ทรัพย์สินส่วนเกินจากความจำเป็นในการใช้จ่ายชดเชยภาค ทรัพย์สินชะกาดจะต้องเป็นส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่าย จำเป็นจะต้องจ่ายชดเชยภาค ถ้าหากครบจำนวนและครบรอบปี ดังนั้น ทรัพย์สินที่เป็นค่าใช้จ่ายประจำวัน ประจำเดือน หรือค่าใช้จ่ายโดยทั่วไป หรือทรัพย์สินที่ใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ในส่วนนี้ไม่ต้องจ่ายชดเชยภาค เพราะผู้จ่ายชดเชยภาคจะต้องเป็นผู้มีฐานะ กล่าวคือ มีทรัพย์สินคงเหลือจากการเป็นค่าใช้จ่าย

๘. รู้ถึงบัญญัติชะกาด นักวิชาการอื่น ๆ มีความเห็นว่า ไม่มีเงื่อนไขสำหรับผู้จ่ายชดเชยภาคจะต้องรู้ว่า ชะกาดเป็นบัญญัติบังคับ แม้ว่าเขาจะเป็นมุสลิมอาศัยอยู่ในประเทศที่ไม่ใช่มุสลิมก็ตาม ถ้าหากว่าเวลาผ่านไปหลายปีโดยที่เขาไม่ได้จ่ายชดเชยภาค ก็จำเป็นที่เขาจะต้องจ่ายชดเชยภาคที่ติดค้างทั้งหมด แม้เขาจะไม่รู้ว่ามีความจำเป็นต้องจ่ายชดเชยภาค หรือในประเทศที่ไม่ใช่อิสลามก็ตาม (มุณีร มุฮัมหมัด, ๒๕๕๑, น. ๔๑-๔๘)

รูปแบบการแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิ

การแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดโดยรูปแบบต่างๆ ดังนี้ (Haji Syaikh Ahmad Mohd. Parid, ๒๐๐๑. น.๑๕- ๒๖ อ้างใน ตายูดีน อูสมาน, ๒๕๔๘. น. ๒๐-๒๒)

๑. จ่ายให้ผู้มีสิทธิทุกประเภทหรือจ่ายให้เพียงบางประเภทก็ได้ กรณีที่มีผู้มีสิทธิทุกกลุ่ม ทัศนคติของอิหม่ามชะฟีอีย์ คือให้เฉลี่ยจ่ายแก่ทุกกลุ่ม

๒. จ่ายให้ผู้มีสิทธิรับชะกาดโดยตรงหรือจ่ายผ่านสถาบันใดสถาบันหนึ่งก็ได้

ในการจ่ายให้ผู้มีสิทธิรับชะกาดโดยตรงนั้นสามารถจ่ายในรูปแบบต่างๆ เช่น จ่ายเป็นอาหาร จ่ายเป็นค่าเล่าเรียนหรือจ่ายเงินสดก็ได้ ส่วนจ่ายโดยผ่านสถาบันนั้น สามารถจ่ายชะกาดในรูปของการ ทำโครงการอบรมเสริมทักษะการประกอบอาชีพ สร้างที่อยู่อาศัย สร้างห้องสมุดสำหรับนักศึกษา ยากจนก็ได้

๓. กรณีชะกาดมีจำนวนจำกัดผู้มีหน้าที่จะต้องจัดลำดับความสำคัญในการแจกจ่ายเพื่อมิให้เกิดผลเสีย และให้เกิดผลลัพธ์ได้ดีที่สุด เช่น กรณีจ่ายให้คนยากจนที่กำลังศึกษาในสาขาที่เป็นความต้องการของสังคมมากที่สุด ดีกว่าจ่ายให้คนจนทั่วไป ซึ่งการให้ความสำคัญนั้นต้องคำนึงถึง ผลประโยชน์ที่จะได้รับแก่ประชาชาติมุสลิมทั้งระยะสั้นและระยะยาวด้วย

๔. กรณีเงินชะกาดเพียงพอ จะต้องจ่ายให้ผู้มีสิทธิในจำนวนที่ส่งผลให้เขาสามารถดำรงชีวิต อยู่ได้ โดยที่คนละคนส่วนใหญ่ เห็นว่าจำนวนที่เหมาะสมที่สุดคือ จำนวนที่เพียงพอสำหรับใช้จ่าย เป็นเวลา ๑ ปี

อย่างไรก็ตาม ถ้าสามารถจัดการแจกจ่ายตามความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของผู้มี สิทธิถือว่าควรปฏิบัติอย่างยิ่ง เช่น

๔.๑ จ่ายชะกาดแก่คนยากจนที่พิการหรือเป็นโรคที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ควรจ่าย ให้เขาในจำนวนที่เขาสามารถมีปัจจัยยังชีพตลอดไป

๔.๒ จ่ายชะกาดแก่คนยากจนที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ควรจ่ายให้เขาในจำนวนที่สามารถใช้จ่ายตลอดปี

๔.๓ จ่ายชะกาดให้คนยากจนที่สามารถประกอบอาชีพได้ ควรจ่ายในปริมาณที่เพียงพอ สำหรับให้เขานำไปเป็นทุนการทำงานได้

๕. จะต้องจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธิในบริเวณที่ทรัพย์สินที่ชะกาดนั้นได้รับการรวบรวมก่อนเป็น อันดับแรก อย่างไรก็ตาม กรณีมีเงินชะกาดเหลือจ่ายก็สามารถจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิในหมู่บ้านถัดไป

๖. การจ่ายชะกาด จะจ่ายให้ผู้มีสิทธิเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ควรเก็บเงินไว้โดยปล่อยให้เวลาผ่านไปจึงจะพิจารณา ดังนั้น การที่จะนำเงินชะกาดไปลงทุนสามารถทำได้โดยมีเงื่อนไขต่อไปนี้

- ๖.๑ ต้องเป็นชะกาดที่เหลือจ่าย
- ๖.๒ เป็นการลงทุนในกิจการที่ไม่มีความเสี่ยง
- ๖.๓ ไม่มีกลุ่มใดได้รับชะกาดอีกแล้ว
- ๖.๔ ลงทุนเพื่อนำกำไรให้เกิดประโยชน์ต่อผู้มีสิทธิ

๗. กรณีเฉลี่ยจ่ายแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดทุกกลุ่มนั้น ไม่จำเป็นที่ผู้จ่ายต้องเฉลี่ยจ่ายเท่าๆกัน แต่ต้องพิจารณาถึงความจำเป็นของผู้รับเป็นหลัก ทั้งนี้ต้องอาศัยการวินิจฉัยอันชาญฉลาดของผู้จัดการแจกจ่ายชะกาดด้วย

๘. ในการแจกจ่ายชะกาดแก่ผู้มีสิทธินั้น ควรใช้วิธีการที่สามารถแก้ปัญหาความยากจน ปกป้องคนอ่อนแอ ไร่ความสามารถหรือถูกกดขี่ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นวิธีการที่สามารถพัฒนาผู้มีสิทธิให้พึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงให้สังคม ดังนั้นการแจกจ่ายชะกาดตามรูปแบบนี้สามารถทำได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น จ่ายชะกาดโดยตรงด้วยการ

- ๘.๑ จ่ายเป็นเงินทุน
- ๘.๒ จ่ายเป็นเครื่องมือทำงาน
- ๘.๓ จ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาล
- ๘.๔ จ่ายแก้ปัญหาฉุกเฉินกรณีเกิดภัยพิบัติต่างๆ น้ำท่วม สมพายุและไฟไหม้
- ๘.๕ จ่ายเป็นอาหารหรือเครื่องยังชีพและที่พักอาศัย

ส่วนการจ่ายชะกาดโดยอ้อมนั้น สามารถทำได้ในรูปแบบต่างๆ

- ๘.๖ จ่ายโดยจัดโครงการอบรมเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ
- ๘.๗ จ่ายโดยจัดโครงการให้คำปรึกษาในลักษณะต่างๆ
- ๘.๘ จ่ายโดยจัดโครงการซื้อที่ดินเพื่อเพาะปลูกหรือการเกษตรให้ผู้มีสิทธิ
- ๘.๙ จ่ายโดยการสร้างร้านขายอาหารและเครื่องดื่มในลักษณะแผงลอยพร้อมทั้งเครื่องมือต่างๆ
- ๘.๑๐ จ่ายเป็นโครงการอบรมการช่างฝีมือประกอบอาชีพแก่ผู้มีสิทธิ

การเลือกรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่จะได้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดบวกกับนโยบายอันชาญฉลาดของฝ่ายจัดการชะกาด ซึ่งน่าจะเป็นองค์การที่มีศักยภาพในการจัดการชะกาดมากกว่าที่เป็นส่วนบุคคล

วิทย์ปัญญาในการบัญญัติชะกาศ

บัญญัติชะกาศที่ถูกบัญญัติให้ปฏิบัติโดยพระเจ้านั้นเปี่ยมไปด้วยความดิงามที่แฝงอยู่ หากมีการวิเคราะห์ พิจารณาและไตร่ตรองแล้วจะเข้าใจในวิทย์ปัญญาในการบัญญัติชะกาศ ดังนี้

๑. เป้าหมายหลักในการบัญญัติชะกาศไม่ใช่เพียงเพื่อการรวบรวมทรัพย์สินแล้วแจกจ่ายแก่คนยากจนและผู้ขัดสนเท่านั้น แต่เป้าหมายที่แท้จริงก็เพื่อให้นักมนุษย์อยู่เหนือทรัพย์สิน เป็นเจ้าไม่ใช่ทาสของมัน ด้วยเหตุนี้ชะกาศจึงเป็นผู้ทำให้เกิดความบริสุทธิ์และความสะอาดแก่ทั้งผู้ให้และผู้รับ

๒. แม้โดยผิวเผินชะกาศทำให้จำนวนของทรัพย์สินลดลงแต่แท้จริงแล้ว ผลของมันทำให้ทรัพย์สินเพิ่มพูนและมีความจำเริญ จำนวนของทรัพย์จะเพิ่มขึ้น ความศรัทธาในใจของเจ้าของก็เพิ่มขึ้นและศีลธรรมจรรยา ก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน มันเป็นทั้งการให้และการรับ การให้ในสิ่งที่ตนรักเพื่อให้ได้สิ่งที่รักมากกว่า นั่นก็คือความพึงพอใจของอัลลอฮ์ (ช.บ.) และการได้รับชัยเป็นสวนสวรรค์ของพระองค์ โดยการกระทำตามบัญญัติของพระองค์ ซึ่งถือว่า ระบบทรัพย์สินในอิสลามวางอยู่บนพื้นฐานที่ยอมรับว่า อัลลอฮ์ (ช.บ.) พระองค์เดียวคือผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์ที่แท้จริง พระองค์เท่านั้นที่มีสิทธิ์ในการจัดระเบียบการถือครอง บัญญัติสิทธิต่างๆในทรัพย์สินพร้อมกับกำหนดกรอบปริมาณ และแจกแจงแหล่งแจกจ่าย พร้อมกำหนดวิธีการในขวนขวายหาทรัพย์สินและวิธีการในการใช้จ่ายมัน

๓. ชะกาศจะช่วยลดล้างบาปกรรมต่างๆ และการไม่มีบาปจะเป็นสาเหตุให้ได้เข้าสวรรค์และรอดพ้นจากไฟนรก

๔. อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้บัญญัติชะกาศและกระตุ้นให้มีการปฏิบัติ เพราะมันจะทำให้ชีวิตมีความสะอาดปลอดจากความต่ำต้อยของความโลภและความตระหนี่ ชะกาศจะเป็นสะพานเชื่อมที่แข็งแรงระหว่างคนรวยและคนจน ทำให้จิตใจบริสุทธิ์ เป็นสุขและปลอดโปร่ง ทุกฝ่ายอยู่กันอย่างสันติ รักใคร่กันและเป็นมิตรสหายกัน

๕. ชะกาศเพิ่มความดีให้แก่ผู้ที่ยั่งยืน ปกป้องทรัพย์จากภัยต่างๆ ทำให้เกิดดอกผล งามงามและเพิ่มพูน ช่วยขัดเซย และขจัดความขัดสนของคนยากจนอนาถา ป้องกันอาชญากรรมทางทรัพย์สินต่างๆ เช่น การลักขโมยปล้นสะดม และการกตขีริตไถ (มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัตุตฎัยญีรีย, ๒๐๑๑)

๒.๖ บทบาทชะกาดในภาคเศรษฐกิจ

บทบาทของชะกาดในภาคเศรษฐกิจ สามารถแบ่งประเด็นได้ดังต่อไปนี้

๑. สร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ มีการกักตุนเงินทุนในการลงทุนมากกว่าช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง การเก็บชะกาดทรัพย์สินจากการกักตุนเงินทุนหรือทรัพย์สินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จะมีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำนี้ความคล่องตัวในกิจกรรมต่างๆในทางเศรษฐกิจน้อย ปริมาณการลงทุนลดน้อยลง ซึ่งจะมีอัตราการว่างงานสูง จึงมีความต้องการชะกาดมากขึ้น ดังนั้นในช่วงนี้ จำนวนชะกาดจะมีมาก และความต้องการชะกาดก็มีมากเช่นกัน ซึ่งเป็นภาวะที่สมดุลกัน ในทางกลับกัน ในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรือง มีการกักตุนทรัพย์สินหรือเงินทุนน้อย สามารถเก็บชะกาดได้น้อย ในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองนี้ความคล่องตัวในกิจกรรมต่างๆในทางเศรษฐกิจมาก มีการจ้างงานสูง แรงงานมีงานทำ มีรายได้ ทำให้ความต้องการชะกาดในช่วงนี้มีน้อย ดังนั้นในช่วงนี้จำนวนชะกาดมีน้อยและความต้องการชะกาดก็มีน้อย ซึ่งเป็นภาวะที่สมดุลเช่นกัน และถือได้ว่าชะกาดทำหน้าที่ดึงทรัพย์สินที่นิ่งเฉยออกมาหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจอีกครั้ง สร้างความสมดุลและเสถียรภาพในระบบเศรษฐกิจ

สำหรับในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองนั้น กำไรทางธุรกิจรวมทั้งเงินออมจะมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งเป็นแหล่งของชะกาดธุรกิจ การเพิ่มขึ้นของจำนวนชะกาดธุรกิจนั้น อาจมีผลทำให้เกิดส่วนเกินของชะกาดที่รวบรวมไว้ในคลังชะกาด ส่วนเกินนี้สามารถนำไปใช้จ่ายเมื่อเศรษฐกิจถดถอยในภายหลัง การเก็บชะกาดส่วนเกินไว้ในคลังชะกาดในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองนั้น จะช่วยลดและหลีกเลี่ยงภาวะเงินเฟ้อ ซึ่งเป็นการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ระบบชะกาดที่กำหนดอัตราชะกาดไว้คงที่และพิกัดที่ตายตัวทำให้ระบบการคลังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในรายได้โดยสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดเสถียรภาพในนโยบายการคลังรวมทั้งเศรษฐกิจอีกด้วย

๒. การจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เนื่องจากในอิสลามมีความเชื่อว่าทรัพยากรทั้งหมดเป็นสิ่งที่พระเจ้าได้ทรงประทานมาเพื่อมนุษย์ดูแลรักษาและจะต้องใช้มันไปเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของมวลมนุษยชาติ ศาสนาอิสลามจึง

กำหนดให้มุสลิมทุกคนที่มีทรัพย์สินหรือทรัพย์สินถึงพิกัดจำนวนหนึ่งทำการเสียสละและปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมโดยการจ่ายชะกาตส่วนหนึ่งเพื่อประโยชน์ของคนจนและคนขัดสนเป็นหลัก และเนื่องจากมุสลิมมีหน้าที่ต้องหารายได้เพื่อยังชีพ ดังนั้น ชะกาตควรจะต้องนำไปใช้เพื่อเป้าหมายของการทำให้คนยากจนสามารถยืนอยู่บนขาของตนเองได้ ชะกาตควรจะเป็นส่วนเสริมรายได้ถาวรของคนที่ไม่มีความสามารถหาเงินเลี้ยงชีพได้เพียงพอ ถึงแม้จะใช้ความพยายามอย่างถึงที่สุดแล้ว ความต้องการนี้เมื่อนำมาใช้ในสภาพแวดล้อมทางด้านสังคมเศรษฐกิจที่สนับสนุนวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดย่อมแล้วจะมีส่วนช่วยอย่างสำคัญต่อการขยายโอกาสการมีงานทำด้วยตนเองและลดความไม่เท่าเทียมกัน การกำหนดชะกาตทรัพย์สินรวมทั้งทองคำและโลหะเงินที่นอนนิ่งอยู่ในตู้നിรัยจะช่วยกระตุ้นให้ผู้จ่ายชะกาตแสวงหารายได้จากความมั่งคั่งของตัวเองเพื่อที่จะได้จ่ายชะกาตโดยไม่ทำให้ทรัพย์สินของตนเองลดลงไป นี่เป็นการช่วยเพิ่มการลงทุน ดังนั้นในสังคมที่ได้รับรู้คุณค่าอิสลาม การเก็บทองคำ เงิน และบัญชีเงินฝากไว้เฉยๆก็จะลดลง ซึ่งจะทำให้การลงทุนและการจ้างงานเพิ่มขึ้น (Muhammad Umer Chapara, ๑๙๙๕)

นอกจากนี้ การจ่ายชะกาตให้กับผู้ยากจนนั้นจะทำให้คนจนมีกำลังซื้อมากขึ้น ทำให้เกิดอุปสงค์ต่อสินค้าจำเป็นต่างๆเพิ่มขึ้น และจะเป็นการจัดสรรทรัพยากรในการผลิตหรือการลงทุนในสินค้าฟุ่มเฟือยมาเป็นสินค้าจำเป็นมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนจน (Mannan, ๑๙๘๙. น. ๓๑) ทั้งยังทำให้เกิดความหลากหลายในการลงทุน เปิดโอกาสให้นักลงทุนได้เลือกโครงการที่ทำกำไรได้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้การจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. การกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ชะกาตเป็นภาระของทุกภาคเศรษฐกิจ ในแต่ละภาคจะถูกกำหนดอัตราชะกาตไว้อย่างชัดเจน สิ่งนี้เป็นหลักประกันว่าทรัพย์สินทุกชนิดที่ครบนิศอบ (พิกัด) ในภาคใดก็ตามก็ต้องจัดสรรแก่กลุ่มคนที่มีความจำเป็น จะไม่มีการยกเว้นไม่ว่าจะเป็นภาคใดก็ตาม ทุกภาคเศรษฐกิจต้องจ่ายชะกาตตามพิกัดตามอัตราส่วนที่ถูกกำหนดไว้ ชะกาตจะเป็นภาระของภาคเกษตรกรรม พาณิชยกรรม ค่าจ้างและภาคการเงิน ทรัพย์สินใดก็ตามที่มีแนวโน้มสามารถที่จะขยับขยายก้าวหน้าได้ในภาคเศรษฐกิจใดก็ตามก็ต้องมีภาระในการจ่ายชะกาต สิ่งนี้จะยืนยันว่า การจัดสรรรายได้อีกครั้งหนึ่งนั้น จะกระทำอย่างเป็นธรรมและไม่ใช้ภาคใดภาคหนึ่งที่ต้องรับผิดชอบเพียงลำพัง นอกจากนี้ไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับผลตอบแทน

กลับแก่ผู้รับหรือผู้จ่ายชะกาต ผู้จ่ายชะกาตจะไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากการจ่ายของตน เพราะกลุ่มที่มีสิทธิ์ได้รับชะกาตนั้น อัลลอฮฺทรงกำหนดไว้แล้วในอัลกุรอาน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลแปดประเภทนั้น สิ่งนี้เท่านั้นที่จะยืนยันว่าจะไม่มีการโยกย้ายถ่ายโอนทรัพย์สินไปยังผู้จ่ายชะกาตแน่นอน (รอฎียะฮฺ อับดุลกาเดร์, ๒๕๔๙ : ๑๐๑- ๑๐๘)

ชะกาตเป็นแหล่งรายได้ขั้นแรกของอิสลาม เป็นเสมือนพลังที่จะมาผลักดันให้กลไกทางเศรษฐกิจและสังคมดำเนินไปซึ่งการเก็บรวบรวมชะกาต เป็นการขจัดความเหลื่อมล้ำกันทางทรัพย์สิน และค่อยๆก่อให้เกิดการกระจายรายได้ตลอดจนเป็นสิ่งที่คอยเหนี่ยวรั้งแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ (พิมาน แม้นมินทร์, ๒๕๔๘) โดยที่ทรัพย์สินจากคนรวยจะถูกจัดสรรแก่ผู้เหมาะสมจะได้รับชะกาต โดยชะกาตทำหน้าที่อุดช่องว่างระหว่างรายได้ในสังคมให้แคบที่สุด กลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำสามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตนโดยผ่านการจัดสรรรายได้ ซึ่งชะกาตทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงการสะสมทรัพย์สิน ทรัพย์สินจะหมุนเวียน ไม่สะสมในมือของคนไม่กี่คน แต่ต้องกระจายออกไปเพื่อทุกฝ่ายที่มีความจำเป็นในทรัพย์สินนั้นได้มีโอกาสสัมผัสถึงความอึมเอบ (อับดุลเลาะ อับรู (ผู้แปล), ๒๕๔๙ อ่างในวรรณคดี พูลพอกสิน, ๒๕๕๑)

๔. สร้างศักยภาพในการทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต

ผลจากตัวทวีชะกาตที่มีต่อผู้รับชะกาต คือ การมีกำลังซื้อที่มากขึ้น โดยสิ่งนี้จะเป็นอุปสงค์ต่อสินค้าในตลาดจะเพิ่มขึ้น อุปสงค์ส่วนเกินจะเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น สิ่งนี้จะทำให้เกิดมีการลงทุนเพิ่มขึ้น ตลอดจนเปิดโอกาสให้การว่าจ้างทำงานมากขึ้น อุปสงค์ต่อแรงงานก็จะเพิ่มขึ้น มาตรฐานการครองชีพในระยะยาวก็จะดีขึ้น ในส่วนของผลที่มีต่อผู้จ่ายชะกาตนั้น จะเป็นในแง่ของประโยชน์ในรูปของรายได้และกำไรที่เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มผลผลิต (อับดุลเลาะ อับรู (ผู้แปล), ๒๕๔๙ อ่างในวรรณคดี พูลพอกสิน, ๒๕๕๑) ซึ่งเป็นผลมาจากการมีกำลังซื้อที่มากขึ้นจากการได้รับจัดสรรชะกาตนั่นเอง ทั้งนี้ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และรัฐบาล ต่างก็ได้รับผลประโยชน์ด้วยกันทั้งหมด กล่าวคือ ผู้ผลิตมีผลกำไรมากขึ้นสามารถขยายการลงทุน และการจ้างงาน ส่วนผู้บริโภคมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น ทั้งการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นทำให้ผู้ว่างงานหรือผู้ด้อยโอกาส ได้มีงานทำและทำให้มีรายได้มากขึ้น จากการศึกษาที่เคยเป็นผู้รับก็สามารถเปลี่ยนสถานะมาเป็นผู้จ่ายชะกาตแทน ด้วยเหตุดังกล่าว จำนวนชะกาตของผู้จ่ายชะกาตก็จะเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน สำหรับผลที่มีต่อรัฐ คือ การได้รับผลประโยชน์ใน

ด้านรายได้ชะงักงัน สามารถจัดสรรชะงักงันได้มากกว่าเดิม (อับดุลเลาะ อับรู (ผู้แปล), ๒๕๔๙ อ้างในวรรณ วดี พูลพอกสิน, ๒๕๕๑) ดังนั้นชะงักงันมีบทบาททำให้เศรษฐกิจจ่อจืดและมีศักยภาพในการเจริญเติบโต

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

“การพัฒนา” หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๘ น. ๒๓๘)

“การพัฒนา” หมายถึง การทำให้ชีวิต ความเป็นอยู่ของบุคคลให้ดีขึ้น มีความสุขความ สะดวกสบาย ความกินดีอยู่ดี ความเจริญทางจิตใจ และความสงบสันติ (สมาน ตีอราแม, ๒๕๔๕)

“ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเดียวกันซึ่งทำให้บุคคลมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น หรืออาศัยหลักความผูกพันหรือผลประโยชน์ทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ร่วมกันโดยอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ตลอดจนการมีผลประโยชน์ในทางการ บริการสังคมร่วมกัน (กรมการพัฒนาชุมชน, ม.ป.ป.)

“ชุมชน” หรือ Community มีผู้ให้ความหมายไว้ หมายถึง “อาณาบริเวณหรือเมืองซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคน”, “กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหน่วยทางสังคมเล็ก ๆ ในหน่วยที่ใหญ่กว่า โดยมีความสนใจร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน”, “กลุ่มทางชาติพันธุ์ซึ่งเกี่ยวข้องกันอย่างห่าง ๆ หรืออย่างใกล้ชิด เนื่องจากมีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกันทางการเมืองและเศรษฐกิจ” (สมาน ตีอราแม, ๒๕๔๕)

การประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ ณ มหาวิทยาลัย เคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ที่กำหนดให้ มีขึ้น เมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๘ ได้เสนอให้ใช้คำว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ” (Movement) ที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและ ควรเป็นความ คิตรีเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคการกระตุ้น เตือนให้เกิดความคิตรีเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความ กระตือรือร้นอย่างจริงจัง (สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์, ๒๕๒๑: ๕๖)

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” (Community Development) โดยองค์การบริหารวิเทศกิจ (ICA) ของสหรัฐอเมริกา หรือ AID ในปัจจุบัน (อ้างถึงใน จีรพรพรณ กาญจนจิตรรา, ๒๕๒๓: ๑๘-๑๙)

ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธี (Process) แห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันจัดวางแผนการ และลงมือปฏิบัติการตามแผนเอง แผนดังกล่าวจะกำหนดว่ากลุ่มของตนเองและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และมีปัญหาาร่วมกันอะไรบ้าง แล้วกำหนดแผนการของกลุ่ม และของแต่ละบุคคลเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นโดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด และถ้าจำเป็นอาจจะขอความช่วยเหลือทั้งด้านบริการและวัสดุจากองค์การรัฐบาล และที่มีใช้รัฐบาลได้”

ส่วนองค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน จีรพรรณ กาญจนจิตรา, ๒๕๒๖) ได้กำหนดความหมายการพัฒนาสังคมเอาไว้ว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ ซึ่งดำเนินไปด้วยการรวมกำลังระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่”

กรมพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยเหลือตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น”

การศึกษาแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้พัฒนาการสามารถทำงานกับประชาชนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ แนวคิดพื้นฐานในระดับการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจวางแผนงาน การปฏิบัติการ และร่วมบำรุงรักษา

๒. การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

๓. ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiaive) ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่าความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน ต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษาให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล

๔. ความต้องการของชุมชน (Felt-Needs) การพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชน และองค์กร ประชาชนคิด และตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็น ของประชาชน จะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

๕. การศึกษาภาคชีวิต (Life-Long Education) งานพัฒนาชุมชนถือเป็นกระบวนการให้ การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน การให้การศึกษาต้องให้การศึกษาอย่าง ต่อเนื่องกันไปตราบเท่าที่บุคคลยังคงดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน (สนธยา พลศรี, ๒๕๕๓)

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือการให้โอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดความต้องการ ของตนเองเป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การ ตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับการพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว กระบวนการ มีส่วนร่วมจึงนับเป็นหัวใจสำคัญของพัฒนาทุกระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในโครงการของชุมชน เป็นการสร้าง และปลูกจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของในโครงการนั้น แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติใน งานพัฒนาทุกภาคส่วนในลักษณะ เบื้องภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น (รัชกร โชติประดิษฐ์, ม.ป.ป.)

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization อ้างในสมเกียรติ มูลสุวรรณ, ๒๕๔๑, น. ๒๑) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วม ที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ จะต้องประกอบด้วย กระบวนการ ๔ ขั้นตอน

๑. การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และประการสำคัญ คือการ ตัดสินใจด้วยตนเอง

๒. การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการ และการบริหาร การใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและบริการ

๓. การใช้ประโยชน์ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและควบคุมสังคม

๔. การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่ฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจการชะกาตไว้ ดังนี้

มัรวาน สะมะอูน (๒๕๓๗: ๔๒-๑๐๘) ศึกษาเรื่อง “การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม” พบว่าหลักการชะกาตตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม เป็นกองทุนของสังคมมุสลิมที่มีนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของสังคมนั้นๆ โดยในการบริหารงานชะกาต เราต้องยึดถือแนวทางการดำเนินงานขององค์กรอิสลามไว้ ๓ ขั้นตอน คือ ยึดหลักการแห่งคัมภีร์อัลกุรอาน ยึดหลักการคำสอนของท่านนบีฮัมหมัด (ช.ล.) และยึดหลักการโดยการชี้ขาดจากผู้นำศาสนา ซึ่งหากผู้บริหารองค์กรอิสลาม วางแนวทางการบริหารโดยยึดตนเองและบุคคลแวดล้อมเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงหลักศาสนา จะทำให้องค์กรนั้นประสบความล้มเหลวในการบริหาร และส่งผลเสียต่อสังคมมุสลิมด้วยเช่นกัน อีกทั้งองค์กรบริหารชะกาตต้องมีข้อมูลของผู้ที่สมควรได้รับชะกาตทั้งข้อมูลด้านเศรษฐกิจและข้อมูลทางสังคมอย่างสมบูรณ์ ซึ่งข้อมูลนี้จะนำไปพิจารณาในการจ่ายชะกาต ถ้าไม่มีข้อมูลลักษณะนี้มาก่อน จะทำให้การพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาตอยู่บนพื้นฐานการคาดคะเนหรือคาดเดา ต้องเริ่มต้นกันใหม่ ซึ่งไม่ใช่การบริหารที่ถูกต้อง การบริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีข้อมูลชัดเจนไว้ก่อน การหาข้อมูลอย่างฉาบฉวยในช่วงการพิจารณาผู้ที่สมควรได้รับชะกาต ไม่มีข้อมูลเปรียบเทียบ จะทำให้เกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย และการบริหารขององค์กรมุสลิมจะต้องกระทำด้วยความรอบคอบวิธีที่ง่ายที่สุด คือ การจัดทำทะเบียนและบัญชีการเงินทั้งหมดให้เป็นปัจจุบันตลอดเวลา โดยเฉพาะข้อมูลบัญชีชะกาตและข้อมูลผู้ขอรับชะกาต ซึ่งจำเป็นต้องมีความเป็นปัจจุบันอย่างมาก เพื่อกำหนดให้เป็น ข้อมูลมาตรฐานที่เป็นทางการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่คณะกรรมการชะกาตเสนอ เพื่อใช้พิจารณาลงมติในการให้ชะกาตแก่ผู้มีสิทธิได้รับอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

อับดุลลอฮ์ เจมะ และคณะ (๒๕๔๕) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ระบบสวัสดิการในชุมชนมุสลิม กรณีการจ่ายชะกาตในกลุ่มออมทรัพย์อิสลาม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการแนวคิดเกี่ยวกับชะกาตที่เกิดจากการประกอบธุรกิจ ศึกษาวิธีการคำนวณชะกาตจากการประกอบธุรกิจ

รูปแบบการจ่ายชะงาดตามหลักการรูปแบบการจ่ายชะงาดที่องค์กรชุมชนปฏิบัติ แนวทางการจัดการชะงาดที่สนับสนุนสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืนและเปรียบเทียบความสอดคล้องและไม่สอดคล้องระหว่างหลักการและการปฏิบัติของชุมชนประเภทกลุ่มออมทรัพย์อิสลามและนำผลการวิจัยไปลองใช้เป็นโครงการนำร่องในชุมชนที่มีความสนใจผลการวิจัยสรุปว่ากลุ่มตัวอย่างคิดว่าจะไม่มีการจัดสรรชะงาดกรณีมีผลประกอบการขาดทุนถึงแม้ว่าจะมีเงินทุนหมุนเวียนครบนิศอบก็ตามมากที่สุด การคำนวณชะงาดนั้นกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณ(ทุนทั้งหมด+กำไร) x ๒.๕ เปอร์เซ็นต์และยึดรอบปีปฏิทินมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างใช้รูปแบบการจ่ายชะงาดโดยเฉลี่ยแก่ผู้มีสิทธิ และโดยให้เงินเป็นก้อนครั้งเดียว รูปแบบการบริหารเงินชะงาดที่ใช้ คือให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เป็นผู้บริหารกลุ่มชะงาดเอง มีการจัดทำบัญชีชะงาดและเห็นว่าควรให้มีการติดตามผลการพัฒนาตนเองของผู้มีสิทธิรับชะงาด มากที่สุด และเห็นควรรวบรวมชะงาดประเภทอื่นๆจากสมาชิกมาจัดสรรให้ผู้มีสิทธิในการจัดการชะงาดให้ยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการจ่ายชะงาดที่มีประสิทธิภาพนั้นควรจ่ายในจำนวนที่ทำให้ตั้งตัวได้ซึ่งสามารถจ่ายในรูปแบบของเครื่องมือทำมาหากินมากที่สุด ในด้านความสอดคล้องและไม่สอดคล้องระหว่างหลักการ และการปฏิบัติ ส่วนใหญ่ปฏิบัติและเข้าใจสอดคล้องด้านหลักการแนวคิด

ดาญดีน อุสมานและคณะ (๒๕๔๖) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การจัดการชะงาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. การจัดการชะงาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้านการจัดเก็บและด้านการพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะงาดอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านรูปแบบของการจัดสรรชะงาด และด้านองค์กรที่ดำเนินการจัดสรรชะงาดอยู่ในระดับน้อย

๒. ผลการเปรียบเทียบการจัดการชะงาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตัวแปรข้อมูลส่วนบุคคล พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสายต่างกันมีการจัดการชะงาดที่แตกต่างกันทั้ง ๔ ด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบการจัดการชะงาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตัวแปรข้อมูลชุมชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในจังหวัดต่างกันจำนวนครัวเรือนในชุมชนต่างกันและระยะห่างกับตัวจังหวัดต่างกันมีการจัดการชะงาดที่แตกต่างกันทั้ง ๔ ด้าน

๓. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการชะงาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่าไม่มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์ทั้ง ๔ ด้าน ส่วนผล

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการชะกาดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตาม ข้อมูลชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนครัวเรือนในชุมชนต่างกันมีความสัมพันธ์ทั้ง ๔ ด้าน

๔. แนวทางการจัดสรรชะกาดที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนมุสลิม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

๕. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการจัดการชะกาดที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตัวแปรข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับ การศึกษาศาสนาต่างกันเท่านั้นที่มีแนวทางการจัดชะกาดที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของ ชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรข้อมูลชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในจังหวัด ต่างกัน จำนวนครัวเรือนในจังหวัดต่างกัน และระยะห่างกับจังหวัดต่างกัน มีแนวทางการจัดชะกาด ที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่แตกต่างกัน

๖. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวทางการจัดการชะกาดที่สนับสนุนการพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตัวแปรข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า กลุ่ม ตัวอย่างที่มีอาชีพต่างกัน มีแนวทางการจัดชะกาดที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สัมพันธ์ กัน ส่วนผลการเปรียบเทียบแนวทางการจัดชะกาดที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชน มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตัวแปรข้อมูลชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในจังหวัดต่างกัน สถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และระยะห่างจากจังหวัดต่างกันมีแนวทางการจัดการชะกาด ที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่สัมพันธ์กัน ปัญหาการจัดการชะกาดของชุมชนมุสลิมใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาด้านการจัดเก็บ และปัญหาด้านอื่นๆที่ประสบคือ ที่ผ่านมาไม่ มีองค์กรหรือหน่วยงานใดจัดการเรื่องชะกาดอย่างเป็นระบบ และข้อเสนอแนะในการจัดการชะกาดของ ชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะด้านการพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาดมากที่สุด

สุนทร วงศ์หมัดทอง (๒๕๔๗) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ระบบชะกาดและการประยุกต์ใช้ใน สังคมมุสลิม อำเภอลำโสม จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. มุสลิมส่วนใหญ่ในอำเภอลำโสม ไม่มีการจ่ายชะกาดอย่างเป็นระบบ แต่มุสลิมยังมีการขัดแย้ง กันอยู่ว่าจะแต่งตั้งอามิล (เจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาด) ในแต่ละพื้นที่เพื่อจัดเก็บชะกาดอย่างเป็นระบบได้หรือไม่

๒. ในเรื่องของการแจกจ่ายชะกาต ได้มีการขัดแย้งกันทั้งสองทัศนะ คือ เจ้าของทรัพย์แจกจ่ายชะกาตด้วยตัวเองได้ หรือจะต้องจ่ายให้แก่ผู้ปกครองเท่านั้น

จากกลุ่มตัวอย่างของมุสลิมในอำเภอสิงหนคร จำนวน ๗๒ คน มีผู้ที่มีทัศนะคติที่ไม่ดีต่อการจัดระบบชะกาต จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐๖ และผู้ที่มีทัศนะคติที่ดีต่อการจัดระบบ ชะกาตจำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๙๔ ดังนั้นสรุปได้ว่า มุสลิมในอำเภอสิงหนครส่วนมากต้องการให้มีการจัดเก็บระบบชะกาตอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดเก็บชะกาตในอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พอสรุปตามลำดับดังนี้

๑. สร้างจิตสำนึกต่ออิหม่าม และกรรมการประจำมัสยิดในเขตอำเภอสิงหนคร โดยการเริ่มจากผู้นำสูงสุดในจังหวัดคือ ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา เพื่อกระตุ้นให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดดำเนินการในการจัดระบบชะกาต

๒. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของชะกาตแก่สัปบุรุษแต่ละพื้นที่ เพื่อจะลดปัญหาความไม่เข้าใจต่อกัน

๓. ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตั้งอนุกรรมการเพื่อจัดเก็บชะกาตและนำมาโดยยึดต้นแบบมาจากท่านนบี และให้มีความชัดเจนมากที่สุด

๔. ควรให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สำรวจว่าคนที่มีสิทธิรับชะกาตมีจำนวนเท่าใด และแต่ละคนควรได้รับชะกาตจำนวนเท่าใด

๕. ควรแจกจ่ายชะกาตให้แก่ผู้มีสิทธิรับ โดยการจับฉลากเพื่อไม่ต้องการให้เกิดการเข้าใจผิดว่าแจกจ่ายให้แก่ญาติพี่น้องของฝ่ายบริหารเท่านั้น

ศุภชัย สมันตรัฐ (๒๕๔๘) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสวัสดิการชะกาตของชาวไทยมุสลิมจังหวัดสตูล” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของชาวไทยมุสลิมต่อรูปแบบการจัดสวัสดิการชะกาตและลักษณะการบริหารสวัสดิการชะกาตของจังหวัดสตูล ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นผู้ให้ชะกาต เป็นเงินสด โดยจ่ายผ่านบุคคลจัดเก็บชะกาต ผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อรูปแบบการจัดสวัสดิการชะกาต พบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในระดับมาก ๔ ใน ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาต ด้านความสำคัญของชะกาตต่อสังคม

ด้านผู้มีสิทธิรับชะกาด และด้านเงื่อนไขของชะกาด โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุด ผลการศึกษา
ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารสวัสดิการชะกาด พบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยใน
ระดับมาก ๓ ใน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้องและสอดคล้องในการบริหารกับหลักการศาสนา ด้าน
ความโปร่งใสในการบริหาร และการสรรหาและการคัดเลือกบุคคลจัดเก็บชะกาด โดยกลุ่มตัวอย่าง
เห็นด้วยมาก

ข้อเสนอแนะของการศึกษาคือ คณะกรรมการบริหารชะกาด ควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง
ระบบการบริหารชะกาด ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญในด้านความถูกต้องและความสอดคล้องกับ
หลักการศาสนา โดยเฉพาะกระบวนการจัดเก็บ และการจัดสรรชะกาด ควรให้ความรู้แก่มุสลิมใน
ชุมชนเพิ่มเติมในเรื่องหลักค่านิยมชะกาด อีกทั้งต้องเปิดโอกาสและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของ
คนในชุมชนต่อการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาการบริหารสวัสดิการชะกาดและรูปแบบการจัดสวัสดิการชะ
กาดที่เหมาะสม ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลผู้มีสิทธิรับชะกาดและต้องมี
การติดตามประเมินผลการจัดสรรชะกาด

มะดาโอ๊ะ ปูเตะ และคณะ (๒๕๕๔) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการชะกาดพิตเราะฮ์
ของอิหม่ามมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษามัสยิดอัลฮัจญ์ริต
ดาอิน อ.ยี่งอ จ.นราธิวาส” กรณีศึกษามัสยิดอัลฮัจญ์ริตดาอิน อำเภอ ยี่งอ จังหวัดนราธิวาส การ
บริหารจัดการชะกาดพิตเราะฮ์ของอิหม่ามมัสยิดที่ถูกต้องตามหลักศาสนา มีการกำหนดเงื่อนไข
คุณสมบัติ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีผลต่อการกระจายชะกาดให้ทั่วถึง ปริมาณชะกาดจะ
เพิ่มขึ้น จำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดก็มีเพิ่มขึ้นเช่นกัน ส่วนทัศนะของประชาชนต่อรูปแบบการบริหาร
จัดการชะกาดพิตเราะฮ์ของอิหม่ามมัสยิด โดยคณะกรรมการมัสยิด ผู้นำชุมชน และประชาชนจำนวน
๒๖ คน มีความเห็นว่า การบริหารจัดการเก็บและแจกจ่ายชะกาดพิตเราะฮ์ของมัสยิดเป็นการดี สามารถ
แก้ปัญหาความยากจนของชุมชนได้ แต่มีประชาชนจำนวน ๔ คน ที่ไม่เห็นด้วย เนื่องจากมองว่าใน
การจ่ายชะกาดพิตเราะฮ์นั้น ถ้าจ่ายให้กับเครือญาติหรือเพื่อนสนิทจะเป็นการดีที่สุด สามารถสาน
ความสัมพันธ์ไมตรีที่ดีไปในตัวอีกด้วย

นินาติยะห์ อาแย (๒๕๕๔) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความรู้ความเข้าใจและการจัดการ
เกี่ยวกับชะกาด : กรณีศึกษาหน่วยธุรกิจมุสลิมย่าน ธุรกิจตลาดเก่า อำเภอเมือง จังหวัดยะลา” มี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชะงาด และเพื่อทราบถึงพฤติกรรมเกี่ยวกับการจัดการชะงาดของมุสลิมที่ประกอบธุรกิจในย่านธุรกิจตลาดเก่า อ.เมือง จ.ยะลา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบจำนวน ๑๐๙ คน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจโดยทั่วไปเกี่ยวกับชะงาดและชะงาดเฉพาะธุรกิจ ผลสรุปก็คือ กลุ่มตัวอย่างยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชะงาดน้อยมาก ซึ่งข้อความที่ให้พิจารณาทั้งหมด ๒๐ ข้อ กลุ่มตัวอย่างให้คำตอบที่ถูกต้องเพียง ๕ ข้อ คิดเป็นร้อยละ ๒๕ เท่านั้น

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเกี่ยวกับชะงาดธุรกิจ มีดังนี้ กลุ่มตัวอย่างจ่ายชะงาดจากการประกอบธุรกิจเป็นประจำทุกปี จากฐานต้นทุนบวกกำไร ไม่ได้มีการเทียบมูลค่าทรัพย์สินทางการค้ากับสิ่งใดๆ มีการคำนวณชะงาดจากสินค้าคงเหลือด้วยราคาทุน มีการหักลบหนี้สินในการคำนวณชะงาดจากการประกอบธุรกิจ รวมทั้งหนี้สินอื่นๆของเจ้าของกิจการ คำนวณชะงาดหลังหักภาษี กำหนดรอบปีในการจ่ายชะงาดธุรกิจโดยยึดเดือนรอมฎอน จ่ายชะงาดเมื่อครบรอบปี มีความคิดเห็นว่า ให้จ่ายชะงาดถึงแม้ว่าจะขาดทุนหรือเท่าทุน มีการรวมมูลค่าการลงทุน และผลประกอบการของปีที่ผ่านมาในการคำนวณชะงาดในปีปัจจุบัน มีความมั่นใจว่า การคำนวณชะงาดจากธุรกิจนั้นถูกต้อง มีการจ่ายชะงาดด้วยตนเองเนื่องจากทราบถึงผู้มีสิทธิรับชะงาดที่แน่นอนแล้ว โดยจ่ายชะงาดให้คนจน คนด้อยโอกาสมากที่สุด และทยอยจ่ายตามความเหมาะสม จ่ายชะงาดเป็นเงินสด และกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการจ่ายชะงาดที่ดีที่สุดเป็นเงินสด

อับดุลเลาะ หนุ่มสุข และคณะ (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพกองทุนชะงาดและสวัสดิการสังคมในประเทศไทย กรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของกองทุนชะงาดและสวัสดิการสังคมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานภาพและแนวทางการดำเนินงานของ กองทุนชะงาดและสวัสดิการสังคมในประเทศไทย กรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของกองทุนชะงาดและสวัสดิการสังคมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือองค์กรหรือสถาบันที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารกองทุนชะงาดและสวัสดิการสังคมที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรวมทั้งสิ้น ๓๙ จังหวัด จำนวน ๖๑ แห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่า ๖ ระดับ แบบตรวจสอบรายการและแบบเขียนตอบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพของกองทุนชะงัดและสวัสดิการสังคมในประเทศ พบว่า

๑. สถานที่ตั้งขององค์กร โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ อยู่ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือภาคใต้ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคตะวันออก มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

๒. สถานภาพกองทุนชะงัดและสวัสดิการสังคมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันโดยพิจารณาแต่ละด้านดังนี้

๒.๑ ด้านการบริหารองค์กร พบว่า ส่วนใหญ่คณะกรรมการบริหารมาจากการแต่งตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งชัดเจน และส่วนใหญ่จบการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรีขึ้นไป

๒.๒ ด้านการได้มาซึ่งทรัพย์สินบริจาค มาจากภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่ ด้วยวิธีการนำทรัพย์สินบริจาคไปให้ที่สำนักงาน

๒.๓ ด้านการจัดสรรทรัพย์สินบริจาค พบว่า รายชื่อผู้ขอรับความช่วยเหลือได้มาจากการสำรวจเป็นส่วนใหญ่ และจัดทำข้อมูลผู้รับบริจาคด้วยวิธีจดบันทึก (Manual) กิจกรรมหลักของการให้ความช่วยเหลือ

๒.๔ ด้านรายได้ กองทุนฯส่วนใหญ่มีกิจกรรมการหารายได้ของตนเอง ส่วนใหญ่ของรายได้มาจากอสังหาริมทรัพย์

๒.๕ ด้านค่าใช้จ่าย กองทุนฯส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายของตนเอง สัดส่วนที่มากที่สุดคือ ค่าจ้างเงินเดือน รองลงมาคือค่าใช้จ่ายในการติดต่อสื่อสาร และค่าวัสดุอุปกรณ์สำนักงาน

๒.๖ ด้านการควบคุมตรวจสอบ กองทุนฯส่วนใหญ่จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน งบการเงิน ทั้งแบบจดบันทึก (Manual) และบันทึกด้วยคอมพิวเตอร์ มีการแยกบัญชีชะงัดกับบัญชีทรัพย์สินบริจาคทั่วไป และมีการตรวจสอบภายในและผู้ตรวจสอบภายนอก

๓. วิธีการกระตุ้นให้คนในสังคม ตระหนักและตัดสินใจบริจาคเงินหรือทรัพย์สินทั้งในรูปแบบชะงัด หรือการบริจาคทั่วไป (ขอตะเกาะยี่) พบว่า นำเอาหลักการทางศาสนาเข้ามาช่วยมีค่าความถี่สูงสุด การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ มีค่าความถี่รองลงมา และการสร้างความเชื่อมั่น เชื่อถือต่อการบริหารองค์กร มีค่าความถี่ต่ำสุด

๔. ปัจจัยของความสำเร็จของกองทุนชะกาดและสวัสดิการสังคมในประเทศไทย ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

๕. ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ของการดำเนินงานของกองทุนชะกาดและสวัสดิการสังคมในประเทศไทย ได้แก่ การบริหารการจัดการขององค์กรไม่เป็นระบบ ไม่ชัดเจน คลุมเครือ ไม่โปร่งใส และตรวจสอบได้ยาก รองลงมาคือ ระดับการศึกษาในองค์กรมีความแตกต่างกันมากเกินไป ขาดการอบรม และมีแนวคิดที่แตกต่างกัน และ ขาดความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานภายในองค์กรและภายนอกองค์กร เช่น ความไม่ซื่อสัตย์ ความอดทน ความจริงใจ ความตั้งใจในการทำงาน ความสามัคคี ความเสียสละ เป็นต้น

๖. ความสามารถในการระดมทรัพยากรบริจาครวม (ชะกาดรวมชอดะเกาะห์) พบว่า กองทุนฯ จำนวน ๖๑ แห่ง สามารถระดมทรัพยากรบริจาครวมกันได้ ๑๔๖,๑๗๐,๐๐๐ บาท ใน ๑ ปี โดยเป็นทรัพยากรบริจาคทั่วไป

วาชีละห์ ดอฆอ (๒๕๕๗) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การให้ความสำคัญและการปฏิบัติเกี่ยวกับชะกาดทรัพย์สิน: กรณีศึกษาหมู่บ้านโสรง ๒ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความสำคัญต่อกระบวนการชะกาดทรัพย์สินของประชาชนบ้านโสรง ๒ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีและเพื่อศึกษาถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับชะกาดทรัพย์สินของประชาชน บ้านโสรง ๒ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้แก่คณะกรรมการ ผู้มีหน้าที่จ่าย ผู้มีสิทธิ์รับ และบุคคลทั่วไปบ้านโสรง ๒ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จำนวนทั้งหมด ๒๕ คน

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า ชะกาดทรัพย์สินมีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่จำเป็นต้องปฏิบัติ การจ่ายชะกาดเป็นการนำความเจริญเข้ามาในสังคม และสามารถแก้ปัญหาที่เป็นมูลเหตุของความยากจนอีกด้วย กลุ่มตัวอย่างได้ศึกษาเกี่ยวกับชะกาดทรัพย์สิน จากแหล่งต่างๆ ได้แก่ จากการฟังบรรยาย ได้อ่าน ได้เรียน เป็นต้น และกลุ่มตัวอย่างบางส่วนได้มีการเปรียบเทียบการบริหารชะกาดทรัพย์สินในชุมชนอื่น เพื่อเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จในการบริหารระบบชะกาดทรัพย์สิน ในชุมชนที่ตัวเองอาศัยอยู่และจะได้มาซึ่งระบบชะกาดที่ดีในชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติเกี่ยวกับชะกาดทรัพย์สินของกลุ่มตัวอย่าง ได้ทำการปฏิบัติแล้ว เบื้องต้น คือ กลุ่มตัวอย่างได้ทำการจ่ายชะกาดทรัพย์สินทุกปี และได้มีการวางแผนที่จะก่อตั้งระบบชะกาดในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการคำนวณและแจกจ่ายที่ผิดกับบทบัญญัติ แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการชะกาดทรัพย์สิน และหวังที่จะปฏิบัติเกี่ยวกับชะกาดที่ถูกต้องอีกด้วย

อุสนา ตระกูลรักษา (๒๕๕๗) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของประชากรหมู่บ้านโสรง ๒ ต่อการบริหารกองทุนชะกาดในการสร้างสวัสดิการสังคมโดยคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน” วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชากรในชุมชนบ้านโสรง ๒ ต่อการบริหารกองทุนชะกาดโดยคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน และเพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชากรในชุมชนบ้านโสรง ๒ ต่อสวัสดิการกองทุนชะกาด เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาด และผู้มีสิทธิรับชะกาดที่เป็นตัวแทนของครัวเรือน อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโสรง ๒ จำนวน ๑๕๐ ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและการสัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของประชากรด้านการบริหารจัดการกองทุนชะกาดและด้านสวัสดิการจากกองทุนชะกาด โดยภาพรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ด้านการบริหารจัดการกองทุนชะกาด ประชากรมีความพึงพอใจมากที่สุดคือ การบริหารงานกองทุนชะกาด ยึดถือแนวทางการดำเนินงานตามหลักศาสนาอิสลาม ส่วนด้านสวัสดิการจากกองทุนชะกาด ประชากรจะมีความพึงพอใจมากที่สุดหากคณะกรรมการมัสยิดมีการจัดสวัสดิการกองทุนชะกาดเป็นการสร้างบ้านพักอาศัยให้กับคนยากจนและเด็กกำพร้า

ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดมาลและผู้มีสิทธิรับชะกาด พบว่าผู้มีหน้าที่จ่าย ชะกาดมาล เมื่อเงินที่ได้จากการค้าขายหรือทำธุรกิจ ครบนิศอบและครบรอบปีแล้ว จะจ่ายชะกาดด้วยตนเอง คือจะให้ทรัพย์สินแก่ผู้มีสิทธิรับชะกาดเอง โดยไม่ได้จ่ายผ่านเจ้าหน้าที่ชะกาดเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนผู้มีสิทธิรับชะกาดส่วนมากแล้วจะได้รับเงินจากสวัสดิการกองทุนชะกาดมัสยิดจำนวน ๒๐๐-๓๐๐ บาทและข้าวสารอีก ๓-๔ กันตัง บ้างก็ได้รับชะกาดทรัพย์สินจากผู้มีหน้าที่จ่ายอีกด้วย สภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนหลังได้รับสวัสดิการชะกาด ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนบ้างเล็กน้อย เพราะทรัพย์สินที่ได้รับจากชะกาด แม้จะได้ในจำนวนที่ไม่มาก แต่ก็สามารถช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายใน

ครัวเรือนได้บ้าง ส่วนปัญหาหรือข้อคิดเห็นต่อการบริหารสวัสดิการกองทุนชะกาต เป็นการบริหารจัดการที่ดี สามารถแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชนได้บ้าง มีการวางแผนงานที่ชัดเจน มีระบบขั้นตอน ดำเนินงานตามหลักศาสนาอิสลาม ทำให้ผู้มีสิทธิในชะกาตของชุมชนบ้านโสร่ง๒ ได้รับชะกาตกันเกือบทุกคน

สารินี กาเจอร์ (๒๕๕๗) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการจ่ายชะกาตของประชาชนในหมู่บ้านโสร่ง ๒ ตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการจ่ายชะกาตของผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาตที่ปฏิบัติกันในหมู่บ้านโสร่ง และเพื่อศึกษาช่องทางการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาตของประชาชนในหมู่บ้านโสร่ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๒๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเลือกจ่ายชะกาตให้กับผู้ยากจนแต่คำนึงถึงผู้ยากไร้เป็นอันดับแรก ปัจจุบันจ่ายชะกาตพิตเราะห์ด้วยเงินสดมากกว่าข่าวสารโดยจ่ายผ่านคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งในความคิดของกลุ่มตัวอย่างการจ่ายชะกาตพิตเราะห์ด้วยเงินสดหรือข่าวสารนั้นไม่แตกต่างกัน ช่วงเวลาที่เลือกจ่าย คือ ภายในสองวันก่อนคืนวันอีต กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยจ่ายชะกาตทรัพย์สินมากกว่าไม่เคย สำหรับกลุ่มที่เคยจ่ายนั้นคิดว่าจำเป็นต้องหักค่าใช้จ่ายก่อน ซึ่งเลือกจ่ายชะกาตทรัพย์สินเป็นเงินสดและมีการคำนวณชะกาตเป็นรายปีด้วยตัวเอง ส่วนกลุ่มที่ไม่เคยจ่ายชะกาตทรัพย์สินนั้นส่วนใหญ่ทรัพย์สินยังไม่ครบจำนวนที่กำหนดไว้ กลุ่มตัวอย่างคิดว่าการจ่ายชะกาตนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็น

จากการศึกษาช่องทางการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจ่ายชะกาตของประชาชนในหมู่บ้านโสร่ง พบว่า ประชาชนโดยส่วนใหญ่ได้รับความรู้ที่หลากหลาย จากหลายช่องทาง ส่วนความเข้าใจเกี่ยวกับการจ่ายชะกาตนั้น จากการตอบแบบสอบถามปรากฏว่าตอบถูกทั้งหมด ๑๑ ข้อ จากแบบสอบถามทั้งหมด ๑๕ ข้อ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ๗๓.๓๓ และตอบผิด ๔ ข้อ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ๒๖.๖๗

จากการสำรวจวรรณกรรม พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่จะศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานชะกาตระบบสวัสดิการในชุมชนมุสลิม การจัดการชะกาตของชุมชน และระบบชะกาตและการประยุกต์ใช้ เป็นต้น ซึ่งดำเนินการโดยคณะกรรมการหรือผู้บริหารองค์กรเป็นสำคัญ และผลปรากฏโดยส่วนใหญ่คือ ยังต้องมีการพัฒนาในการจัดการหรือบริหารกิจการชะกาต เนื่องจากยังประสบกับปัญหาอีกมาก ซึ่งปัญหานั้นจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ แนวทางการจัดสรรชะกาตที่สนับสนุนการ

พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ทั้งยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบชะกาดเพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ แก้ปัญหาความยากจน และพัฒนาชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาในครั้งนี้เรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ต.เขาตวม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี” ซึ่งให้คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี” เป็นวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะกรรมการประจำมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่ง ชาวบ้านโสร่งที่เป็นผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาด (ผู้ที่ครอบครองทรัพย์จำนวนถึงพิกัดที่ศาสนากำหนดให้จ่ายชะกาด) และผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด โดยทีมวิจัยทำการสอบถามคณะกรรมการประจำมัสยิดดารุลอามาน ผนวกด้วยการสำรวจเพิ่มเติมว่าใครในชุมชนที่มีฐานะร่ำรวยที่มีหน้าที่จ่ายชะกาดโดยจะสอบถามว่าเป็นผู้จ่ายชะกาดทรัพย์สินหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากชะกาดทรัพย์สินเป็นบัญญัติที่จำเป็นต้องปฏิบัติสำหรับมุสลิมผู้ศรัทธาที่มีทรัพย์สินถึงพิกัดอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ บุคคลเหล่านี้จะมีการตระหนักในตัวเอง จึงไม่เป็นอุปสรรคที่จะค้นหาผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาด และจะสำรวจผู้ที่มีฐานะยากจน ที่ต้องได้รับการดูแลด้วย เช่น ผู้ที่ไม่สามารถศึกษาต่อ ไม่มียานพาหนะ (ขาดรายได้) ไม่มีที่ดินทำกิน (ขาดรายได้) มีรายได้ไม่พอต่อค่าใช้จ่าย มีหนี้สินที่ไม่สามารถจัดการได้ หญิงหม้ายที่ยากจน คนพิการและเด็กกำพร้าที่ขาดปัจจัยในการดำรงชีวิต เป็นต้น แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยทำการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบชะกาด การบริหารชะกาด แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ได้แก่ แนวคิดพื้นฐานระดับการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

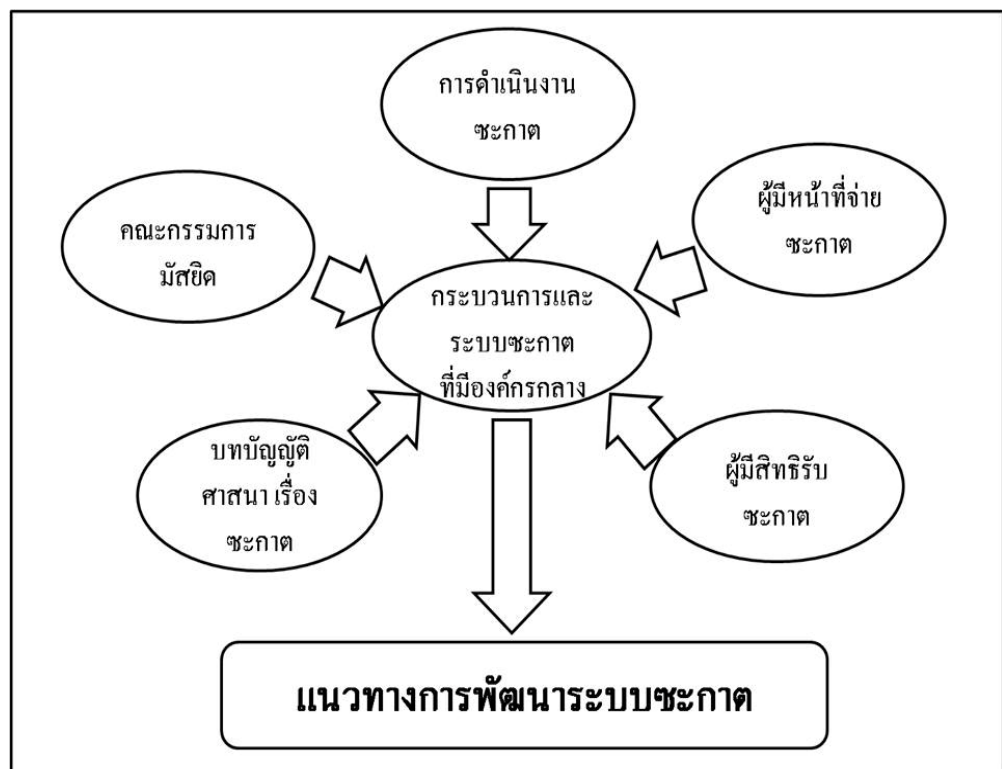
๒. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในกลุ่มของคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน เนื่องจากการสนทนากลุ่มจะต้องมีประเด็นเฉพาะที่นำไปสู่การได้คำตอบเกี่ยวกับการจัดการระบบชะกาด รวมถึงปัญหาต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่คำตอบของการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง ดังนั้นจะต้องมีการสร้างประเด็นคำถามที่รัดกุม และมีการเรียงเรียงที่ดี

เพื่อให้คำตอบที่ได้มีความสมบูรณ์ ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย และป้องกันความผิดพลาดต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในการเก็บข้อมูลได้ โดยจะมีการระดมความคิดจากทีมวิจัยในการสร้างประเด็นคำถามสำหรับกลุ่มของคณะกรรมการดังกล่าว และจะมีการเรียงเรียงความสำคัญของประเด็นคำถามด้วย

๓. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนจนในชุมชนโสร่ง เพื่อเป็นการถามที่เจาะลึกให้ได้คำตอบที่ละเอียดถี่ถ้วนในหัวข้อที่ต้องการทราบเกี่ยวกับรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจ และปัญหาเกี่ยวกับความยากจน

๔. จัดประชุมกลุ่มตัวอย่าง (ชุมชนรากหญ้า) ทั้ง ๒ กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาด และผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด เพื่อการมีส่วนร่วม (Participation) และเพื่อระดมสมองร่วมกับคณะกรรมการมัชยิดและนักวิชาการในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งและเพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งที่ถูกต้องตามบทบัญญัติ และตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในครั้งนี้ด้วย

๓.๓ กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ภาพประกอบที่ ๔ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจุบัน กระบวนการดำเนินการชะกาดนั้น มีระบบที่คิดและสร้างขึ้นโดยคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งปราศจากแนวคิดจากฐานรากหญ้าหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในระบบชะกาด ซึ่งหมายถึง ผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาด และผู้มีสิทธิรับชะกาด ว่าควรต้องเป็นไปในลักษณะใดบ้าง ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในด้านต่างๆ ดังนี้ (๑) ถูกต้องตามบัญญัติศาสนา เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (๒) เกิดความร่วมมือกันในชุมชนที่จะจ่ายชะกาดสู่องค์กรกลางของชุมชน โดยผ่านกรรมการมัสยิดและไม่จ่ายกันเองในระดับปัจเจกชน (๓) ความพึงพอใจของผู้มีสิทธิรับชะกาดต่อระบบชะกาดที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ดังนั้น กรอบแนวคิดในการวิจัย คือ กระบวนการระบบชะกาดจะต้องประกอบไปด้วยแนวความคิด ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากชุมชนรากหญ้าด้วย เพราะพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากระบบชะกาดของชุมชน

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ซึ่งจะยึดวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ร่วมด้วยกับกรอบแนวคิดในการวิจัยในครั้ง นี้ที่จะต้องยึดโยงกับบทบัญญัติของศาสนาที่ว่าด้วยเรื่องชะกาด โดยสามารถแยกที่มาของข้อมูลจากการใช้เครื่องมือในการวิจัยที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนจนในชุมชนโสร่งเกี่ยวกับรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจ และปัญหาเกี่ยวกับความยากจนนั้น เพื่อการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของคนจนในชุมชนโสร่ง และวิเคราะห์ปัญหาหรือสาเหตุต่างๆของความยากจนที่เกิดขึ้นกับคนจนในชุมชนโสร่ง ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในครั้งนี้ คือ “เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตุม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี” ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ที่ต้นเหตุ ด้วยระบบชะกาดที่มีในชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยมัสยิดดารุลอามาน

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในกลุ่มของคณะกรรมการมัสยิดดารุล อามาน นำไปสู่การวิเคราะห์และได้คำตอบที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ “เพื่อศึกษากระบวนการและระบบชะกาดของคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาตุม อ.

ยะรัง จ.ปัตตานี” รวมถึงปัญหาต่างๆในกระบวนการและการจัดระบบชะกาด ซึ่งสอดคล้องกับคำถามหลักในการวิจัยครั้งนี้ด้วย คือ “การจัดระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง มีกระบวนการและปัญหาอะไรบ้าง?” ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ว่ากระบวนการและการจัดระบบชะกาดในชุมชนโสร่ง ซึ่งดำเนินการโดยมัสยิดดารุลอามาน รวมถึงปัญหาต่างๆ และแนวทางในการแก้ปัญหา สอดคล้องกับบริบทความยากจนของชุมชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อการวิเคราะห์ในลำดับขั้นต่อไป คือ วิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง ซึ่งจะนำไปสู่คำตอบอีกหนึ่งคำถามหลักในการวิจัยครั้งนี้ คือ “มีแนวทางอย่างไรบ้าง ในการพัฒนาระบบชะกาดในชุมชนโสร่ง ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด”

ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมกลุ่มตัวอย่าง (ชุมชนรากหญ้า) ทั้ง ๒ กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่มีหน้าที่จ่ายชะกาด และผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด ซึ่งได้มีส่วนร่วม (Participation) และระดมสมองเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมถึงแนวทางพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง นำไปสู่การวิเคราะห์ และได้คำตอบที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ “เพื่อเสนอแนะและเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด” โดยการวิเคราะห์ของข้อมูลในส่วนนี้ จะวิเคราะห์ว่า ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาแนวทางในการจัดระบบชะกาดที่เสนอแนะโดยชุมชนรากหญ้า ทั้ง ๒ กลุ่มดังกล่าว นั้น มีความสอดคล้องกับบริบทของความยากจนในชุมชนโสร่ง และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ หรือในเชิงการบริหารจัดการหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้จะไม่ละเลยเรื่องความถูกต้องตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในครั้งนี้ด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้สามารถนำไปสู่คำตอบของคำถามหลักในการวิจัยครั้งนี้ คือ “มีแนวทางอย่างไรบ้าง ในการพัฒนาระบบชะกาดในชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด” ด้วยเช่นกัน

๓.๕ การกำหนดพื้นที่

ในการกำหนดพื้นที่สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ จะใช้พื้นที่ชุมชนที่อยู่ภายใต้การดูแลของมัสยิดดารุลอามาน ได้แก่ ชุมชนโสร่ง ๒ หมู่ที่ ๓ ต.เขาตุม อ.ยะรัง จ. ปัตตานี ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๒๐๐ ครัวเรือน และมีพื้นที่ที่ใกล้กับมหาวิทยาลัยฟาฏอนี ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า จะเป็นการเริ่มต้นที่ง่ายและสะดวกสำหรับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการที่จะดูแลและให้การปรึกษาในเรื่อง

ต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบชะกาด ทั้งยังสามารถให้ความช่วยเหลือและสร้างเครือข่ายเพื่อ
ต่อยอดในการสร้างสรรค์สังคมและแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะปัญหาความยากจนได้ในอนาคตอีกด้วย

๓.๖ ขั้นตอนการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

๑. ประชุมชี้แจงกับทีมวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัยและกำหนดแผนต่างๆ และระยะเวลา
ในการดำเนินงานวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย

๒. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดการระบบชะกาดที่ทำให้
เกิดประสิทธิภาพ รวมทั้งเพื่อรวบรวมประเด็นต่างๆ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและการเก็บ
รวบรวมข้อมูลที่ครบถ้วน

๓. ประชุมเพื่อสร้างและออกแบบเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งได้แก่ แบบสัมภาษณ์และประเด็น
ต่างๆ สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับคณะกรรมการมัชยิต และแบบ
สัมภาษณ์สำหรับคนจนในชุมชนโสร่ง (ผู้มีสิทธิรับชะกาด)

๔. ลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจครอบครัวที่อยู่ในขอบข่ายของผู้มีสิทธิรับชะกาด (คนจนใน
ชุมชนโสร่ง)และผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาด

๕. ลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็น
คนจนในชุมชนโสร่งเกี่ยวกับรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจ และปัญหาเกี่ยวกับความยากจน เพื่อนำ
ข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

๖. กิจกรรมถอดเทปและบันทึกข้อมูลและเนื้อหาที่ได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth
Interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนจนในชุมชนโสร่งเกี่ยวกับรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจ และปัญหา
เกี่ยวกับความยากจน เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

๗. ประสานงานกับคณะกรรมการประจำมัชยิตดารุลอามาน และลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยทำ
การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับคณะกรรมการประจำมัชยิตดารุลอามานเกี่ยวกับ
การจัดการระบบชะกาด รวมถึงปัญหาต่างๆ เพื่อให้ได้คำตอบของการวิจัยในครั้งนี้

๘. กิจกรรมถอดเทปและบันทึกข้อมูลและเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการระบบชะกาดที่ทำการ
สัมภาษณ์คณะกรรมการฯ ไว้แล้ว

๙. ประสานงานกลุ่มตัวอย่างที่ได้สำรวจไว้แล้วทั้งผู้มีสิทธิรับชะงาดและผู้มีหน้าที่จ่ายชะงาด เพื่อการประชุมกลุ่มตัวอย่าง (ชุมชนรากหญ้า) และการมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อระดมสมอง เกี่ยวกับปัญหาระบบชะงาดของชุมชนโสร่งและเพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบชะงาดของชุมชนโสร่ง

๑๐. เตรียมความพร้อม และลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากการประชุมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชุมชน รากหญ้าตามที่ได้กล่าวในข้อ ๙

๑๑. กิจกรรมถอดเทปและบันทึกข้อมูลและเนื้อหาที่ได้สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มทั้งผู้มีสิทธิ รับชะงาดและผู้มีหน้าที่จ่ายชะงาด

๑๒. ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ทั้งหมดและหาข้อสรุปเรื่องแนวทางการพัฒนา ระบบชะงาดของชุมชนโสร่ง

๑๓. จัดทำรายงานโครงการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบชะงาดจากรากหญ้า :
กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ต.เขาตม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า: กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี” นี้ มีผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายผลการศึกษา โดยมีประเด็นดังนี้

๔.๑ สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่โดยทั่วไปของคนจนในชุมชนโสร่ง

๔.๒ การวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง

๔.๓ กระบวนการและระบบชะกาดของคณะกรรมการมัสยิดดารูลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

๔.๔ ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๔.๑ สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่โดยทั่วไปของคนจนในชุมชนโสร่ง

โดยทั่วไปคนในชุมชนโสร่งรวมถึงคนจนด้วยจะมีบ้าน ที่อยู่อาศัยและที่ดินเป็นของตนเอง ถึงแม้ว่าสภาพบ้านเรือนของคนจนจะทรุดโทรม และไม่มั่นคงเท่าที่ควรก็ตาม เพราะเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้และสังกะสีซึ่งผุกร่อนไปตามกาลเวลา เป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาเป็นระยะประมาณ ๑๕-๓๐ ปี โดยไม่มีการต่อเติมตัวบ้าน และการซ่อมแซมแต่อย่างใด

ภาพประกอบที่ ๕ แสดงสภาพบ้านที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนโสร่ง (ภาพ: ผู้วิจัย)

ยกเว้นบางกรณีที่ได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยฟาฏอนี เนื่องจากเป็นครอบครัวที่ขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีวิตเป็นอย่างมากและหลายด้านด้วยกันรวมทั้งด้านที่อยู่อาศัยด้วย เพื่อให้บ้านมีความมั่นคงมากขึ้น โดยทำการรื้อผนังและพื้นบ้านที่ผุพังออกแล้วก่ออิฐขึ้นมาแทนที่ เนื่องจากเดิมที่บ้านมีลักษณะยกพื้นทำด้วยไม้ ผุกร่อน ใกล้เคียงพังลงมา และไม่สามารถอาศัยอยู่ต่อไปได้ สำหรับบ้านของคนจนบางคนอยู่ในสภาพที่ดีแต่เป็นบ้านที่สร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์เนื่องจากเงินทุนไม่เพียงพอ ลักษณะภายในบ้านไม่มีการแบ่งสัดส่วนหรือกั้นเป็นห้องๆอย่างถาวร โดยเฉพาะห้องนอน ซึ่งเป็นการกั้นด้วยตุ้ หรือด้วยผ้ามา่าน และจะใช้ผ้ามา่านแทนประตู แม้กระทั่งห้องน้ำก็ไม่มีการประตู จะใช้ผ้ามา่านแทน

ภาพประกอบที่ ๖ แสดงสภาพภายในบ้านที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนโสธร (ภาพ: ผู้วิจัย)

แต่บ้านของคนจนในชุมชนโสธรโดยส่วนใหญ่จะไม่มีห้องน้ำในตัวบ้าน ห้องน้ำจะอยู่นอกบ้าน ส่วนสภาพแวดล้อมของบ้านที่อยู่อาศัยนั้น เป็นบ้านที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ได้แก่ใกล้สวนยางพารา สวนผลไม้ และพื้นที่นาข้าว มีพื้นที่รอบบ้านสำหรับพักผ่อน และปลูกพืชผักสวนครัวได้ ระยะห่างระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลังประมาณ ๕-๑๕ เมตร ความเป็นอยู่ของคนจนในด้านการอุปโภคบริโภคเป็นไปอย่างเรียบง่าย ใช้จ่ายในเรื่องค่าเล่าเรียนให้บุตรหลานเป็นรายวัน และค่าอาหารเป็นหลัก โดยจะเน้นการซื้อข้าวสาร แต่กับข้าวจะสามารถซื้อได้นานๆครั้ง ซึ่งจะกินข้าวกับน้ำบูดูเป็นประจำ บางครอบครัวกินข้าววันละ ๑ มื้อเท่านั้น การใช้อุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวก หรือเครื่องใช้ไฟฟ้า จะใช้เฉพาะบางอย่างเท่านั้นที่จำเป็นเช่น พัดลม หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตาก๊าซ แต่ยังมีปรากฏให้เห็นคือ

ใช้เตาที่ใช้ไม้ฟืน ไม่ใช่เตาแก๊ส หม้อหุงข้าวไฟฟ้า และเครื่องใช้ไฟฟ้าแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่บ้านของคนจนในชุมชนโสร่งนั้นจะมีโทรทัศน์แม้ว่าไม่มีเตาแก๊ส หม้อหุงข้าวไฟฟ้าก็ตาม

ภาพประกอบที่ ๗ แสดงสภาพภายในบ้านที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนโสร่ง (ภาพ: ผู้วิจัย)

ยานพาหนะที่ใช้คือรถจักรยานยนต์ โดยรถจะอยู่ในสภาพเก่าพอใช้งานได้ และใช้เฉพาะเดินทางไปบนเขาเพื่อทำงานรับจ้างกรีดยาง และบ้างก็จำเป็นต้องเดินเท้าขึ้นไปบนเขาเนื่องจากรถไม่สามารถสัญจรไปได้ สุขภาพอนามัยของคนจนโดยส่วนใหญ่จะค่อนข้างแข็งแรง เนื่องจากการทำงานที่ต้องใช้แรงงานซึ่งเปรียบเสมือนได้ออกกำลังกายอยู่เสมอ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บที่ร้ายแรง แต่เนื่องจากอาหารการกินที่ยังขาดโภชนาการที่ดี ทั้งยังรับประทานอาหารไม่ครบ ๓ มื้อ ทำให้สุขภาพร่างกายทรุดโทรมเร็วกว่าและไม่เป็นไปตามวัย และมีอาการปวดเมื่อย ซึ่งเมื่อมีไข้ หรือมีอาการเจ็บป่วยจะไม่มีบริการรักษาพยาบาลจากคลินิก หรือโรงพยาบาล จะซื้อยากินเองจากร้านขายยาโดยทั่วไป และนอนพักผ่อนเป็นอันเพียงพอ สำหรับความอึดอัด แร้นแค้นของคนจนในหมู่บ้านโสร่งที่นอกจากรายได้ก็น้อยแล้ว ยังมีรายได้เพื่อการยังชีพที่ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ต้องดิ้นรนหารายได้เพื่อให้มีอาหารที่พอกินสำหรับทั้งครอบครัวนั้น พวกเขาเหล่านั้นจะได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบของชะกาดอาหารจากทางมัสยิด ชะกาดอาหารที่ทางมัสยิดจัดสรรให้ นั้นเป็นข้าวสารจำนวนประมาณ ๕ ก้นตังหรือประมาณ ๑๕ กิโลกรัม และเงินประมาณ ๕๐๐-๑๐๐๐ บาท แต่ละปีจำนวนจะไม่เท่ากัน ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนข้าวสารและเงินที่ทางมัสยิดรับชะกาดมาจากชาวบ้านในแต่ละปี ประมาณการว่าจำนวนชะกาดจากข้าวสารที่ได้รับจากทางมัสยิดสามารถช่วยเหลือคนจนในชุมชนได้โดยไม่ต้องซื้อข้าวสารกิน

เองเป็นระยะเวลา ๒-๕ เดือนสำหรับครอบครัวที่มีสมาชิก ๔-๕ คน ทั้งนี้ระยะเวลาจะขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในแต่ละครอบครัว นอกจากนี้แล้วคนจนในหมู่บ้านโสร่งยังได้รับการดูแลจากสังคมแวดล้อมในชุมชนโสร่งอีกด้วย ทั้งในรูปของการให้ชะกาททรัพย์สินที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ข้าวเปลือก จากคนที่ทำนาข้าวและได้ผลผลิตที่ถึงพืดต้องจ่ายชะกาท และอื่นๆ ที่ไม่ใช่ชะกาท เช่นการให้เงินเป็นทาน ให้อาหาร ซึ่งเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนได้ไม่มากนักน้อย มีบางครอบครัวที่ขัดสนมากๆ จะได้รับข้าวสาร ซึ่งเป็นชะกาทจากผู้ประกอบกิจการเกี่ยวกับข้าวสาร และได้รับข้าวเปลือกจากคนที่ทำนาข้าวในจำนวนที่มากพอ ทำให้ไม่ต้องซื้อข้าวสารเลยในรอบ ๑ ปี แต่อย่างไรก็ตามความช่วยเหลือจากชะกาททั้งจากมัสยิด และผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาทในชุมชนไม่สามารถทำให้คนยากจนพ้นสภาพจากความยากจนได้ คนยากจนในชุมชนโสร่งจึงอยู่ในฐานะผู้มีสิทธิรับชะกาท และมีรายชื่อเป็นผู้มีสิทธิรับชะกาทของมัสยิดดารุลอามานมาเป็นระยะเวลาหลายปีต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยบางคนรับชะกาทจากมัสยิดตั้งแต่ปีแรกที่มีมัสยิดได้จัดระบบชะกาทจนกระทั่งปัจจุบันรวมเป็นระยะเวลาประมาณ ๒๐ ปีมาแล้ว และอีกส่วนหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิได้รับชะกาทจากทางมัสยิดทุกปี เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี คนยากจนเหล่านี้ไม่มีการวางแผนอนาคตสำหรับชีวิตตนเองแต่อย่างใด เพียงแต่พอมีพอกินในแต่ละวันสำหรับทุกคนในครอบครัวเท่านั้น สำหรับครอบครัวที่มีบุตรหลานที่อยู่ในวัยเรียนซึ่งกำลังศึกษาอยู่ไม่ว่าระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาก็ตาม ก็จะมีส่วนน้อยเท่านั้นที่มีความหวังและพยายามให้บุตรหลานตัวเองได้เรียนในระดับสูงหรือระดับอุดมศึกษาเพื่อให้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา และอาชีพการงานต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากอุปสรรคทางการเงิน ซึ่งเกิดจากฐานะยากจนขาดแคลนเงินทุนเพื่อการศึกษา สำหรับครอบครัวของคนจนที่มีบุตรหลานได้รับทุนการศึกษาจนเรียนจบระดับปริญญาตรีนั้นก็ยังมี และสามารถผ่านการสอบคัดเลือกเข้าทำงานที่สนามบินสุวรรณภูมิ อย่างไรก็ตามการมีงานทำและมีรายได้จะสามารถบรรเทาความยากจนให้ลดลงได้ไม่มาก เนื่องจากการทำงานในเมืองกรุงไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายในการครองชีพที่สูงพอสมควร จึงเหลือเงินส่งมาทางบ้านได้ไม่มาก แต่ก็สามารถลดภาระของครอบครัวบางส่วนได้ และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ทางบ้านดีขึ้น ซึ่งก็ยังไม่สามารถทำให้พ้นจากสภาพความยากจนได้ คนจนโดยส่วนใหญ่จะมีหนี้สินเพื่อการยังชีพ ซึ่งกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน หรือญาติ สำหรับคนที่รับจ้างกรีดยาง จะสามารถกู้ยืมหนี้สินจากเจ้าแกที่รับซื้อยางพาราได้อีกทางหนึ่ง เมื่อนำยางไปขายให้กับเจ้าแก เจ้าแกก็จะหักเงินส่วนที่เป็นหนี้ออกและจ่ายเฉพาะส่วนเกิน ซึ่งการยืมเงินจากเจ้าแกนั้น

เป็นการง่ายและสะดวกสามารถยืมได้บ่อยครั้งเนื่องจากเป็นที่ไว้วางใจกันและมีการติดต่อสัมพันธ์เพื่อซื้อขายยางพาราอยู่เป็นประจำ ความสามารถในการชำระหนี้คืนให้กับเจ้าแก้งขึ้นอยู่กับราคาของยางพารา เมื่อยางพารามีราคาสูงทำให้ส่วนเกินก็จะมามากกว่าในช่วงที่ราคาต่ำกว่าจึงมีความสามารถชำระหนี้คืนได้ เมื่อยางพารามีราคาต่ำทำให้ไม่สามารถชำระหนี้คืนได้เนื่องจากรายได้ที่ได้จากการขายยางพาราไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้คืนได้ เจ้าแก้งก็จะไม่หักเงินที่เป็นหนี้ออก โดยจ่ายเงินค่ายางพาราให้ในจำนวนเต็ม ซึ่งเป็นการขยายเวลาการชำระหนี้ให้และถือเป็นการช่วยเหลืออีกทางหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งบอกว่า “ถ้าราคายางพาราสูงก็จ่ายหนี้ได้ ถ้าราคาต่ำก็จ่ายหนี้ไม่ได้ เมื่อก่อนยางพาราราคาแพง จึงสามารถจ่ายหนี้ให้เจ้าแก้งได้ทุกครั้ง แต่ตอนนี้ยางพาราราคาถูก เลยทำให้จ่ายหนี้ไม่ได้สักที และติดหนี้มานานแล้ว ไม่รู้เมื่อไหร่จะจ่ายหมด” (อามานะห์ (สัมภาษณ์), ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘) ปัจจุบันนี้คนจนในชุมชนโสร่งโดยเฉพาะผู้ที่รับจ้างกรีดยางจะประสบปัญหาหลายด้านเนื่องจากราคายางพาราลดต่ำ

๔.๒ การวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง

การศึกษา

โดยทั่วไปแล้วประชากรในชุมชนโสร่งจะไม่มีการศึกษา เนื่องจากส่วนใหญ่จะเน้นการประกอบอาชีพ เพราะมีสวนยางและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่ทำรายได้ให้แก่คนในชุมชน ซึ่งต่างก็มีความพอใจในวิถีชีวิตที่พึ่งพาการเกษตรที่สืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่นและที่ดินทำกินหรือสวนต่างๆกลายเป็นมรดกตกทอดจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้แล้ว การที่วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการติดต่อ และเชื่อมสัมพันธ์กับเครือข่ายในประเทศมาเลเซีย จึงมีการชักชวนคนที่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ศึกษาต่อไปรับจ้างทำงานร้านอาหารในประเทศมาเลเซีย ทำให้การศึกษาแทบจะไม่มีบทบาทอะไรในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโสร่ง ทั้งนี้ทำให้เกิดผลดีในแง่ของการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น โดยการศึกษาสำหรับคนในชุมชนนั้นจะศึกษาเฉพาะภาคบังคับ การไม่ได้รับการศึกษาในชั้นที่สูงกว่าภาคบังคับสำหรับบางคนที่มีงานทำ มีที่ดินทำกิน และมีรายได้นั้น ไม่ทำให้เกิดผลเสียเท่าใดนักต่อการครองชีพหรือสภาพทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ไม่ทำให้ยากจน แต่ในทางกลับกันสำหรับคนที่มีฐานะยากจนนั้นจะทำให้มีผลต่อการศึกษา โดยกลุ่มผู้ที่ยากจนในชุมชนโสร่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับ

การศึกษาหรืออยู่ในเกณฑ์ระดับการศึกษาที่ต่ำ คือจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า โดยแยกเป็นกลุ่มที่อายุระหว่าง ๒๐-๔๐ ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า และอายุ ๔๐ ปีขึ้นไปไม่ได้รับการศึกษา บ้างก็ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ สาเหตุของการไม่ศึกษาเล่าเรียนหรือเรียนน้อย เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจนไม่สามารถส่งบุตรหลานให้เรียนหนังสือได้ ประกอบกับการไม่เห็นความสำคัญของการเรียน แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ ชุมชนโสร่งมีมหาวิทยาลัยแล้ว ซึ่งก็คือมหาวิทยาลัยฟาฏอนี กระนั้นก็ตามชาวชุมชนโสร่งก็ยังไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่าที่ควร โดยเมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมปลายแล้ว ผู้ปกครองก็จะแนะนำให้บุตรหลานหางานทำ ซึ่งเป็นงานประเภทรับจ้าง ถึงแม้บุตรหลานต้องการเรียนต่อก็ตาม แต่ผู้ปกครองจะไม่เห็นด้วยและไม่อนุญาต ผู้ปกครองท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “เมื่อลูกของฉันจบม.๖ เขาได้ขอเรียนต่อ แต่ดิฉันไม่อนุญาต เพราะอยากให้เขาทำงานหารายได้ ตอนนั้นก็ได้งานทำแล้ว คือรับจ้างในร้านขายขนม มีรายได้ ๒,๐๐๐ บาทต่ออาทิตย์ และทำงานนี้มาเป็นเวลา ๒ปีแล้ว ชีวิตก็ลงตัวดี ซึ่งนอกจากเหตุผลของการหารายได้แล้ว ก็คือการมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะส่งเสียให้เขาเรียน”(ตี, นามสมมติ (สัมภาษณ์), ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘) ผู้ปกครองอีกท่านหนึ่ง ให้สัมภาษณ์ว่า “ตอนนี้หลานของฉันกำลังเรียนอยู่ชั้นม.๖ เขาบอกว่า อยากเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยฟาฏอนี แต่ฉันไม่ให้เรียนแล้ว ตัวเขาอยากเรียนซิ เพราะมันสบายไม่ต้องทำงาน แต่ฉันตอนนี้สุขภาพไม่อำนวยให้ทำงานแล้วโดยเฉพาะรับจ้างกรีดยาง มันเหนื่อยและรายได้ก็น้อย ไม่เพียงพอที่จะส่งเสียให้เรียนได้ และตอนนี้ก็ยังมีหนี้ที่หยิบยืมมาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายให้เขาเรียน ต่อไปข้างหน้าจะเอาเงินมาจากไหน” (มีเนาะ, นามสมมติ (สัมภาษณ์), ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘) ความยากจนของคนในชุมชนโสร่งจึงเป็นเหตุผลที่สำคัญมากสำหรับการไม่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าภาคบังคับ ทำให้ไม่มีทางเลือกอื่นในการประกอบอาชีพนอกจากอาชีพรับจ้างทำให้รายได้น้อยและฐานะยากจน ชีวิตต้องเผชิญกับความยากลำบาก จนทำให้เริ่มมีความเข้าใจต่อสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูง เนื่องจากได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรง คือ การว่างงานโดยไม่สมัครใจ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าว่า “หลานของฉัน ได้ไปสมัครงานเป็นลูกจ้างในร้านขายเสื้อผ้าที่ตลาดเมืองใหม่ในเมืองยะลา ซึ่งเจ้าของร้านพิจารณาวุฒิการศึกษาด้วย หลานของฉันจบแค่ป.๖ เจ้าของร้านจึงไม่รับเข้าทำงาน ยุคสมัยนี้ ถ้าไม่เรียนหนังสือหรือเรียนน้อย จบแค่ป.๖ หางานทำไม่ได้หรอก แค่ว่าจะเป็นลูกจ้างยังยากเลย หลานของฉันจึงว่างงานอยู่อย่างนี้แหละ ไม่รู้จะทำยังไงแล้ว งานสมัยนี้หายากจริงๆ”(เมาะเจ, นามสมมติ

(สัมภาษณ์), ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๘) ถึงแม้ว่าคนในชุมชนโสร่งเห็นความสำคัญของการศึกษาแล้วก็ตาม แต่อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ เนื่องจากความยากจน

ประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาของคนจนในชุมชนโสร่งสรุปได้ว่า ความยากจนทำให้ไม่ได้รับการศึกษาที่สูงกว่าระดับภาคบังคับ ประกอบกับไม่มีทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ ต้องประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้ที่ไม่แน่นอนและไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงทำให้อยู่ในฐานะยากจน ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อส่งเสริมการศึกษาได้

อาชีพที่ไม่มั่นคง

การที่คนจนในชุมชนโสร่งมีอาชีพไม่มั่นคงนั้นเนื่องจากไม่ได้รับการศึกษา หรือจบการศึกษาชั้นประถม จึงไม่มีความรู้ที่จะประกอบอาชีพที่มั่นคงได้ โดยส่วนใหญ่แล้วจะประกอบอาชีพรับจ้าง และที่มากที่สุด คือรับจ้างกรีดยาง อาชีพรับจ้างกรีดยางสำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาระดับต่ำถือเป็นอาชีพหลัก ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่มั่นคง เนื่องจากขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ ช่วงฤดูฝน หรือน้ำท่วมจะไม่สามารถกรีดยางได้ทำให้ไม่มีรายได้ นอกจากนี้แล้ว เนื่องจากปัจจุบันกลุ่มบุคคลที่ยึดอาชีพรับจ้างกรีดยางมีจำนวนมากและมากกว่าจำนวนที่เจ้าของสวนยางจะจ้างให้กรีดยาง เพราะพื้นที่สวนยางจำนวนมากได้โค่นแล้วปลูกใหม่ซึ่งต้องใช้เวลาน้อย ๗ ปี ต้นยางจะโตและสามารถกรีดยางน้ำได้ บางครั้งจึงมีการแย่งส่วนหนึ่งของพื้นที่สวนยางพาราระหว่างลูกจ้างกันเอง จึงทำให้มีคนได้รับงาน และไม่ได้งาน และทำให้เกิดการว่างงานขึ้น แต่มีบ้างบางช่วงเวลาของคนที่ได้รับจัดสรรให้ได้กรีดยางเสียสละให้คนที่ไม่ได้งานเพื่อบรรเทาทุกข์อันเนื่องจากไม่มีรายได้ แต่เพียงไม่นาน เพราะต่างก็ไม่มีรายได้เหมือนกัน สำหรับผู้ที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่สวนยางพาราให้รับจ้างกรีดยางนั้น มีการแย่งพื้นที่ของสวนยางพาราที่ให้ผลผลิตมากอีกด้วยเช่นกัน โดยส่วนที่เป็นต้นยางที่แก่จะได้น้ำยางน้อย และต้นยางที่อ่อนหรืออายุน้อยกว่าจะให้น้ำยางมากกว่า จึงทำให้มีรายได้ดีกว่า แต่ทั้งนี้หากเจ้าของสวนยางพาราทำการกรีดยางเองด้วย จะมีการจัดสรรส่วนของพื้นที่สวนยางพาราที่อยู่ไกลๆ และอยู่บนเขาที่สูงๆ ใช้เวลาและพลังงานมากในการเดินทางและในการกรีดยางให้กับลูกจ้าง ส่วนอาชีพรับจ้างอื่นๆ เช่น รับจ้างขนไม้ยางพาราจากบนเขาลงมาเพื่อบรรทุกในรถยนต์ซึ่งเป็นอาชีพสำหรับผู้ชายที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นและได้รายได้วันละหรือครั้งละ ๑๐๐ บาท แต่เป็นงานที่มีคนมาจ้างนานๆครั้ง อาชีพรับจ้างในร้านอาหาร ซึ่งร้านอาหารในชุมชนโสร่ง ได้สร้างขึ้นมาเพื่อให้บริการกับ

บุคลากรและนักศึกษามหาวิทยาลัยฟาฏอนีเป็นหลักหลังจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยฟาฏอนีขึ้น ดังนั้น ช่วงปิดเทอมร้านอาหารส่วนใหญ่ก็จะปิด นอกจากนี้ช่วงเดือนรอมฎอนที่ชาวมุสลิมถือศีลอด ร้านอาหารก็ปิดเช่นกัน ทำให้มีการว่างงานและขาดรายได้ในบางช่วงเวลาด้วยเช่นกัน ในช่วงที่ไม่มีงานทำ ชาวบ้านกลุ่มคนจนนี้บ้างก็ไม่สามารถหางานอื่นมาทดแทนได้ และบ้างก็ทำการปลูกผักต่างๆ แต่เป็นการปลูกผักเพื่อกินเอง ไม่ได้ปลูกผักเพื่อการขาย จึงไม่มีรายได้ เป็นเพียงการลดรายจ่ายเท่านั้น บางคนทำขนมและไปฝากขายในร้านอาหารได้รายได้บ้างประมาณ ๓๐-๕๐ บาทต่อวัน แต่บางครั้งขายไม่หมด จึงกลายเป็นการขาดทุนไป และเลิกทำในที่สุด สำหรับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งได้รับการศึกษาทางด้านสายอาชีพจากวิทยาลัยอาชีวะ รับจ้างตัดเย็บในร้านเสื้อผ้านักศึกษาสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยฟาฏอนีซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนโสร่ง ผู้รับจ้างตัดเย็บกลุ่มนี้มีเพียง ๔-๕ คนเท่านั้นจากในชุมชน ซึ่งจะมียานทำตลอดและได้รายได้เป็นรายวันประมาณวันละ ๑๕๐-๑๘๐ บาทต่อวัน โดยทั่วไปอัตราค่าจ้างสำหรับงานรับจ้างในชุมชนโสร่งโดยเฉลี่ยประมาณ ๑๕๐ บาทต่อวันสำหรับการทำงานตั้งแต่ช่วงเวลาเช้าถึงเย็น และ ๒๐๐ บาทสำหรับการทำงานตั้งแต่ช่วงเวลาเช้าถึงกลางคืน แต่สำหรับการรับจ้างกรีดยาง ค่าตอบแทนจะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคายาง และปริมาณผลผลิตที่ได้ โดยเฉลี่ยแล้วค่าตอบแทนสำหรับการรับจ้างกรีดยางประมาณ ๖๐- ๑๐๐ บาทต่อวัน ซึ่งจะน้อยกว่าค่าจ้างงานอื่นๆ

ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีแต่เพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอที่จะยังชีพได้

ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มผู้ที่ยากจนในชุมชนโสร่งจะไม่มีที่ดินทำกิน หรือสวนยางพาราเป็นของตัวเองจึงต้องรับจ้างกรีดยาง และรับจ้างอื่นๆโดยทั่วไป แล้วแต่โอกาสของการมีงานให้รับจ้าง การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองประกอบกับไม่มีการประกอบอาชีพอื่นใดเลยเพราะไม่มีความรู้และทักษะอื่นในการประกอบอาชีพ และการว่างงานเป็นระยะเวลานาน ทำให้ต้องไปหางานรับจ้างกรีดยางในพื้นที่อื่นๆที่ไม่ใช่ถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง การที่ต้องเดินทางไกลเพื่อไปรับจ้างกรีดยางในพื้นที่อื่นนั้นสร้างความยุ่งยากจึงทำให้ต้องค้างอ้างแรมในพื้นที่สวนยางพาราที่ตนเองรับจ้างกรีดยางอยู่ และจะกลับบ้านนานๆครั้ง เช่น ๒-๓ อาทิตย์ หรือเป็นเดือนต่อครั้ง ทำให้การดูแลเอาใจใส่ให้ความอบอุ่นอบรม เลี้ยงดูบุตรหลาน หรือการสร้างคุณภาพชีวิตให้กับครอบครัวก็จะอ่อนด้อยลงไปด้วย แต่สำหรับผู้ที่มีสวนยางเป็นของตนเองบางคนมีเพียงเล็กน้อยเนื่องจากสวนยางพารานั้นเป็นมรดกตกทอดและ

จากการมีพี่น้องหลายคน และอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ทำให้การแบ่งส่นปันส่วนให้แต่ละคนนั้นในจำนวนที่น้อย จึงทำให้ได้ผลผลิตและรายได้น้อยลงไปด้วย จึงต้องรับจ้างกรีดยางเพิ่มเติมจากการกรีดยางในสวนยางของตนเองเพื่อเพิ่มรายได้ แต่บางช่วงไม่สามารถหางานได้ก็จะกรีดยางเท่าที่ตนเองมี ทำให้รายได้ยิ่งน้อยและไม่เพียงพอ

ขาดการพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพ

ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มผู้ที่ยากจนในชุมชนโสร่งจะประกอบอาชีพรับจ้าง โดยเฉพาะรับจ้างกรีดยาง ซึ่งไม่มีความสามารถอื่นใดในการประกอบอาชีพนอกจากอาชีพรับจ้างกรีดยางเท่านั้น บางคนประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยางตลอดชีวิตในช่วงวัยของการทำงานจนถึงวัย ๗๐ ปี ซึ่งประกอบกับการมีสุขภาพที่แข็งแรงด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่ง บอกว่า “ตลอดชีวิตของการทำอาชีพรับจ้างกรีดยางจนถึงอายุ ๗๐ ปี สามารถเก็บหอมรอมริบและสร้างบ้านหลังนี้ได้” (บิดาจะ ลือแบซา (สัมภาษณ์), ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘) ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ ๑๐-๑๕ ตารางเมตรเท่านั้นและมีสมาชิกอาศัยอยู่รวมกัน ๖ คน

ภาพประกอบที่ ๘ แสดงบ้านของคนในชุมชนโสร่งที่ประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยาง (ภาพ: ผู้วิจัย)

การขาดความสามารถในการประกอบอาชีพอื่นใดนอกจากการยึดอาชีพรับจ้างกรีดยางเป็นอาชีพหลักหนึ่งเดียว บางครอบครัวเมื่อไม่ได้รับการว่าจ้างให้กรีดยางและว่างงานเป็นเวลานาน จึงตัดสินใจไปหา

งานรับจ้างกรีดยางที่ประเทศมาเลเซียทั้งครอบครัว ซึ่งไปยังที่มีญาติพี่น้องและคนรู้จักจากเมืองไทยไปรับจ้างกรีดยาง โดยใช้เอกสารการเดินทาง คือหนังสือผ่านแดน (Border Pass) ในการเข้าประเทศมาเลเซีย โดยสามารถเข้าได้เฉพาะบางรัฐที่อยู่ใกล้กับประเทศไทยเท่านั้น แต่ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน คือ กลุ่มบุคคลที่ยึดอาชีพรับจ้างกรีดยางมีจำนวนมากและมากกว่าจำนวนที่เจ้าของสวนยางจะจ้างให้กรีดยาง เมื่อไม่ได้งานก็กลับบ้านและว่างงานเช่นเดิม นอกจากนี้แล้วช่วงเวลาในการทำงานกรีดยางอยู่ในช่วงเช้าโดยจะเริ่มต้นในเวลาประมาณ ๓ นาฬิกาหรือช่วงเช้าตรู่จนถึงเวลา ๗.๐๐ น. ซึ่งใช้เวลาประมาณ ๓-๔ ชั่วโมงต่อวัน เวลาที่เหลือบางคนก็จะไปปลูกพืชผักสวนครัวซึ่งเป็นการทำการเกษตรแบบยังชีพ (Subsistence Farming) เน้นผลผลิตเพียงเพื่อพอกินเป็นสำคัญ ไม่ใช่เพื่อการค้า ช่วงเวลานอกเหนือจากนี้ส่วนมากก็ได้ทำกิจกรรมอื่นใดที่ก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งอาชีพหลักเป็นอาชีพที่ทำให้เกิดการว่างงานอยู่บ่อยๆ และยังปราศจากอาชีพเสริมอีกด้วย กล่าวคือใช้แรงงานไม่เต็มศักยภาพ โดยจากการลงพื้นที่และสังเกตการณ์ พบว่ามีการปล่อยให้ที่ดินของตนเองที่มีบ้างบริเวณหลังบ้านและสามารถสร้างรายได้ได้ให้กร้าง และไม่มีการพัฒนาใดๆ

ภาพประกอบที่ ๙ แสดงที่ดินที่รกร้างสามารถทำการเกษตรได้ (ภาพ: ผู้วิจัย)

ครอบครัวมีขนาดใหญ่

เป็นปรกติสำหรับชาวชนบทและวิถีชีวิตแบบคนมุสลิมที่มักจะอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีความสัมพันธ์ในเครือญาติแน่นแฟ้น ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่การอยู่รวมกันของชาวบ้านชุมชนโสร่งที่

ยากจนนั้นจะอยู่รวมกันในบ้านหลังเดียวกันโดยไม่มีทางเลือกอื่น เพราะยากจนและไม่มีบ้านที่อยู่อาศัยที่จะสามารถแยกครอบครัวออกต่างหากได้ จึงมาอาศัยรวมกันในบ้านเล็กๆที่มีพื้นที่น้อย บางครอบครัวได้แยกออกไปเช่าบ้านอยู่ แต่สุดท้ายแล้วมีรายได้ไม่เพียงพอและไม่สามารถจ่ายค่าเช่าบ้านได้ จึงกลับมาอยู่รวมกันในบ้านหลังเดียวกันโดยแบ่งสัดส่วนกันชัดเจน และไม่มีประตูเชื่อมต่อกัน

ภาพประกอบที่ ๑๐ แสดงการแบ่งสัดส่วนของบ้าน (ภาพ: ผู้วิจัย)

ส่วนครอบครัวที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่โดยไม่มี การแบ่งแยกเป็นครอบครัวย่อยนั้น เป็นปัจจัยหรือมูลเหตุของความยากจนเนื่องจากมีภาระค่าใช้จ่ายสูง ในขณะที่รายได้น้อย ยิ่งไปกว่านั้นครอบครัวของคนยากจนของคนในชุมชนโสร่งจะประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีอาชีพไม่มั่นคง ทำงานรับจ้าง รายได้น้อยหรือไม่แน่นอน และสมาชิกที่ว่างงานในขณะที่มีคนที่มีงานทำ เป็นผู้รับผิดชอบและจุนเจือครอบครัวเพียงคนเดียว จึงทำให้รายได้ไม่เพียงพอ ไม่มีเงินออม และมีหนี้เพื่อการยังชีพ ซึ่งบางครั้งถึงขั้นการยืมข้าวสารกันด้วย

คนชราที่ยากจน

กลุ่มผู้ที่ยากจนส่วนใหญ่จะมีลูกจำนวนมาก บางครอบครัวจะอยู่รวมกัน และบางครอบครัวเมื่อลูกแต่งงานมีครอบครัวแล้วจะแยกออกไปอาศัยที่อื่นไม่ใช้ในถิ่นฐานเดิมและไกลจากบ้านเดิม บางคนแต่งงานกับคนมาเลเซียและติดตามคู่สมรสไปตั้งรกรากที่ประเทศมาเลเซีย โดยไม่กลับมาเยี่ยมบ้าน

เป็นเวลาแรมปี แต่พอกลับมาบ้านก็ให้เงินใช้จำนวนหนึ่งที่ประทังชีวิตได้ช่วงหนึ่ง บ้างก็ขาดการติดต่อไปเลย ไม่สามารถรู้ข่าวคราวความเคลื่อนไหว สุข หรือทุกข์แต่อย่างใดเลย และมีบางครอบครัวเป็นครอบครัวแตกแยกเนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด เกิดการอาละวาด สร้างปัญหาและความไม่สบายใจให้กับสมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างมาก มีคดีจนต้องถูกจำคุก ถึงแม้พ้นโทษแล้วก็ไม่เป็นที่ต้องการของครอบครัว ผู้ที่เป็นแม่ที่แก่ชราแล้วจำยอมหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังต้องจำยอมรับภาระหลานที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่กับยาย ทำให้ยายผู้ชราภาพต้องรับภาระในการเลี้ยงดู จนเจือ ทั้งยังต้องส่งเสียให้เรียนหนังสือ ทั้งที่ไม่อยู่ในวัยที่ต้องทำงานหารายได้ หรือมีรายได้เพียงเล็กน้อยจากการรับจ้างกรีดยาง ซึ่งลำพังดูแลตนเองก็ยังลำบาก ยังต้องมารับภาระอื่นเพิ่มขึ้นอีก และต้องเป็นหนี้เป็นสินอีกด้วย บางคนอยู่ด้วยกันกับลูกๆที่อยู่ในวัยทำงานแต่ว่างงานไม่มีรายได้ ทั้งครอบครัวต้องพึ่งพาเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่ง บอกว่า “เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จะไม่ยอมให้หมดไปกับการใช้จ่ายอย่างอื่นนอกจากต้องรีบซื้อข้าวสารมาเก็บไว้” (มารีแย เจ๊ะมะ (สัมภาษณ์), ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘) ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการอดอยากและไม่มีข้าวกินให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่อย่างไรก็ตาม ข้าวสารที่ซื้อมารวมกับชะกาดอาหารที่ได้จากทางมัสยิดก็ไม่เพียงพอที่จะยังชีพตลอดปี ทำให้มีการปรับวิถีในการดำเนินชีวิต คือ กินข้าววันละหนึ่งมื้อ โดยตอนเช้าจะต้มกาแฟ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ บอกว่า “ตื่นนอน อาบน้ำ แล้วต้มกาแฟตอนเช้าก่อนที่จะทำกิจกรรมอื่นๆ เพราะทำให้ไม่หิวข้าว อยู่ได้จนถึงตอนบ่าย แล้วค่อยหุงหาอาหารกินในช่วงบ่าย หรือตอนเย็น อยู่อย่างนี้ทุกวันจนชินและเป็นเรื่องปกติแล้ว ทั้งครอบครัวไม่ค่อยจะใส่ใจหรือให้ความสำคัญกับเรื่องกินอาหารมื้อเช้าและมือเที่ยงแล้ว” (มารีแย เจ๊ะมะ (สัมภาษณ์), ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘) นอกจากนี้แล้วเมื่อเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุไม่เพียงพอที่จะยังชีพตนเองและทั้งครอบครัว คนชราท่านหนึ่งวัยย่างเข้า ๗๐ ปี สุขภาพที่ไม่ค่อยจะแข็งแรงมากนัก ซึ่งเป็นไปตามวัย เมื่อมีงานให้รับจ้างกรีดยางเขาก็จะรับงานมาทำนี้เพื่อให้ได้รายได้มาจุนเจือครอบครัวให้เพียงพอ ถึงแม้รายได้เพียงแค่มไม่ถึง ๑๐๐ บาทต่อวัน เพื่อการบรรเทาทุกข์และเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นกว่าเดิมแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม

การจัดการทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้องทำให้เกิดปัญหาความยากจน

คนในชุมชนโสร่งจะมีทรัพย์สินที่เป็นที่ดิน ไร่ นา สวนผลไม้ และสวนยางพารา และเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานหลายรุ่นด้วยกัน รุ่นลูกหลานบางคนที่ยังไม่มีบ้านเรือนอาศัยจะขายทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ โดยส่วนใหญ่ คือ สวนยางพารา เพราะขายง่าย มีราคาสูง เพื่อเป็นทุนในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ทำให้ไม่มีแหล่งทำมาหากินเป็นของตนเอง ต้องรับจ้างกรีดยางในสวนยางพาราของคนอื่น และทำการเกษตรโดยปลูกพืชไร่ต่างๆในที่ดินของคนในชุมชนที่ใจบุญและหวังที่จะให้ความช่วยเหลือเพื่อเป็นทาน ทำให้พอมีรายได้เพื่อจุนเจือครอบครัวอยู่บ้าง แต่ไม่เพียงพอ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นนอกจากการขายทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อสร้างทรัพย์สินใหม่ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้แล้วซึ่งหมายถึงบ้าน ยังมีความผิดพลาดในเรื่องการให้ความสำคัญหรือการเน้นสัดส่วนของทรัพย์สินที่ไม่เกิดรายได้มากกว่า โดยมีการสร้างบ้านที่มีขนาดใหญ่เกินความจำเป็น จนทำให้งบประมาณในการสร้างบ้านไม่เพียงพอและไม่สามารถสร้างบ้านให้เสร็จสมบูรณ์ได้ ซึ่งพื้นบ้านอยู่ในสภาพที่ยังไม่เรียบร้อยไม่สามารถใช้สอยพื้นที่ได้อย่างสะดวกสบาย สายไฟฟ้ายังไม่สามารถเดินได้ทั่วบ้าน หลอดไฟฟ้าติดตั้งและใช้ได้บางส่วนที่บ้านเท่านั้น

ภาพประกอบที่ ๑๑ แสดงสภาพบ้านที่ยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ (ภาพ: ผู้วิจัย)

และเป็นบ้านที่มีแนวโน้มน้อยมากที่จะสร้างให้เสร็จสมบูรณ์ได้เนื่องจากบ้านอยู่ในสภาพเดิมมาเป็นระยะเวลายาวนานมากประมาณ ๑๖ ปี และเจ้าของเป็นผู้มีรายได้น้อย

ความเจ็บป่วยทำให้เป็นอุปสรรคและไม่สามารถทำงานเลี้ยงชีพตนเองและช่วยครอบครัวได้

ครอบครัวคนจนในชุมชนบางส่วนมีสาเหตุมาจากความเจ็บป่วยที่ทำให้เป็นอุปสรรคหรือไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวได้ บุคคลในครอบครัวที่เจ็บป่วยมีทั้งที่เป็นหัวหน้าครอบครัว และเป็นสมาชิกในครอบครัว บางครอบครัวสมาชิกในครอบครัวป่วยด้วยกัน ๓ คน ซึ่งรวมหัวหน้าครอบครัวด้วย ทำให้ขาดรายได้จากหัวหน้าครอบครัวทั้งยังเป็นภาระให้กับสมาชิกที่เหลือในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล และค่าใช้จ่ายต่างๆภายในบ้านและสำหรับสมาชิกในครอบครัว เช่น ค่าเล่าเรียนของสมาชิกในครอบครัวที่ยังอยู่ในวัยเรียน ผู้ที่รับผิดชอบแทนหัวหน้าครอบครัวจึงรับภาระอย่างหนัก และประกอบกับการประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยางที่รายได้น้อยจึงไม่เพียงพอต่อภาระค่าใช้จ่ายที่มีมากกว่า บางครอบครัวมีเฉพาะผู้ป่วยที่เป็นผู้ใหญ่ และที่เหลือเป็นเด็กๆ ซึ่งอยู่ในวัยเรียน ทั้งยังขาดผู้นำครอบครัว ผู้ป่วยจึงอยู่ในฐานะผู้นำครอบครัวโดยปริยายเพราะความจำเป็น ซึ่งต้องใช้ความพยายามอย่างสูงในการหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและสมาชิกในครอบครัวทั้งที่สภาพร่างกายเป็นอุปสรรคในการทำงานทำให้ขาดสมรรถภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ รายได้ที่ได้รับจึงไม่มากและไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้ครอบครัวคนจนในลักษณะนี้ได้รับความช่วยเหลือจากสังคมรอบข้างเป็นอย่างมากซึ่งเป็นความช่วยเหลือที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากความช่วยเหลือจากทางมัสยิด เช่น จะได้รับข้าวเปลือกจำนวนหลายกระสอบ จากชะกาดในแต่ละปีของชาวบ้านที่ทำนาข้าว และอาหารจากโรงเรียน ผู้ให้สัมภาษณ์บอกว่า “ลูกดิฉันจะได้รับอาหารจากทางโรงเรียนที่เหลือจากมือกลางวัน และพากลับบ้านเพื่อจะได้กินมือเย็นกับทางครอบครัว เพราะคุณครูรู้ว่าแม่ป่วยอยู่ จึงให้ความช่วยเหลือต่อครอบครัวของเรา ส่วนข้าวเปลือกจะได้รับมาจากชะกาดของชาวบ้านที่ทำนาข้าวในแต่ละปีและเพียงพอสำหรับยังชีพตลอดทั้งปีเกือบทุกปีโดยไม่ต้องซื้อข้าวสารกินเองเลย เพียงแต่ต้องเอาข้าวเปลือกไปสีที่โรงสีเท่านั้น”(ปาตีอเมาะ ดาโตะ (สัมภาษณ์), ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘) อย่างไรก็ตามคนจนรายนี้ก็ยังเป็นห่วงและกังวลเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรตนเอง เพราะไม่มีทุนและรายได้เพียงพอที่จะส่งเสียให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆเพื่อความมั่นคงในชีวิตและอาชีพการงานต่อไปในอนาคต

ระบบการบริหารจัดการระหว่างลูกจ้างกับเจ้าของสวนยางพารา

การรับจ้างกรีดยางพาราในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น จะมีระบบที่ยึดถือและปฏิบัติโดยทั่วไป คือ รายได้จากการขายผลผลิตจากสวนยางพารานั้น จะมีการตกลงแบ่งส่นปันส่วนกันระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างหรือเจ้าของสวนยางพารา โดยการตกลงกันนั้นมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลูกจ้างและนายจ้างแต่ละคน อาทิ การแบ่งผลตอบแทนหรือรายได้ระหว่างลูกจ้างและนายจ้างในสัดส่วน ๓๐: ๗๐ หรือ ๔๐: ๖๐ หรือ ๕๐: ๕๐ โดยในแต่ละรูปแบบนั้นจะมีการตกลงระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างเกี่ยวกับสัดส่วนของการรับผิดชอบต่อการได้มาซึ่งผลผลิตหรือรายได้ คือ นอกจากแรงงานในการกรีดยางมาจากลูกจ้างแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเพื่อมาใส่ให้กับต้นยาง และค่าแรงในการถางป่าที่เป็นวัชพืชที่ขึ้นในสวนยางพารา การตกลงแบ่งผลตอบแทนกันในรูปแบบ ๓๐: ๗๐ ลูกจ้างจะรับผิดชอบเกี่ยวกับแรงงานในการกรีดยางเพียงอย่างเดียว ส่วนความรับผิดชอบในค่าปุ๋ยและการถางป่าเป็นของเจ้าของสวนยางพารา สำหรับรูปแบบ ๔๐: ๖๐ ลูกจ้างจะรับผิดชอบแรงงานในการกรีดยาง และการถางป่า ส่วนความรับผิดชอบในค่าปุ๋ยเป็นของเจ้าของสวน และรูปแบบ ๕๐: ๕๐ ลูกจ้างจะรับผิดชอบทุกอย่างทั้งที่เป็นแรงงานในการกรีดยาง ค่าแรงในการถางป่า และค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ย ส่วนเจ้าของสวนยางพาราได้ผลตอบแทนในฐานะเป็นเจ้าของสวนยางพารา แต่สำหรับพื้นที่การทำสวนยางพาราที่อื่นนอกจากพื้นที่ในชุมชนโสร่งแล้ว การตกลงในรูปแบบ ๕๐: ๕๐ นั้น ความรับผิดชอบทุกอย่างจะเป็นของเจ้าของสวนยางพาราทั้งหมดเว้นแต่แรงงานในการกรีดยางเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและอำนาจในการต่อรองและตกลงกันของลูกจ้างกับนายจ้าง ซึ่งมีเหตุปัจจัยที่อาจจะแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เช่น เจ้าของสวนยางพาราไม่ใช่คนในพื้นที่ ส่วนลูกจ้างเป็นคนในพื้นที่ การขาดแคลนแรงงานที่จะรับจ้างกรีดยาง เป็นต้น สำหรับการตกลงกันระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างของคนจนที่รับจ้างกรีดยางในชุมชนโสร่งนั้น โดยส่วนใหญ่จะตกลงการแบ่งผลตอบแทนกันในรูปแบบ ๔๐: ๖๐ และตกลงในความรับผิดชอบ คือ ลูกจ้างจะรับผิดชอบแรงงานในการกรีดยาง และการถางป่า ส่วนค่าปุ๋ยเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของสวนหรือนายจ้าง อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นลูกจ้างก็จะปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยจะต้องกรีดยางและถางป่าที่ขึ้นในพื้นที่สวนยางทำให้เป็นป่ารก ซึ่งการถางป่าในแต่ละครั้งนั้นจะมีระยะเวลาที่เว้นช่วงประมาณ ๔-๕ เดือน เฉลี่ยการถางป่าในการรับจ้างกรีดยางพาราประมาณ ๒-๓ ครั้งต่อปี หากจำนวนพื้นที่ในการรับจ้างกรีดยางมีมากก็จะยิ่งทำ

ให้เป็นภาระในการถางป่ามากขึ้น ซึ่งต้องเสียเวลาและแรงงานมากขึ้นตามไปด้วย ปัจจุบันจึงต้องอาศัยเครื่องมือต่างๆเพื่อประหยัดเวลาและทุนแรงงาน เช่นเครื่องดายหญ้า เป็นต้น การถางป่าในพื้นที่สวนยางพาราแต่ละครั้งจึงทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายของน้ำมันเพื่อเป็นพลังงานเครื่องดายหญ้า และอื่นๆ การถางป่าและดายหญ้าสำหรับพื้นที่สวนยางพาราประมาณ ๖ ไร่ จะใช้เวลาประมาณ ๓-๔ วัน และค่าใช้จ่ายสำหรับน้ำมันเครื่องและอื่นๆประมาณ ๑,๐๐๐ บาท ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นทุนสำหรับการรับจ้างกรีดยางประมาณปีละ ๓,๐๐๐ บาท ในช่วงที่ผลผลิตมีน้อยหรือราคายางพาราตกต่ำทำให้ผู้ที่รับจ้างกรีดยางต้องเป็นหนี้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของการถางป่า เนื่องจากรายได้ของการรับจ้างกรีดยางนั้นยังไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงทำให้เป็นภาระเพิ่มมากขึ้น คนจนที่ประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยางท่านหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ฉันก็ไม่รู้เหมือนกันว่า ตกลงฉันได้หรือเสียมากกว่ากันจากการประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยางพารา ที่ฉันรู้จักคือ ฉันมีหนี้จากค่าใช้จ่ายของการถางป่าที่ยังจ่ายคืนให้ไม่ได้เลย รอให้เงินเบี้ยยังชีพคนชราออกก่อน แล้วจะใช้เงินส่วนนี้แหละจ่ายหนี้คืน และฉันก็ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องทำงานนี้ต่อไป และถ้าฉันไม่ทำการถางป่าเจ้าของสวนก็จะไปจ้างคนอื่นแทนฉันก็ต้องทำเดี๋ยวจะไม่มีกิน” (ซีตี, นามสมมติ (สัมภาษณ์), ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘) ในส่วนของเจ้าของสวนที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยมาใส่ให้กับต้นยางพาราเพื่อบำรุงต้นยางพาราให้น้ำยางออกมามีผลผลิตที่สูง ในทางปฏิบัติจริงแล้วเจ้าของสวนยางไม่ได้ให้ความสนใจและใส่ใจเท่าที่ควร คือ ไม่ได้ซื้อปุ๋ยเพื่อมาใส่ให้กับต้นยางพารา ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยางให้สัมภาษณ์ว่า “ตั้งแต่ฉันรับจ้างกรีดยางพารา ๒๐ กว่าปีมานี้ เจ้าของสวนซื้อปุ๋ยมาให้ใส่ในสวนยางแค่ ๒-๓ ครั้งเท่านั้นเอง จากนั้นไม่เคยซื้อปุ๋ยให้ใส่เลย ถ้าให้เปรียบเทียบตอนใส่ปุ๋ยกับตอนไม่ใส่ปุ๋ย ผลผลิตออกมาแตกต่างกันมากคือ ตอนใส่ปุ๋ยน้ำยางจะไหลดีและออกมามาก ทำให้ผลผลิตมากและรายได้ก็มากด้วย ตอนนี้ไม่ใส่ปุ๋ยต้นยางทำให้ต้นยางตายก็มี ผลผลิตออกมาน้อย รายได้ก็น้อยลงไปด้วย” (ฟาตีมา, นามสมมติ (สัมภาษณ์), ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๘) คนจนที่ประกอบอาชีพรับจ้างกรีดยางพาราจะไม่มีอำนาจในการต่อรองใดๆทั้งสิ้น ต้องกรีดยางและยอมรับกับรายได้ที่ได้มาถึงแม้จะน้อยและไม่เพียงพอต่อการยังชีพ

๔.๓ กระบวนการและระบบชะกาด ของคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

มัสยิดดารุลอามานมีวิสัยทัศน์ที่กว้างๆอย่างไม่เป็นลายลักษณ์อักษรคือ เป็นมัสยิดที่เป็นที่พึ่งพิง สร้างความเจริญและความผาสุกให้กับพี่น้องชาวมุสลิมโสร่ง โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน มัสยิดดารุลอามานมีแผนงานประจำปี ได้แก่ (๑) งานประจำปี มัสยิดซึ่งจัดขึ้นในวันรายอเพื่อการสังสรรค์ จะมีกิจกรรมต่างๆ เช่น จัดเวทีการแลกเปลี่ยนของขวัญ การบรรยายธรรม และกิจกรรมภาคสนาม งานประจำปีนี้ทางมัสยิดได้มีการจัดขึ้นมาเป็นเวลา ๕ ปีแล้ว (๒) งานละศีลอดประจำปีสำหรับคนทั้งชุมชนซึ่งจัดขึ้นในวันที่ ๒๗ เดือนรอมฎอนของทุกปี และได้ดำเนินการมาแล้วกว่า ๑๐ ปี (๓) งานบรรยาย และให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาแก่ชุมชนทุกวันศุกร์ (๔) โครงการเพื่อการดูแลให้ทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้าปีละ ๒ ครั้ง ได้ดำเนินการมาแล้ว ๕ ปี (๕) งานจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาดพิตเราะฮฺ (ชะกาดอาหาร) ในชุมชน สำหรับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งระบบชะกาดพิตเราะฮฺ (ชะกาดอาหาร) ขึ้นโดยคณะกรรมการคือ เพื่อดำเนินการตามบัญญัติศาสนาในเรื่องของเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อเป็นการช่วยเหลือบรรเทาความยากจนและความทุกข์ยากของคนจนในหมู่บ้านโสร่ง ส่วนในการจัดระบบชะกาดพิตเราะฮฺ (ชะกาดอาหาร) ของมัสยิดดารุลอามานนั้น มีระบบและกระบวนการ และประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) กระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการมัสยิด คณะกรรมการแต่ละชุดจะมีวาระ ๔ ปี เมื่อครบวาระแล้วคณะกรรมการชุดเดิมจะมีการประชุมเพื่อคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการใหม่เข้ามาแทนที่ คนเดิมที่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อีกต่อไป หรือกรรมการคนเดิมได้ลาออกหรือเสียชีวิตก่อนหมดวาระก็ จะมีการประชุมเพื่อคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการใหม่เข้ามาแทนที่ ซึ่งจะไม่มีปัญหาใดๆในกระบวนการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการประจำมัสยิด

๒) การกำหนดฝ่าย และจำนวนกรรมการในการรับผิดชอบกิจการของมัสยิด ทางมัสยิดดารุลอามานมีการกำหนดฝ่ายต่างๆ ทั้งหมด ๔ ฝ่ายดังนี้ ฝ่ายการเงิน มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน ฝ่ายดูแลทรัพย์สิน มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน ฝ่ายดูแลชุมชน คนยากจนและเด็กกำพร้า มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน และฝ่ายดูแลและพัฒนามัสยิด มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน ในการดำเนินกิจการต่างๆของมัสยิดจะมีอนุกรรมการที่คณะกรรมการเลือกสรรจากชาวบ้านมาช่วยงานในแต่ละกิจการของมัสยิด ทั้งนี้จำนวนและบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงตามความ

เหมาะสม และจะมีค่าตอบแทนให้คนละ ๒๐๐ บาทต่อครั้ง ซึ่งบางครั้งบางคนก็อาสาด้วยความสมัครใจ ไม่รับค่าตอบแทนทั้งนี้เพราะถือว่าการทำความดีด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์นั้น จะได้รับผลตอบแทนจากพระองค์อย่างแน่นอนทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่มีพลังอย่างเปี่ยมล้นในการทำงานสร้างสรรค์ในกิจการของมัสยิด

๓) การจัดเก็บและรวบรวมชะกาตฟิตเราะฮฺ ในแต่ละปีของการชะกาตฟิตเราะฮฺนั้น มีการประกาศเชิญชวนให้พี่น้องชาวมุสลิมไปส่งให้จ่ายชะกาตสู่มัสยิดทุกวันศุกร์และในช่วงเดือนรอมฎอนก็มีการเชิญชวนอีกด้วยเนื่องจากเป็นช่วงของการจ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺ ทำให้มีการตอบรับเป็นอย่างดี โดยคนในชุมชนจะมาจ่ายชะกาตที่มัสยิดด้วยตนเอง โดยจ่ายเป็นข้าวสาร เพราะทางมัสยิดมีการส่งเสริมให้จ่ายเป็นข้าวสารเนื่องจากคนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำนาและมีข้าวสารของตนเองไม่ต้องซื้อ และสำหรับคนที่ไม่มีข้าวสารสามารถจ่ายชะกาตด้วยเงินสดได้เช่นกัน และสามารถใช้วิธีการซื้อข้าวสารจากทางมัสยิดที่เตรียมไว้ให้อำนวยความสะดวกในการจ่ายชะกาตของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ในการจัดเก็บชะกาตของคณะกรรมการมัสยิดนั้น กรรมการและอนุกรรมการจะทำหน้าที่รับชะกาตของคนในชุมชนที่มาจ่ายที่มัสยิด ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน ๒๐ คน โดยจะแบ่งหน้าที่กันในการรับชะกาตทั้งที่เป็นข้าวสาร และเงินสด มีการแจกแจงกรรมการหรืออนุกรรมการที่รับเฉพาะข้าวสาร และที่รับเฉพาะเงินสด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสะดวกในการจัดการของกรรมการหรืออนุกรรมการแต่ละท่าน กรณีที่เป็นข้าวสารคณะกรรมการจะรับและรวบรวมไว้ที่มัสยิด ในกรณีที่เงินคณะกรรมการจะรับและนำไปรวบรวมไว้ที่กรรมการฝ่ายการเงินของมัสยิด ซึ่งจะมีการจดบันทึกในบัญชีของมัสยิด จำนวนชะกาตที่จัดเก็บได้โดยเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้นในแต่ละปีเนื่องจากการตอบรับของชุมชนในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้สัดส่วนของข้าวสารและเงินสดจะเปลี่ยนแปลง โดยที่หากชาวบ้านจ่ายข้าวสารเป็นจำนวนมาก จำนวนเงินจะน้อยลงไป และเมื่อชาวบ้านจ่ายเงินสดเป็นจำนวนมาก จำนวนข้าวสารจะน้อยลงไปเช่นกัน ทั้งนี้การจ่ายเป็นเงินสดนั้นเพื่อความสะดวก และจะเป็นช่วงของผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ซึ่งหมายถึงข้าวสารมีจำนวนน้อย สำหรับช่วงเวลาในการจัดเก็บนั้น เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่จ่ายชะกาตก่อนวันรายอ แต่ก็ยังมีคนอีกส่วนหนึ่งที่จ่ายชะกาตในวันรายอก่อนการละหมาดอีด ดังนั้นช่วงเวลาการจัดเก็บจึงเป็นทั้งสองช่วง คือ ก่อนวันรายอสองวันและในวันรายอ ในช่วงก่อนการละหมาดอีดซึ่งเป็นไปตามหลักการศาสนา โดยภาพรวมแล้วในกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมชะกาตไม่มีปัญหาใดๆ

๔) กระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิ์รับชะกาด กระบวนการนี้มีการมอบหมายให้คณะกรรมการ และอนุกรรมการรวมกันจำนวน ๒๐ คน โดยการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบในชุมชนเป็น ๔ เขต เขตละ ๕ คน ในการตรวจตราและเสาะหาผู้มีสิทธิ์รับชะกาด โดยไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องอยู่ในประเภทใด ประเภทหนึ่งของผู้มีสิทธิ์รับชะกาด กล่าวคือ ผู้มีสิทธิ์รับชะกาดนั้นสามารถครอบคลุมทุกประเภทตาม บัญญัติศาสนา และเป็นไปตามความเป็นจริงที่ปรากฏในชุมชน ซึ่งพบว่าผู้มีสิทธิ์รับชะกาดมีอยู่ ๖ ประเภทได้แก่ คนยากไร้ คนขัดสน ผู้ถูกละทิ้งให้เข้ารับอิสลาม คนมีหนี้สิน คนที่อยู่ในวิถีทาง ของอัลลอฮ์ และเจ้าหน้าที่ชะกาด ซึ่งในชุมชนไม่ปรากฏคนเดินทางที่ขาดปัจจัย และทาส (ปัจจุบันไม่มีทาส) อย่างไรก็ตามผู้มีสิทธิ์รับชะกาด ๒ ประเภทหลังนั้นหากมีปรากฏจะอยู่ในความรับผิดชอบของ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวนผู้มีสิทธิ์รับชะกาดในชุมชนโสร่งที่อยู่ในความ รับผิดชอบของมัสยิดดารุลอามานโดยเฉลี่ยประมาณ ๖๐ คนต่อปี หลังจากที่คณะกรรมการได้ รายชื่อของผู้มีสิทธิ์รับชะกาดแล้วจะมีการนำเสนอแก่คณะกรรมการมัสยิดในการพิจารณาว่าสมควร ได้รับชะกาดหรือเป็นผู้มีสิทธิ์รับชะกาดหรือไม่ ในกระบวนการพิจารณาผู้มีสิทธิ์รับชะกาดนั้น คณะกรรมการมัสยิดจะเปิดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้านถึงความเหมาะสมของผู้มีสิทธิ์รับชะกาดในงาน ละศีลอดประจำปีสำหรับคนทั้งชุมชนซึ่งจัดขึ้นในวันที่ ๒๗ เดือนรอมฎอนของทุกปี ในเวทีนี้ชาวบ้าน จะสามารถเสนอความคิดเห็น เสนอรายชื่อเพิ่มเติมและร่วมกันคัดเลือกผู้มีสิทธิ์รับชะกาดและให้ เหตุผลสำหรับการคัดเลือกผู้มีสิทธิ์รับชะกาดแต่ละคนได้เพื่อความเป็นธรรม ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ ของทุกคน สำหรับปัญหาในกระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิ์รับชะกาดที่เกิดขึ้น คือ เมื่อได้มีการแจกจ่าย ชะกาดกับบุคคลที่ได้คัดเลือกในกระบวนการดังกล่าวนี้ จะปรากฏว่ามีคนที่ไม่เห็นด้วยซึ่งเป็นคนที่ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมกันในการประชุมที่ได้จัดขึ้นในวันที่ ๒๗ เดือนรอมฎอน บุคคลกลุ่มนี้จะเสนอชื่อผู้ มีสิทธิ์รับชะกาดเพิ่มซึ่งเป็นบุคคลที่สมควรได้รับชะกาดในความคิดเห็นของเขา เมื่อเกิดปัญหานี้ขึ้นทำ ให้คณะกรรมการมัสยิดแก้ปัญหาโดยการจ่ายชะกาดอีกครั้งให้กับผู้มีสิทธิ์รับชะกาดที่ยังไม่ได้รับสิทธิ์ ของตนเอง วิธีการแก้ปัญหานี้ไม่มีใครในชุมชนคัดค้านแต่อย่างใด แต่ปัญหานี้มิได้เกิดขึ้นบ่อยนัก

๕) กระบวนการคำนวณและจัดสรรชะกาด ในการคำนวณชะกาดและจัดสรรชะกาดนั้นจะ ดำเนินการในคืนวันที่ ๒๙ เดือนรอมฎอน ในกระบวนการคำนวณจะทำการจัดสรรและปันส่วนทั้งเงิน สดและข่าวสารที่ได้จากการรวบรวมจากคนในชุมชนที่มาจ่ายชะกาดสู่มัสยิด โดยในขั้นแรกจัดสรรเงิน ที่เป็นค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการและอนุกรรมการที่ทำหน้าที่ในกระบวนการสรรหาและ

แจกจ่ายชะกาดให้กับคนในชุมชนและจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเพื่อการเก็บตก ขั้นที่สองต้องรวบรวมจำนวนเงินทั้งหมดหลังจากจัดสรรในขั้นแรก และรวบรวมข่าวสารทั้งหมดที่ได้มา รวมทั้งสรุปข้อมูลผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ปรากฏในชุมชนนั้นว่ามีกี่ประเภท และแต่ละประเภทมีผู้มีสิทธิรับชะกาดจำนวนกี่คน ขั้นที่สามคือ ปันส่วนทั้งเงินสดและข่าวสารที่ได้มาให้กับแต่ละประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดให้เท่ากัน กล่าวคือหารด้วยจำนวนประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ปรากฏในชุมชน ขั้นที่สี่คือ จากจำนวนเงินและจำนวนข่าวสารที่ได้ในขั้นที่สาม จะต้องแบ่งให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดตามจำนวนที่มีในแต่ละประเภทให้เท่ากัน กล่าวคือหารด้วยจำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดที่มีในแต่ละประเภท ดังนั้น ผู้มีสิทธิรับชะกาดแต่ละประเภทจะรับชะกาดในจำนวนที่ไม่เท่ากันหากจำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดในแต่ละประเภทมีจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่ผู้มีสิทธิรับชะกาดในประเภทเดียวกันจะรับชะกาดในจำนวนที่เท่ากัน ในการคำนวณชะกาดในปี ๒๕๕๘ นั้นจะเป็นดังนี้ เงินสดทั้งสิ้น ๕๔,๐๐๐ บาท และจำนวนข่าวสาร ๗๒๐ กิโลกรัม หารด้วยจำนวนประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดซึ่งมีทั้งหมด ๖ ประเภท จะได้จำนวนเงิน ๙,๐๐๐ บาทและข่าวสารจำนวน ๑๒๐ กิโลกรัมต่อ ๑ ประเภท และผู้มีสิทธิรับชะกาดในแต่ละประเภท เป็นดังนี้ คนยากไร้จำนวน ๓ คน คนขัดสนจำนวน ๓๐ คน ผู้ถูกตลใจให้เข้ารับอิสลามจำนวน ๘ คน คนมีหนี้สินจำนวน ๒ คน คนที่อยู่ในวิถีสงสารของอัลลอฮ์จำนวน ๑๕ คน และเจ้าหน้าที่ชะกาดจำนวน ๕ คน ในกระบวนการแบ่งชะกาดให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดตามจำนวนที่มีในแต่ละประเภท คือต้องนำจำนวนเงิน ๙,๐๐๐ บาทและข่าวสารจำนวน ๑๒๐ กิโลกรัมหารด้วยจำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดในแต่ละประเภท จะทำให้ทราบจำนวนเงินสดและจำนวนข่าวสารสำหรับผู้มีสิทธิรับชะกาดแต่ละคนในแต่ละประเภท ดังนี้ คนยากไร้จะได้รับเงินสดคนละ ๓,๐๐๐ บาท ข่าวสารจำนวน ๔๐ กิโลกรัม คนขัดสนจะได้รับเงินสดคนละ ๓๐๐ บาท ข่าวสารจำนวน ๔ กิโลกรัม ผู้ถูกตลใจให้เข้ารับอิสลามจะได้รับเงินสดคนละ ๑,๑๒๕ บาท ข่าวสารจำนวน ๑๕ กิโลกรัม คนมีหนี้สินจะได้รับเงินสดคนละ ๔,๕๐๐ บาท ข่าวสารจำนวน ๖๐ กิโลกรัม คนที่อยู่ในวิถีสงสารของอัลลอฮ์จะได้รับเงินสดคนละ ๖๐๐ บาท ข่าวสารจำนวน ๘ กิโลกรัม และเจ้าหน้าที่ชะกาดจะได้รับเงินสดคนละ ๑,๘๐๐ บาท ข่าวสารจำนวน ๒๔ กิโลกรัม ในกระบวนการคำนวณชะกาดนี้ คณะกรรมการมัสยิดดารุสอามาน เน้นหนักและให้ความสำคัญในความถูกต้องและความโปร่งใสในการจัดการโดยการเชิญผู้รู้ที่เป็นที่ยอมรับในชุมชนมาจัดการร่วมกันและเป็นสักขีพยานในการคำนวณชะกาดให้กับชุมชน ส่วนใหญ่มักเป็นคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยฟาฏอนี สำหรับการจัดสรรชะกาดให้กับคนในชุมชนนั้น หลังจาก

รวบรวมชะกาดและคำนวณเสร็จสิ้นแล้ว คณะอนุกรรมการจำนวน ๒๐ คนที่ได้รับการมอบหมายหน้าที่ในการเสาะหาผู้มีสิทธิ์รับชะกาดและการแจกจ่ายชะกาดในเขตพื้นที่ของแต่ละกลุ่มต้องรับผิดชอบ จะทำการแจกจ่ายในส่วนของเงินสดก่อนซึ่งแจกจ่ายจนกระทั่งเสร็จสิ้นภายในกลางคืนของวันที่ ๒๙ เดือนธันวาคม ถึงแม้กระบวนการรวบรวมและคำนวณชะกาดจะใช้เวลาจนถึงตีแล้วก็ตาม กระบวนการแจกจ่ายเงินชะกาดจะสานต่อจนเสร็จสิ้น บางครั้งถึงเวลา ๒ นาฬิกาก็มีซึ่งถือเป็นการกระทำที่สำคัญที่ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อนวันอีด (วันรายอ) และเป็นการแจ้งให้ทราบว่าเป็นผู้ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้มีสิทธิ์รับชะกาดเพื่อจะได้รับข่าวสารด้วย ส่วนการแจกจ่ายข่าวสารนั้นให้ผู้มีสิทธิ์รับชะกาดมารับที่มีสยิดในตอนเช้าวันอีด (วันรายอ) หลังจากทำพิธีละหมาดอีดิลฟิตรีเสร็จแล้ว ตามจำนวนที่คณะกรรมการได้คำนวณไว้ สำหรับปัญหาในกระบวนการคำนวณและจัดสรรชะกาด คือ คนในชุมชนบางส่วนได้ทำการจ่ายชะกาดในตอนเช้าที่มีสยิดก่อนการทำพิธีละหมาดอีดิลฟิตรี ซึ่งยังคงเป็นไปตามหลักการในศาสนบัญญัติอิสลามที่บัญญัติว่าการจ่ายชะกาดฟิตรีจะชุนั้นให้เริ่มจ่ายในคืนก่อนวันอีด ๒ คืน จนถึงตอนเช้าของวันอีดและก่อนทำพิธีละหมาดอีดิลฟิตรี ดังนั้นจึงไม่สามารถปฏิเสธได้ แต่ช่วงเช้าก่อนละหมาดอีดเป็นช่วงเวลาที่สั้นทำให้ทางกรรมการมีสยิดต้องรีบจัดการคำนวณอีกครั้งและแจกจ่ายให้ทันเวลาก่อนละหมาดในวันอีด

๖) ประสิทธิภาพของการจัดสรรชะกาดฟิตรี ประสิทธิภาพจากกระบวนการและขั้นตอนต่างๆตั้งแต่ต้นจนถึงการแจกจ่ายชะกาดถึงมือผู้มีสิทธิ์รับชะกาดในชุมชนเป็นไปอย่างทั่วถึงและสำเร็จ ลุล่วงด้วยดีรวมถึงการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้นั้นเป็นที่น่าพึงพอใจของคณะกรรมการมีสยิด สำหรับผลที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดสรรชะกาดไปแล้วนั้น คณะกรรมการพอใจระบบชะกาดอาหารที่ได้จัดตั้งขึ้นในระดับที่สามารถบรรเทาความทุกข์ยากของคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจในระดับที่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชนให้หมดไปได้ ทั้งนี้จำนวนคนยากจนนั้นไม่ลดลงไปทั้งยังคงเพิ่มขึ้นในชุมชน เนื่องจากครอบครัวของคนจนในชุมชนได้ขยายตัวมากขึ้นจากการที่แต่งงานและมีลูกหลานเพิ่มขึ้น ทำให้ขาดปัจจัยยังชีพมากขึ้น ทั้งกลุ่มบุคคลนี้ขาดปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดรายได้ให้กับตนเองได้ เช่นที่ดินทำกิน ความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

๗) **ความสำเร็จของการจัดระบบชะกาดของมัสยิด** ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของคณะกรรมการมัสยิดคือ การได้ทำหน้าที่ในการแบ่งเบาภาระและเพิ่มเติมปัจจัยยังชีพให้กับคนยากจนในชุมชน แจกจ่ายชะกาดตามวิถีของศาสนาอย่างถูกต้อง เติมความสุขให้คนยากจนในชุมชน ด้วยการมอบชะกาดอาหารโดยเฉพาะในวันรายอ และความสำเร็จนี้ได้มาจากการที่คณะกรรมการมัสยิดร่วมมือกันทำงานอย่างแข็งขันให้เป็นไปตามวาระการประชุมทุกครั้ง และปัญหามักจะไม่เกิดขึ้น เมื่อมีการประชุมวางแผนอย่างรอบคอบทุกครั้งในการทำงาน ดังนั้นเพื่อการป้องกันและแก้ปัญหา คณะกรรมการจะต้องทำตามวาระการประชุมเสมอ หากไม่ทำตามที่ได้วางแผนไว้ก็จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้

๘) **พัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่ดีในกระบวนการชะกาด** ตลอดระยะเวลา ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาที่คณะกรรมการมัสยิดดารุลอามานได้บริหารงานเกี่ยวกับชะกาดซึ่งมีเฉพาะชะกาดพิตเราะฮุเท่านั้น แต่ได้มีการพัฒนาจากเดิม คือตั้งแต่เริ่มต้นจัดตั้งระบบขึ้นมา ในช่วง ๓ ปีแรก จัดเก็บชะกาดได้เงินสดเพียง ๕,๐๐๐ บาท และข้าวสารจำนวน ๒๐๐ ลิตรเท่านั้น และแจกจ่ายให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดเพียง ๓ ประเภทได้แก่ คนยากไร้ คนชดสน และผู้ทำงานในหนทางของอัลลอฮ์ และในปีที่ ๔ ได้ขยายการจ่ายชะกาดและเพิ่มประเภทผู้มีสิทธิรับชะกาดอีก ๑ ประเภท คือ ผู้ที่มีจิตใจโน้มเอียงสู่อิสลาม และในปีถัดไปได้มีข้อเสนอจากชาวบ้านให้จ่ายชะกาดให้กับทุกประเภท จึงทำการจ่ายชะกาดให้กับทุกประเภท แต่ทั้งนี้ที่ปรากฏจริงมีทั้งหมด ๖ ประเภททางคณะกรรมการมัสยิดจึงจ่ายให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดทั้งหมด ๖ ประเภทที่มีอยู่ ส่วนจำนวนชะกาดได้นั้นจะเพิ่มขึ้นทุกปี

ถึงแม้ระบบชะกาดทรัพย์สินยังไม่เกิดขึ้นในชุมชนโสรังก็ตามแต่ทางคณะกรรมการมัสยิดยังมีช่องทางในการระดมเงินทุนโดยการจัดการด้านการบริจาคทั้งที่เป็นการรับบริจาคโดยทั่วไปและรับชะกาดทรัพย์สินมารวบรวมเป็นกองทุนหนึ่งในการช่วยเหลือเฉพาะคนยากไร้ในชุมชนที่ปราศจากที่อยู่อาศัย ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไร้ญาติมิตรที่คอยให้ความช่วยเหลือได้ ทั้งนี้ได้จัดตั้งขึ้นและดำเนินการมาก่อนการจัดตั้งระบบชะกาดพิตเราะฮ์โดยเริ่มต้นในปีพ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งในช่วงแรกนั้นไม่ได้เน้นการระดมเงินทุนแต่เป็นการรวมพลของชาวบ้านในชุมชน เริ่มต้นด้วยคณะกรรมการมัสยิดเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อขอความร่วมมือในการสร้างบ้านให้กับคนยากไร้ที่ไม่มีบ้านที่อยู่อาศัย ชาวชุมชนโสรังที่มีความรู้ความสามารถ มีเครื่องมือเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆในการสร้างบ้านจะมารวมตัวกันวางแผน และร่วมมือร่วมใจกันให้ความช่วยเหลือในการสร้างบ้านให้กับผู้ยากไร้ โดยจัดหาและ

รวบรวมวัสดุที่มีอยู่แล้วในชุมชน และมีการตัดไม้ในป่าหรือบนเขาซึ่งมีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ ทำให้มีภาระค่าใช้จ่ายไม่มากเพียงแค่อเพื่อซื้อเสาปูน และสังกะสีเท่านั้น จึงประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน จากนั้นได้มีการปฏิบัติเช่นนี้จนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งมีการระดมทั้งเงินทุนและแรงงานของคนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือในการสร้างบ้านให้กับคนยากไร้ รวมบ้านที่สร้างไปแล้วและกำลังสร้างอยู่ทั้งหมด ๗ หลังด้วยกัน ซึ่งงบประมาณที่ใช้เฉลี่ยประมาณหลังละ ๕๐,๐๐๐- ๖๐,๐๐๐ บาทได้จากการระดมเงินทุนของคนในชุมชนเองจำนวน ๖ หลังและหลังที่ ๗ ได้รับงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกที่ต้องการจ่ายชะกาดทั้งนี้ด้วยการประสานงานของคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งถือเป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งของการบริหารระบบชะกาด ทำให้มีเครือข่ายภายนอกและแหล่งเงินชะกาดเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากภายในชุมชน สำหรับพัฒนาการของการระดมเงินทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้นี้ ในปี ๒๕๕๘ ได้ดำเนินการระดมเงินทุนเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนแก่สมาชิกในชุมชนเนื่องจากเป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งซึ่งยังอยู่ในวัยทำงาน ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง อาศัยด้วยการเช่าบ้าน มีภรรยา และบุตร ๒ คนและคนเล็กยังอยู่ในวัยทารกทำให้ภรรยามีภาระต้องดูแลทั้งลูกและสามีที่ป่วยอยู่จึงไม่สามารถประกอบอาชีพใดๆได้ ทางคณะกรรมการจึงระดมเงินทุนโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและเพื่อจ่ายใช้สอยสำหรับปัจจัยยังชีพโดยเฉพาะค่ารักษาพยาบาล โดยตั้งเป้าหมายไว้ให้ได้จำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ผลจากการระดมเงินทุนในครั้งนี้ทำให้ได้เงินทุนจำนวนที่เกินเป้าหมายที่ได้วางไว้ คืออยู่ในจำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท ทางคณะกรรมการจึงจัดสรรให้ในวงเงินที่ได้เกินกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยจัดสรรให้ ๑๒๐,๐๐๐ บาท ในจำนวนนี้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยให้ และส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการซึ่งคณะกรรมการจะไปเยี่ยม ฝ้าใช้และนำเงินไปจ่ายค่ารักษาให้กับทางโรงพยาบาล สำหรับเงินที่เป็นส่วนเกินจากที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาทนั้น ทางคณะกรรมการได้ทำการจัดตั้งเป็นกองทุนฉุกเฉินเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้ในชุมชนโดยได้เปิดบัญชีไว้ที่ธนาคาร ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกองทุนและเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งเพื่อจะได้ช่วยเหลือรายอื่นต่อไป ทั้งนี้คณะกรรมการวางแผนว่าหากทางคณะกรรมการได้พิจารณาเห็นถึงกรณีเร่งด่วนสามารถนำเงินจากกองทุนไปใช้ในทันทีที่ อำนวยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นกร่ง่ายในการระดมเงินทุนจากชาวบ้านเพิ่มเติมเนื่องจากชาวบ้านจะเห็นถึงการดำเนินงานที่ได้ดำเนินการไปแล้วอย่างเป็นรูปธรรม และการระดมเงินทุนเพื่อให้ความ

ช่วยเหลือต่างๆให้กับคนในชุมชนนั้นจะเป็นไปตามความสำคัญในแต่ละกรณีของคนในชุมชน โดยกรณี
ที่จำเป็นมากที่สุดและยากไร้ที่สุดจะได้รับการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือก่อน ดังนั้นจึงเป็นไป
ตามลำดับของความสำคัญและความจำเป็น นอกจากการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้ในชุมชน
แล้วยังมีการระดมเงินทุนในโครงการดูแลเด็กกำพร้า โดยการตั้งโต๊ะอาหารในบริเวณลานหน้ามัสยิด
เชิญชวนคนในชุมชนที่มีจิตศรัทธาให้มารับประทานอาหารและดื่มน้ำชาพร้อมกันในตอนเช้าเวลา
ประมาณ ๗.๓๐ - ๙.๐๐น.และร่วมบริจาคเงินไม่ว่าจะเป็นการบริจาคทั่วไปหรือการจ่ายชะกาตที่
บุคคลมีหน้าที่จ่ายก็สามารถรวบรวมในกองทุนนี้ได้ เนื่องจากจ่ายให้เด็กกำพร้าที่ยากจนและขาด
ปัจจัยสำหรับการศึกษา ซึ่งถือเป็นหนึ่งในผู้มีสิทธิรับชะกาตตามบัญญัติศาสนาอิสลาม โครงการนี้จะ
จัดให้มีการระดมเงินด้วยการรับประทานอาหารร่วมกันทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละครั้งในทุกวันศุกร์ และ
โครงการนี้จะแจกจ่ายเงินให้กับเด็กกำพร้าในชุมชนเพื่อเป็นทุนการศึกษาคนละ ๒,๐๐๐ บาทปีละ ๒
ครั้ง ณ มัสยิดดารุลอามาน โดยให้คนในชุมชนร่วมเป็นสักขีพยาน และเป็นแรงจูงใจกระตุ้นให้คนใน
ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคต่อไปเพื่อที่จะได้ร่วมกันสร้างอนาคตของเยาวชนโครงสร้างรวมทั้งสร้างความ
เจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนโครงสร้างต่อไป โครงการนี้ได้จัดทำต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา ๕ ปีแล้ว

๙) การวางแผนแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาตพิตราะฮ์ เนื่องจากคนยากจนในชุมชน
โครงสร้างที่ต้องได้รับการดูแลจากทางมัสยิดในฐานะผู้มีสิทธิรับชะกาตมีจำนวนไม่น้อย และเนื่องจากการ
แจกจ่ายชะกาตนั้นครอบคลุมทุกประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาตที่ปรากฏในชุมชนจึงไม่สามารถที่จะ
เจาะจงหรือให้ความสำคัญกับกลุ่มคนจนเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นได้ ดังนั้นการที่จะให้ชะกาตอาหาร
เพียงพอสำหรับกลุ่มคนยากจนนั้น จะต้องอาศัยชะกาตทรัพย์สินให้มีบทบาทในชุมชน หากจะพึ่งเพียง
แค่ระบบชะกาตอาหารอย่างเดียวนั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนการสำรวจข้อมูลให้มีรายละเอียดเพิ่ม
มากขึ้นโดยต้องสามารถระบุความแตกต่างได้ว่าบุคคลใดที่มีความยากจนและขาดปัจจัยยังชีพมากนัก
เพียงใด และการจ่ายชะกาตจะไม่เท่ากันทั้งนี้จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของคนจนที่ขาดปัจจัย
เป็นอย่างมากได้มากขึ้นทั้งยังทำให้เกิดความเพียงพอกับคนจนในชุมชนโครงสร้างและลดความเหลื่อมล้ำได้
ไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามวิธีนี้อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนได้ เนื่องจากการจ่ายหรือมอบ
ชะกาตที่ไม่เท่ากันนั้นถือเป็นความไม่ยุติธรรมในสายตาและความคิดของชาวบ้านได้ จึงจำเป็นต้อง
หลีกเลี่ยงปัญหานี้โดยให้ชะกาตในจำนวนที่เท่ากันสำหรับแต่ละประเภท และด้วยเหตุผลของการจ่าย
ชะกาตอาหารนั้นไม่ใช่ปัจจัยหลักในการแก้ปัญหาความยากจน หากแต่เป็นการบรรเทาปัญหาความ

ยากจน และที่สำคัญคือ เพื่อให้ในวันรายอนั้น ทุกคนไม่ว่าคนรวยหรือคนจนสามารถสังสรรค์เลี้ยงฉลองเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องร่วมศรัทธากันได้

๑๐) เหตุผลที่ยังไม่ได้จัดตั้งระบบชะภาคทรัพย์สิน สำหรับเหตุผลที่ยังไม่ได้จัดตั้งระบบชะภาคทรัพย์สินในชุมชนคือ คนในชุมชนโสร่งจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของชะภาคทรัพย์สิน ซึ่งรวมถึงชะภาคในภาคการเกษตร ปศุสัตว์ และการค้า แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการเห็นว่าควรจะต้องจัดอบรม และให้ความรู้แก่ชาวบ้านเรื่องชะภาคทรัพย์สินให้เข้าใจอย่างแท้จริงและถูกต้องตามหลักการศาสนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการจ่ายชะภาคทรัพย์สินที่มีหลายรูปแบบตามที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ส่วนแนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดตั้งระบบชะภาคทรัพย์สินของชุมชนโสร่ง เบื้องต้นควรเป็นไปในแนวทางเดียวกันที่ได้ยึดถือและปฏิบัติในการระดมเงินทุนโดยทั่วไป คือ เชิญชวนชาวบ้านมาตีม้น้ำชา หรือรับประทานอาหารร่วมกันพร้อมกับเชิญชวนให้ช่วยกันจ่ายชะภาคทรัพย์สินสู่มัสยิด เพื่อจะได้ตั้งกองทุนชะภาคทรัพย์สินโดยเฉพาะ เพื่อเป็นการง่ายในการบริหารจัดการ เนื่องจากชะภาคนั้นจะต้องจ่ายให้กับบุคคลที่มีสิทธิ์รับชะภาคเท่านั้น หากจ่ายให้บุคคลนอกเหนือจากที่ศาสนากำหนดจะถือว่าไม่ใช่ชะภาค ดังนั้นหากรวมชะภาคกับเงินอื่นๆที่บริจาคโดยทั่วไปอาจทำให้เกิดความยุ่งยากหรือไม่ถูกต้องในการบริหารจัดการและขาดประสิทธิภาพได้ และการจัดเก็บชะภาคทรัพย์สินนั้นจะมีรายละเอียดในข้อกำหนดในบัญญัติศาสนาต่างๆ เช่นต้องคำนวณจำนวนทรัพย์สินที่มีอยู่ของผู้มีหน้าที่จ่ายชะภาคและคำนวณจำนวนชะภาคที่ต้องจ่ายจากทรัพย์สินที่มีอยู่ อีกทั้งประเภทของทรัพย์สินที่ต้องทำการจ่ายชะภาคมีหลายประเภท เป็นต้น คณะกรรมการจึงมีความคิดเห็นว่าจะต้องพัฒนาต่อไป

๑๑) แนวทางการใช้ระบบชะภาคในการแก้ปัญหาความยากจน ของคนในชุมชนโสร่งคือ ต้องมีการจัดตั้งกองทุนชะภาคที่มาจากชะภาคทรัพย์สิน และให้มีการระดมเงินชะภาคและแจกจ่ายให้ผู้มีสิทธิ์รับชะภาคทุกปี โดยมีการวางแผนและให้ความสำคัญกับการใช้เงินจากกองทุนชะภาคเพื่อสร้างงานและให้คนในชุมชนมีงานทำ สามารถช่วยตนเองได้และมีรายได้เพิ่มขึ้นเพียงพอต่อค่าใช้จ่าย

๔.๔ ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาศของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาศของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยคนในชุมชนจากการมีส่วนร่วมและประชุมร่วมกัน ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

การประชุมแสดงความคิดเห็นในประเด็นของกองทุนชะกาศในชุมชนโสร่ง ได้ตั้งประเด็นไว้ว่า “เราจะทำอย่างไรให้กองทุนชะกาศมีการขับเคลื่อนและพัฒนา” ข้อเสนอแนะที่ชุมชนโสร่งได้เสนอแนะในการพัฒนาระบบชะกาศนั้นมีหลากหลายประเด็นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชน คือ

๑) เสนอให้มีการออกไปเสริมจในการจ่ายชะกาศทรัพย์สินให้ผู้ที่จ่ายชะกาศกับทางมัสยิด แม้ว่าในทางศาสนาหรือการรับรู้ของอัลลอฮ์จะรับรู้ว่าคุณคนนี้ได้จ่ายชะกาศแล้วก็ตาม และบริบทของชุมชนโสร่งซึ่งเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มีการทำนา ชาวนามีข้าวเปลือก และบางคนก็ทำธุรกิจการค้า หากมาจ่ายชะกาศ ทางมัสยิดก็จะออกไปเสริมจให้เพื่อความชัดเจน และความโปร่งใสร้อยขึ้น

๒) เสนอให้มีการจดบันทึกจำนวนชะกาศและลงนามให้เป็นที่ชัดเจน เพื่อความชัดเจนในการทำงานทั้งผู้รับชะกาศและผู้ให้ชะกาศ สำหรับผู้รับชะกาศที่มีความต่อเนื่องในการรับจะต้องมีรายการจดบันทึกรายรับรายจ่ายตามจำนวนเงินที่ได้รับไปและเสนอให้กรรมการรับทราบเพื่อความโปร่งใสด้วยเช่นกันและเพื่อป้องกันการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น

๓) เสนอให้คนในชุมชนคิดเสียว่าทุกคนคือเจ้าของมัสยิด งานนี้ไม่ใช่งานมัสยิด แต่เป็นงานของทุกคน ที่จะช่วยเหลือทุกคนในชุมชนที่ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต ซึ่งต่างจากชะกาศพิตเราะฮ์ โดยประเภทนี้เป็นความจำเป็นส่วนตัวของแต่ละคนอยู่แล้ว ดังนั้นต้องการให้ทุกคนรับรู้ ว่า ไม่ว่า ผู้ที่มีทองคำ มีข้าวเปลือก หรือผู้ที่มีความสามารถ ต้องทำการจ่ายชะกาศ

๔) เสนอให้ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาศทรัพย์สิน เนื่องจากประเภทของชะกาศนั้นมี ๒ ประเภท ได้แก่ ชะกาศพิตเราะฮ์ ประเภทนี้ ถือว่าวาญิบ (มีความจำเป็น) สำหรับแต่ละบุคคลอยู่แล้วที่จะต้องจ่าย แต่ที่ยังไม่เป็นระบบและประชาชนยังไม่เข้าใจก็คือชะกาศมาล (ชะกาศทรัพย์สิน) รายปี ประเภทนี้จำเป็นที่คนในชุมชนต้องมาทำความเข้าใจหรือเข้าอบรมเกี่ยวกับระบบชะกาศ

๕) เสนอให้มีคณะทำงานทำงานในรูปแบบคณะกรรมการกองทุนชะงาด โดยมาจาก ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกกลุ่มของคณะกรรมการมัสยิดจำนวน ๑๕ คน และกลุ่มของชาวบ้านที่อาสามาทำงานหรือถูกเลือกโดยคณะกรรมการมัสยิดอีก ๑๕ คน

๖) เสนอสิ่งสำคัญคือ เน้นไปที่เจ้าหน้าที่ที่จะดูแลกองทุนชะงาดทรัพย์สิน จะต้องให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องชะงาดก่อน แล้วจึงไปชี้แจงให้ประชาชนในชุมชนทราบต่อไป

๗) เจ้าหน้าที่ที่มีความสำคัญมากในการอธิบายหรือประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องชะงาด จึงเป็นข้อเสนอมให้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ ทำประกาศติดตามที่ต่างๆ เช่น ร้านกาแฟ เพื่อให้รู้ว่า ใครมีรายได้เท่าไรจะต้องจ่ายชะงาดเท่าไร เป็นต้น

๘) เสนอการวางระบบในกองทุนชะงาด ควรมีการทำงานในลักษณะแบ่งโซนพื้นที่ให้กรรมการรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ภายในชุมชนโสร่ง

๙) เสนออยากให้ช่วยเหลือเป็นเครื่องมือทำมาหากินดีกว่า ตามแบบอย่างของท่านนบีที่ได้ให้ขวานแก่ชายคนหนึ่งไปใช้ในการทำงาน เพราะถ้าให้มีการช่วยเหลือเป็นเงินตลอด (ช่วยเหลือโดยตรง) จะทำให้ไม่เกิดการพัฒนาและต่อยอดรายได้ของกองทุนทั้งยังทำให้กองทุนไม่สามารถเติบโตได้

๑๐) การให้ความช่วยเหลือ มีความคิดเห็นออกมา ๒ แบบ คือทั้งแบบกลุ่มบุคคล และ ส่วนบุคคล โดยมีเหตุผลคือ แบบกลุ่มบุคคล สามารถดึงคนที่มีความชอบในเรื่องเดียวกันมาทำงานได้เลย ส่วนแบบส่วนบุคคล ให้เหตุผลว่าสามารถทำงานที่บ้านของตนเองได้ และสมาชิกในครอบครัวก็มีจำนวนมากและมีความสามารถที่จะดำเนินการเอง

๑๑) เสนอให้ผู้รับชะงาดเมื่อเขามีความพร้อมในฐานะทางเศรษฐกิจ ไม่ลำบากหรือตั้งตัวได้ เสนอให้สานต่อความช่วยเหลือให้กับคนอื่นที่ต้องการความช่วยเหลือโดยผ่านกองทุนต่อไป

๑๒) เสนอให้มีความชัดเจนในเรื่องแนวทางการทำงานของกองทุนชะงาดทรัพย์สิน ทั้งให้มีการตั้งเป้าหมายชัดเจนให้ชัดเจน หากไม่ชัดเจนคนในชุมชนบางส่วนอาจทำการจ่ายชะงาดให้กับญาติพี่น้องโดยตรงโดยไม่ต้องผ่านกองทุนของมัสยิด

๑๓) เงินในกองทุนนั้นสามารถเก็บไว้ได้บางส่วนเพื่อใช้ในรอบปีถัดไปโดยไม่จำเป็นต้องแจกจ่ายทั้งหมดในแต่ละรอบปีทั้งนี้เพื่อใช้เฉพาะในกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นจะได้ไม่ติดขัด หรือกรณีที่มีคนอื่นภายนอกชุมชนมาขอในฐานะคนเดินทาง

๑๔) คนที่จะจ่ายชะกาดโดยเจาะจงผู้รับ หมายถึงให้กับญาติมิตรของตนเองก็สามารถมาแจ้งให้คณะกรรมการทราบ แล้วให้ทางคณะกรรมการกองทุนช่วยเป็นตัวแทนในการดำเนินการจะได้ไม่มีการจ่ายกันเอง ซึ่งเป็นการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและทางคณะกรรมการ เพื่อที่ว่าเมื่อเขา (ผู้รับชะกาด) สามารถตั้งตัวได้ มีฐานะดีขึ้นเขาจะได้เป็นผู้จ่ายชะกาดในกองทุนเพื่อช่วยเหลือคนอื่นในชุมชนต่อไป ทั้งนี้เพื่อกองทุนจะได้เติบโตและประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นต่อไป

๑๕) คณะกรรมการ ต้องตรวจสอบว่าผู้รับอุปกรณ์หรือเครื่องมือประกอบอาชีพไปนั้นนำไปใช้ประโยชน์จริงหรือไม่ ถ้าตรวจสอบแล้วไม่ได้นำไปใช้จริง ทางคณะกรรมการก็จะยึดหรือเอาสิ่งนั้นคืนมา แล้วจะไม่ให้การช่วยเหลืออื่นใดเลย แล้วจะนำสิ่งของนั้นให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ต่อ เนื่องจากถือว่าท่านนปีให้ทำงานมากกว่าการขอและรอรับความช่วยเหลืออย่างเดียวโดยไม่พึ่งตนเองเป็นหลัก

๑๖) คณะกรรมการต้องมียุทธศาสตร์การทำงาน สำหรับการวางหรือกำหนดยุทธศาสตร์นั้นให้สังเกตว่าคนในชุมชนสร้างมีลักษณะเด่นอะไร และได้มีการยกตัวอย่างว่า คนสร้างทำขนมได้อร่อยมาก สังเกตจากคนภายนอกพื้นที่ที่มาเยี่ยมเยียนกันมักจะชมหากได้กินขนมของชาวชุมชนสร้างทำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาทำเป็นยุทธศาสตร์ เช่น ยุทธศาสตร์ยกระดับรายได้ประชาชนในชุมชนสร้างอย่างไรก็ตาม ควรเน้นการสร้างระบบการทำงานให้ได้ก่อน

๑๗) เสนอให้มีการบันทึกข้อมูลของชาวบ้านเป็นลายลักษณ์อักษร อาจจะมีร่วมมือกับมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการให้นักศึกษามาคอยช่วยเหลือด้านการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ที่ยากจนและมีสิทธิ์รับชะกาดในชุมชนสร้าง จะได้ดำเนินการแจกจ่ายชะกาดอย่างถูกต้องทั่วถึงและชัดเจนว่าได้ช่วยเหลือใครในชุมชนบ้าง และง่ายทั้งในการตรวจสอบและติดตามผล

๑๘) เพื่อความโปร่งใสได้มีการเสนอแนะให้มีการประกาศ ว่าเงินทุกบาทจากกองทุนชะกาดนั้นเอาไปดำเนินการอย่างไร อาจจะเป็นหนังสือ ใบปลิวหรือประกาศในมัสยิด รวมทั้งพูดถึงวิธีการและแนวทางในการร่วมมือเพื่อผลประโยชน์และความเจริญของหมู่บ้าน

๑๙) อีหม่ามประจำมัสยิด ได้เสนอว่า “เราทุกคนจะได้ทำตามสิ่งที่อัลลอฮ์บัญญัติไว้ อย่างไรก็ตาม การทำงานของมัสยิดไม่เคยหยุดนิ่ง และทำมาตลอด ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมาที่ชาวชุมชนได้ช่วยกันในอดีตเราก็เคยสร้างบ้านให้กับคนยากจน พวกเราช่วยกันไปเรื่อยมาจนกระทั่งแล้วมาสร้างเป็นบ้านในอดีตนั้นยากกว่านี้ ปัจจุบันนี้มีเครื่องมือมากมาย แต่เราทำงานไม่ได้ใช้ระบบ จึงอยากให้การกรรมการที่จะได้รับคัดเลือกต่อไปทำงานอย่างจริงจัง”

แนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง

จากข้อเสนอแนะที่ได้จากการมีส่วนร่วมและประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชนทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งซึ่งคณะกรรมการมัสยิดได้นำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบชะกาดและได้มีการจัดตั้งกองทุนชะกาดทรัพย์สินของคนในชุมชนโสร่งในเบื้องต้น อย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

๑) เนื่องจากคนในชุมชนยังไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบชะกาดที่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติ ดังนั้นทางคณะกรรมการมัสยิดจึงจัดเวทีอบรมชาวบ้านโดยเชิญอิหม่ามมัสยิด ตะลูบัน อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดระบบชะกาดทรัพย์สินมาเป็นเวลาประมาณ ๑๐ กว่าปีแล้ว มาให้ความรู้ และเปิดประเด็นให้ซักถามในประเด็นที่ยังข้องใจให้กระจ่างแจ้ง การจัดเวทีอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนนี้ ได้จัดขึ้น ๒ ครั้ง โดยครั้งแรกจัดให้กับกลุ่มผู้ชาย และครั้งที่สองจัดให้กับกลุ่มผู้หญิง เนื่องจากต้องการให้ความสำคัญกับทุกคนในชุมชนและให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม

๒) หลังจากที่ชุมชนได้ความรู้แล้ว ทางคณะกรรมการมัสยิดเชิญชาวบ้านที่เป็นแกนนำมาประชุมร่วมกันเพื่อให้ได้มติในการดำเนินการจัดตั้งกองทุนชะกาดทรัพย์สินและเลือกคณะกรรมการกองทุนชะกาดจากชุมชนจำนวน ๕ คน รวมกับคณะกรรมการมัสยิดที่มีอยู่แล้ว ๑๕ คน เป็น ๒๐ คน โดย มีการแบ่งหน้าที่ ดังนี้ กรรมการเก็บรวบรวมข้าวมาเก็บไว้ที่มัสยิดจำนวน ๔ คน โดยแบ่งเป็น ๒ โชน คือ โชนสุเหร่าโต๊ะมุ และมุเดร โชนละ ๒ คน กรรมการผู้รับและจัดเก็บชะกาด จำนวน ๒ คน กรรมการดูแลการเงินของกองทุนชะกาดทรัพย์สิน จำนวน ๒ คน กรรมการที่เหลืออีกจำนวน ๑๒ คน เป็นผู้ช่วยงานทั่วไป เช่น ลงพื้นที่ไปแนะนำ พูดคุยให้ความรู้ชาวบ้านให้จ่ายชะกาด เป็นต้น ซึ่งจะมีการจ่ายค่าแรงแต่ละครั้ง ๒๐๐ บาทต่อคน

๓) เบื้องต้นได้มีมติว่ากรรมการกองทุนชะกาดจะใช้แนวทางการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ซึ่งก่อนหน้านี้จะทำงานในลักษณะเชิงรับมากกว่า ดังนั้น จะให้กรรมการไปเก็บชะกาดพืชผลทางการเกษตร (ข้าว) จากชาวบ้านที่ทำนาในช่วงของการเก็บเกี่ยว และชะกาดการค้า คณะกรรมการจะพยายามรณรงค์เน้นย้ำให้ชาวบ้านที่ทำการค้าในชุมชนที่จากเดิมเคยจ่ายชะกาดในระดับปัจเจกซึ่งจ่ายกันเองให้มาจ่ายชะกาดที่มัสยิดเท่านั้น ส่วนชะกาดจากทรัพย์สินอื่น ๆ นั้น เมื่อมีกองทุนเกิดขึ้นและมี

คนมาจ่ายชะกาดกับทางมัสยิดคณะกรรมการก็สามารถเก็บชะกาดทรัพย์สินต่างๆเข้ากองทุนได้ด้วยเช่นกัน

๔) ข้าวมเปลือกที่เก็บชะกาดนั้น จะรวบรวมไว้ที่มัสยิดแล้วจะขายเพื่อเก็บเป็นเงินสตรมกับชะกาดอื่นๆ

๕) การรับเงินชะกาดให้มีกรบันทึกและออกใบเสร็จรับเงินทุกครั้ง เพื่อแสดงถึงความโปร่งใส

๖) รูปแบบในการแจกจ่ายชะกาดจากกองทุนชะกาดนั้น จะให้ผู้รับชะกาดเพื่อสร้างอาชีพเป็นรายบุคคลอย่างเดียวก่อน โดยใครต้องการอะไรและอย่างไรให้แจ้งกับคณะกรรมการ แล้วคณะกรรมการจะพิจารณาตามความเหมาะสม

๗) ได้มีการเริ่มต้นดำเนินการไปแล้วตามแผนการในการลงพื้นที่ไปเก็บชะกาดพืชผลทางการเกษตร (ข้าว) จากชาวบ้าน เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๙ เป็นครั้งแรก ซึ่งเบื้องต้นได้รับการตอบรับจากชาวบ้านผู้ที่ทำนาประมาณ ๒๐% และได้มีชาวบ้านมาจ่ายชะกาดจากทองคำให้กับทางมัสยิดเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๙ ส่วนชะกาดการค้ำนั้นทางคณะกรรมการกองทุนชะกาดทรัพย์สินจะต้องกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้ผู้ที่ทำธุรกิจการค้าในชุมชนมีส่วนร่วมกับทางมัสยิดมากขึ้นจะได้สานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันยิ่งขึ้น เช่น จัดและเชิญชวนให้ร้านค้าต่างๆมาเปิดบูทในบริเวณมัสยิดในลักษณะคล้ายๆตลาดนัดอาทิตย์ละครั้ง

๘) คณะกรรมการวางเป้าหมายและมีแผนจะเริ่มแจกจ่ายชะกาดจากกองทุนชะกาดทรัพย์สินให้ผู้มีสิทธิ์ในการสร้างอาชีพเมื่อทางคณะกรรมการประเมินแล้วพบว่าได้รับชะกาดจากผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดชาวชุมชนโสร่งที่ทำนาและการเกษตรประมาณ ๘๐% แต่อย่างไรก็ตามต้องอยู่ในรอบปีเดียวกัน

๙) เสนอให้กองทุนเดิมของมัสยิดที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ กองทุนสำหรับคนยากไร้ กองทุนสำหรับเด็กกำพร้า กองทุนบำรุงมัสยิด และกองทุนผูกฉืน ยังคงอยู่และดำเนินการเหมือนเดิม เพียงแต่เพิ่มกองทุนชะกาดทรัพย์สินที่เพิ่งได้จัดตั้งขึ้นนี้เท่านั้นเพื่อขยายผลในการช่วยเหลือคนในชุมชนให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า: กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ประการแรกเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับความยากจนของคนจนในชุมชนโสร่ง ตำบลเขาตูม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี ประการที่สองเพื่อศึกษากระบวนการและระบบชะกาดของคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาตูม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี และประการที่สามเพื่อเสนอแนะและให้ได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งผลการศึกษาสามารถตอบคำถามการวิจัยทั้งสองข้อ คือ การจัดระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง มีกระบวนการและปัญหาอะไรบ้าง และมีแนวทางอย่างไรบ้าง ในการพัฒนาระบบชะกาดในชุมชนโสร่งให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และผู้วิจัยสามารถสรุป อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สาเหตุความยากจนของคนในชุมชนโสร่ง

ปัญหาความยากจนต้องได้รับการแก้ไขโดยเฉพาะสำหรับมุสลิม เนื่องจากในอิสลามมีระบบชะกาดที่ใช้แก้ปัญหานี้ได้โดยตรง ถึงแม้ปัญหาความยากจนจะมีความหลากหลายระบบชะกาดจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้หากไม่สามารถแก้ปัญหาได้ที่ต้นเหตุก็สามารถแก้ได้ที่ปลายเหตุ โดยการขจัดความยากจนดอยากออกไป และสาเหตุความยากจนของคนในชุมชนโสร่งมีหลายประการ ได้แก่ ขาดการศึกษาเล่าเรียนหรือเรียนน้อย เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน ประกอบกับการไม่เห็นความสำคัญของการเรียน ทำให้ไม่มีทางเลือกอื่นในการประกอบอาชีพนอกจากอาชีพที่ไม่มั่นคง ได้แก่ อาชีพรับจ้างกรีดยาง และรับจ้างอื่นๆ ทำให้รายได้น้อยและฐานะยากจน โดยเฉพาะอาชีพรับจ้างกรีดยางที่ระบบการบริหารจัดการระหว่างลูกจ้างกับเจ้าของสวนยางพารานั้นจะสร้างภาระค่าใช้จ่ายให้กับลูกจ้างแบกรับด้วยทั้งยังต้องมีความเคร่งครัดในข้อตกลงในขณะที่นายจ้างไม่จำเป็นต้องเคร่งครัดก็ได้ จึงเกิดการเสียเปรียบซึ่งมีผลทำให้รายได้น้อยลงไปด้วย และยังมีปัญหาต่างๆ ที่เป็นสาเหตุของความยากจน คือ ปัญหาไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีแต่เพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอต่อการยังชีพ ปัญหาการขาดการพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพ การที่ครอบครัวมีขนาดใหญ่มีภาระ

ค่าใช้จ่ายสูงในขณะที่รายได้มีน้อยประกอบกับสมาชิกในครอบครัวว่างงานขาดรายได้ ปัญหาการจัดการทรัพย์สินที่ไม่ถูกต้องทำให้เกิดความยากจน ซึ่งเป็นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากการขายทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อสร้างทรัพย์สินใหม่ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้รวมทั้งการให้ความสำคัญหรือการเน้นสัดส่วนของทรัพย์สินที่ไม่เกิดรายได้มากกว่า ปัญหาความเจ็บป่วยทำให้เป็นอุปสรรคและไม่สามารถทำงานเลี้ยงชีพตนเองและช่วยครอบครัวได้ และความยากจนของคนชราที่เกิดขึ้นเนื่องจากขาดการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควรจากบุตรหลานทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบาก

๕.๒ กระบวนการและระบบชะงักของคณะกรรมการมัสยิดดารุลาอามานและปัญหา

ก่อนหน้าที่จะทำการวิจัยนี้ทางมัสยิดดารุลาอามานยังไม่มีการจัดตั้งระบบการจัดเก็บชะงักทรัพย์สิน มีเพียงการจัดเก็บและแจกจ่ายชะงักพิตเราะฮฺ และระบบชะงักพิตเราะฮฺของมัสยิดดารุลาอามานประกอบด้วยกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมชะงักทั้งที่เป็นข้าวสารและเงินสดทั้งนี้สามารถเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งตามความสะดวกของผู้จ่าย แต่ส่งเสริมให้จ่ายเป็นข้าวสารมากกว่าซึ่งทางคณะกรรมการมัสยิดจะอำนวยความสะดวกโดยการเตรียมข้าวสารให้ผู้จ่ายชะงักซื้อแล้วทำการจ่ายชะงัก กรรมการและอนุกรรมการที่ทำหน้าที่รับชะงักของคนในชุมชนที่มาจ่ายที่มัสยิด มีทั้งหมดจำนวน ๒๐ คนและจะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบโดยการจัดเก็บเงิน จัดเก็บข้าวสาร รวบรวมเงิน และรวบรวมข้าวสาร ช่วงเวลาการจัดเก็บชะงักเป็นทั้งสองช่วง คือ ก่อนวันรายสองวันและในวันรายสองในช่วงก่อนการละหมาดอีดซึ่งเป็นไปตามหลักการศาสนา โดยภาพรวมแล้วในกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมชะงักไม่มีปัญหาใดๆ ในกระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะงักนั้น มีการมอบหมายให้คณะกรรมการและอนุกรรมการรวมกันจำนวน ๒๐ คน โดยการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบในชุมชนเป็น ๔ เขต เขตละ ๕ คน ในการตรวจตราและเสาะหาผู้มีสิทธิรับชะงัก โดยไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องอยู่ในประเภทใดของผู้มีสิทธิรับชะงัก ซึ่งมีการจ่ายให้กับทุกประเภทเท่าที่ปรากฏจริงในชุมชน หลังจากที่คณะอนุกรรมการได้รายชื่อของผู้มีสิทธิรับชะงักแล้วจะมีการนำเสนอแก่คณะกรรมการมัสยิดในการพิจารณาว่าสมควรได้รับชะงักหรือเป็นผู้มีสิทธิรับชะงักหรือไม่ ในกระบวนการพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะงักนั้น คณะกรรมการมัสยิดจะเปิดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้านเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของผู้มีสิทธิรับชะงักในงานละศีลอดประจำปี ในกระบวนการคำนวณชะงักและจัดสรรชะงักนั้น จะดำเนินการในคืนวันที่ ๒๙ เดือนรอมฎอน ซึ่งจะปันส่วนทั้งเงินสดและ

ข่าวสาร จัดสรรเงินที่เป็นค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการและเงินส่วนหนึ่งเพื่อการเก็บตก จากนั้นรวบรวมเงินและข่าวสารทั้งหมดที่ได้มา พร้อมทั้งสรุปข้อมูลผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ปรากฏในชุมชนนั้นว่ามีกี่ประเภท และแต่ละประเภทมีผู้มีสิทธิรับชะกาดจำนวนกี่คน จากนั้นปันส่วนทั้งเงินสดและข่าวสารที่ได้มาให้กับแต่ละประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดให้เท่ากัน กล่าวคือหารด้วยจำนวนประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ปรากฏในชุมชน ซึ่งจะต้องแบ่งให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดตามจำนวนที่มีในแต่ละประเภทให้เท่ากัน กล่าวคือหารด้วยจำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดที่มีในแต่ละประเภท ดังนั้น ผู้มีสิทธิรับชะกาดแต่ละประเภทจะรับชะกาดในจำนวนที่ไม่เท่ากันหากจำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดในแต่ละประเภทมีจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่ผู้มีสิทธิรับชะกาดในประเภทเดียวกันจะรับชะกาดในจำนวนที่เท่ากัน ในส่วนของปัญหานั้นมีเพียงปัญหาเล็กน้อยเกี่ยวกับการเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาดซึ่งเกิดขึ้นเพียงครั้งคราวเท่านั้นและสามารถแก้ไขปัญหาลุล่วงไปได้ด้วยดี

ในด้านประสิทธิภาพ คณะกรรมการพอใจระบบชะกาดอาหารที่ได้จัดตั้งขึ้นในระดับที่สามารถบรรเทาความทุกข์ยากของคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจในระดับที่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชนให้หมดไปได้ เพราะยังไม่มีการจัดการระบบชะกาดทรัพย์สินในชุมชน

๕.๓ ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง

ข้อเสนอแนะที่ชุมชนโสร่งได้เสนอแนะในการพัฒนาระบบชะกาดจะประกอบไปด้วยประเด็นต่างๆ ๔ ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ ความชัดเจนและโปร่งใส การพัฒนาองค์ความรู้ ระบบการดำเนินการและความร่วมมือกันในชุมชน โดยส่วนใหญ่จะเน้นประเด็นความชัดเจน และความโปร่งใสในการดำเนินการต่างๆ เช่นให้ชัดเจนในการวางระบบชะกาดทรัพย์สิน ให้มีการจดบันทึกและลงนามทั้งผู้รับชะกาดและผู้ให้ชะกาดเพื่อความชัดเจนในการทำงาน ให้คณะกรรมการออกใบเสร็จให้ผู้จ่ายชะกาดให้มีการบันทึกอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับข้อมูลผู้ที่ยากจนและมีสิทธิรับชะกาดในชุมชนโสร่งให้มีการประกาศ และประชาสัมพันธ์เพื่อให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานกองทุนชะกาดทรัพย์สินอย่างทั่วถึง ในส่วนของประเด็นเกี่ยวกับองค์ความรู้ เสนอให้ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับชะกาดทรัพย์สินทั้งคณะกรรมการและชาวบ้านแต่ สิ่งสำคัญคือ เน้นไปที่เจ้าหน้าที่ที่จะดูแลกองทุนชะกาด ประเด็นเกี่ยวกับระบบการดำเนินการ เสนอให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างกรรมการมัสยิดและชาวบ้านโดยการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนชะกาดทรัพย์สินที่มาจากทั้งสองฝ่าย โดยให้ทำงานใน

ลักษณะแบ่งโซนพื้นที่ให้กรรมการรับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ภายในชุมชนโสร่ง ให้จ่ายชะกาดในลักษณะการสร้างอาชีพโดยให้เครื่องมือต่างๆเพื่อการประกอบอาชีพ และให้กรรมการมีการตรวจสอบว่าเครื่องมือประกอบอาชีพที่ให้ไปนั้นผู้รับนำไปใช้ประโยชน์จริงหรือไม่ คณะกรรมการควรวางหรือกำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆเพื่อยกระดับรายได้ประชาชนในชุมชนโสร่ง และเงินในกองทุนนั้นให้สามารถเก็บไว้ได้บางส่วนโดยไม่จำเป็นต้องแจกจ่ายทั้งหมดในแต่ละรอบปีทั้งนี้เพื่อใช้ในกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น ประเด็นเกี่ยวกับความร่วมมือกัน ให้คณะกรรมการและชาวบ้านร่วมมือทำงานอย่างจริงจัง ทั้งผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดให้ทำการจ่ายชะกาดสู่กองทุนที่ได้จัดตั้งขึ้นทุกคนถึงแม้ว่าจะเจาเจงผู้รับแล้วก็ตาม และผู้รับชะกาดไปแล้วเมื่อตั้งตัวได้กลายเป็นผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดให้จ่ายสู่กองทุนชะกาดทรัพย์สินของมัสยิด

จากข้อเสนอแนะที่ได้จากการมีส่วนร่วมและประชุมแสดงความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชนทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนขึ้น โดยเริ่มต้นในด้านองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบชะกาดด้วยการจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน และเน้นการร่วมมือกันของคนในชุมชน โดยการประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากชาวบ้านมาทำงานร่วมกันกับคณะกรรมการมัสยิด และประชุมประเด็นเกี่ยวกับการวางระบบการดำเนินการที่ต้องการร่วมกันเพื่อความชัดเจนในการดำเนินการ จนสามารถจัดตั้งกองทุนชะกาดทรัพย์สินของชุมชนขึ้นมาได้ด้วยความเข้าใจ ความยินดี และการร่วมมือกันทุกฝ่าย

๕.๔ อภิปรายผลการวิจัย

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่สอนให้ประชาชาติมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยเฉพาะคนที่มีฐานะร่ำรวยจะต้องช่วยเหลือคนที่ยากจนและมีบัญญัติเกี่ยวกับการให้ทานที่จำเป็นหรือบังคับ นั่นก็คือชะกาด และระบบชะกาดที่จะช่วยเหลือคนยากจนและด้อยโอกาสนั้นจะต้องจัดปัญหาความยากจนออกไปจากสังคมมุสลิม (Muhammad Umer Chapara, ๑๙๙๕. น. ๒๗๔) การจัดปัญหาความยากจนออกไปจากสังคมนั้น สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องทราบคือสาเหตุของความยากจนเพื่อจะได้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็นหรือที่ต้นเหตุ แต่อย่างไรก็ตามในกระบวนการชะกาดสามารถช่วยแก้ปัญหาความยากจนได้ทั้งที่ต้นเหตุและที่ปลายเหตุ ทั้งนี้ปัญหาความยากจนบางครั้งมีต้นเหตุที่สลับซับซ้อนเกินไปทำให้ระบบชะกาดไม่สามารถแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้ แต่สามารถแก้ปัญหาได้ที่ปลาย

เหตุ ดังนั้นแล้วปัญหาความยากจน ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์จากปัจจัยใดก็ตามต้องได้รับการแก้ปัญหา และระบบชะกาดนั้นเป็นระบบที่ใช้สำหรับแก้ปัญหาความยากจนได้โดยตรง แต่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาความยากจนนั้นก็ขึ้นอยู่กับการจัดระบบในการบริหารจัดการว่ามีประสิทธิภาพหรือไม่ หรือมากน้อยเพียงใด ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆและข้อจำกัดด้วยเช่นกัน สำหรับสาเหตุของปัญหาความยากจนในชุมชนโสร่งมีหลายประการและสาเหตุที่ระบบชะกาดสามารถแก้ไขปัญหาได้ที่ต้นเหตุคือ ปัญหาการไม่ได้รับการการศึกษาที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพ ระบบชะกาดสามารถให้ความช่วยเหลือด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ที่ยากจนได้ ปัญหาอาชีพไม่มั่นคงที่ทำให้เกิดการว่างงานขาดรายได้ การไม่มีที่ดินทำกินทำให้ไม่มีรายได้ ครอบครัวมีขนาดใหญ่มีภาระค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้ และระบบการบริหารจัดการระหว่างลูกจ้างกับเจ้าของสวนยางพาราทำให้ลูกจ้างมีรายได้น้อย ระบบชะกาดสามารถให้ความช่วยเหลือได้ด้วยการให้ทุนหรือเครื่องมือต่างๆในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างและยกระดับรายได้เพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการครองชีพ ปัญหาการขาดการพัฒนาตนเองและความสามารถในการประกอบอาชีพ ระบบชะกาดสามารถให้ความช่วยเหลือได้ด้วยการจัดโครงการอบรมให้ความรู้และเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งทั้งหมดดังกล่าวเป็นการช่วยเหลือทางอ้อม ส่วนสาเหตุของปัญหาความยากจนในชุมชนโสร่งที่ระบบชะกาดไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ที่ต้นเหตุคือ คนชราที่ไม่ได้รับการดูแลจากลูกหลานเท่าที่ควรจึงมีชีวิตที่ลำบาก ยากจน และปัญหาความเจ็บป่วยที่เป็นอุปสรรคในการทำงานเลี้ยงชีพตนเองและช่วยครอบครัวได้ ปัญหาทั้งสองนี้ ระบบชะกาดไม่สามารถแก้ปัญหาโดยการสร้างอาชีพเพื่อยกระดับรายได้ให้กับคนชราหรือผู้ป่วยได้เพราะเป็นผู้ที่ขาดสมรรถภาพในการทำงานแล้ว กรณีนี้จะต้องเป็นการช่วยเหลือทางตรงด้วยการให้เป็นเงินรายได้ หรือจ่ายเป็นอาหารหรือเครื่องยังชีพโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นหลุดพ้นจากความยากลำบากหรือยากจน ดังนั้นจากปัญหาความยากจนในบริบทของชุมชนโสร่ง กองทุนชะกาดจะต้องให้ความช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อม

ระบบและกระบวนการชะกาดพิตเราะฮฺ (ชะกาดอาหาร) ของมัสยิดดารุลาอามานมีวิธีการคำนวณชะกาดและการจัดสรรชะกาดให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดทุกประเภท ทำให้ชะกาดที่มอบให้กับผู้มีสิทธิโดยเฉพาะคนยากจนมีจำนวนน้อย ซึ่งทำให้บุคคลเหล่านี้ยังคงความขาดแคลนและยากจนอยู่ อย่างไรก็ตามการแจกจ่ายชะกาดอาหารนั้น สามารถจ่ายให้เฉพาะคนยากไร้ และคนขัดสน (ยากจน) เท่านั้นหรือจ่ายให้กับผู้มีสิทธิทุกประเภทได้ ซึ่งในทัศนะของนักวิชาการในสำนักคิดชะฟีฮีย์ให้

ความเห็นว่าเป็นต้องมอบชะกาตพิตเราะฮฺ ให้กับบุคคลแปดจำพวกเหมือนกับจำพวกที่สามารถรับชะกาตทรัพย์สินได้ และในทัศนะของนักวิชาการในสำนักคิดมาลิกีย์และฮัมบาลีย์ให้ความเห็นว่าเป็นต้องมอบชะกาตพิตเราะฮฺ ให้กับคนยากไร้ และคนขัดสน (ยากจน) เท่านั้น แต่ในความคิดเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่ เห็นว่าสามารถจ่ายชะกาตพิตเราะฮฺ ให้เฉพาะคนยากไร้ และคนขัดสน (ยากจน) เท่านั้นหรือจ่ายให้กับผู้มีสิทธิทุกประเภทได้ (Al-Qardhawi, Yusuf. ๑๙๙๓) ดังนั้นการที่ระบบชะกาตจะเลือกจ่ายให้เฉพาะคนยากไร้ และคนขัดสน (ยากจน) เท่านั้นหรือจ่ายให้กับผู้มีสิทธิทั้ง ๘ ประเภทนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถของกองทุนและความเหมาะสมในบริบทของชุมชนนั้นๆ ทั้งนี้ชะกาตจากอาหารหรืออาหารเป็นเพียงหนึ่งในปัจจัย ๔ เท่านั้น การพึ่งพาระบบชะกาตอาหารอย่างเดียวจึงไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ ดังนั้นระบบชะกาตที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีการดำเนินการอย่างควบคู่กันทั้งชะกาตอาหารและชะกาตทรัพย์สิน โดยการแจกจ่ายชะกาตอาหารสามารถแจกจ่ายให้เฉพาะกับคนยากไร้ และคนขัดสน (ยากจน) หรือผู้มีสิทธิทุกประเภทก็ได้ตราบใดที่มีชะกาตทรัพย์สินที่คอยเกื้อหนุนและให้ความช่วยเหลืออย่างมั่นคง และต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายที่จะเปลี่ยนสถานะผู้มีสิทธิรับชะกาตให้กลายเป็นผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาต ซึ่งเป็นเป้าหมายในอิสลามจากการบัญญัติให้มีการจ่ายชะกาต โอกาสที่ปัญหาความยากจนจะบรรเทาเบาบางลง และสามารถแก้ปัญหาได้ในที่สุดนั้นจะมีสูงมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของระบบชะกาตด้วย

จากข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาตทรัพย์สินของชุมชนนั้น ข้อเสนอที่ให้คนในชุมชนคิดเสียว่าทุกคนคือเจ้าของมัสยิด งานการจัดระบบชะกาตนั้นไม่ใช่งานมัสยิดเท่านั้น แต่เป็นงานของทุกคน ที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน และข้อเสนอที่ให้มีโอกาสทำงานทำงานในรูปแบบคณะกรรมการกองทุนชะกาต โดยมาจาก ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกกลุ่มของคณะกรรมการมัสยิดจำนวน ๑๕ คน และกลุ่มของชาวบ้านที่อาสามาทำงานหรือถูกเลือกโดยคณะกรรมการมัสยิดอีก ๑๕ คน เป็นการแสดงความจริงใจและจริงจังซึ่งกันและกันในการร่วมมือกันพัฒนาระบบชะกาต ซึ่งระบบชะกาตนั้นจะมาจากการจัดระบบโดยคณะกรรมการฝ่ายเดียวเท่านั้นสามารถกระทำได้ แต่หากจะให้ระบบเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงและมีความยั่งยืนมากกว่านั้นควรจะต้องมีการร่วมมือกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระบบ ซึ่งการประชุมกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยในครั้งนี้ผลการวิจัยเป็นไปตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้วางไว้ กรอบแนวคิดในการวิจัย

คือ กระบวนการระบบชะงักจะต้องประกอบไปด้วยแนวความคิด ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน รากหญ้าด้วย เพราะพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากระบบชะงักของชุมชน

ข้อเสนอที่ให้อาจสามารถจ่ายชะงักโดยเจาะจงผู้รับ มีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นินาดียะห์ อาแย (๒๕๕๔) ซึ่งผลคือกลุ่มตัวอย่างที่จ่ายชะงักด้วยตนเองเนื่องจากทราบถึงผู้มีสิทธิรับ ชะงักที่แน่นอนแล้วมากที่สุด รองลงมา เพื่อความสะดวก และไม่เชื่อมั่นในการจัดการขององค์กร ต่างๆที่จัดการชะงัก แสดงให้เห็นว่า ผู้มีหน้าที่จ่ายชะงักมักจะจ่ายให้กับคนที่ตนเองรู้จักหรือคุ้นเคย มากกว่า ซึ่งเป็นการสะดวกกว่าการที่จะไปจ่ายผ่านองค์กรต่างๆที่เกี่ยวกับชะงัก ทั้งเป็นการจัดสรร โดยตรง และเป็นการสานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันระหว่างผู้ให้และผู้รับ แต่อย่างไรก็ตาม การจ่ายชะงักในลักษณะดังกล่าว อาจจะทำให้เงินชะงักไม่ทั่วถึงได้ เพราะให้เฉพาะคนที่รู้จักเท่านั้น อีกทั้ง อาจมีการประเมินผู้มีสิทธิได้รับชะงักผิดพลาดได้เนื่องจากผู้มีหน้าที่จ่ายมีความรู้ไม่เพียงพอ ทั้งยัง ขาดการร่วมมือกันในชุมชน ดังนั้นข้อเสนอที่ให้อาจสามารถจ่ายชะงักโดยเจาะจงผู้รับโดยแจ้งให้ กรรมการทราบ เช่นให้กับเพื่อนบ้านหรือให้กับญาติมิตรของตนเองเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเนื่องจากฮาดิษ บุกอรี และฎ็อบรอณี มีความว่า **“การบริจาคควรกระทำกับคนที่เป็นเพื่อนบ้านใกล้ชิดก่อน เช่น คนที่ประตูบ้านติดกัน”** แล้วให้ทางคณะกรรมการกองทุนช่วยเป็นตัวแทนในการดำเนินการ ทั้งนี้เป็นการ แสดงความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและทางคณะกรรมการ เพื่อให้เกิดเป็นระบบชะงักที่มี ศูนย์กลางและมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการจ่ายชะงักอย่างเป็นระบบมากขึ้น เป็นไปตามบัญญัติ ในอัลกุรอาน ซูเราะฮ์อัล-เตาบะฮ์ โองการที่ ๑๐๓ ความว่า **“(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจาก ทรัพย์สมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อทำให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยสิ่งที่เป็นทานนั้น และเจ้าจงขอพรให้แก่พวกเขาเถิด เพราะแท้จริงการขอพรของเจ้านั้น ทำให้เกิด ความสุขแก่พวกเขา และอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงได้ยิน ผู้ทรงรอบรู้”** และเพื่อจัดการจ่ายชะงักในระดับ ปัจเจกชนซึ่งจะมีผลให้ระบบชะงักปราศจากประสิทธิภาพสูงสุดในการดูแลคนยากจนและด้อย โอกาส วิธีการที่ถูกเสนอขึ้นมาให้ผู้มีหน้าที่จ่ายสามารถเลือกที่จะให้คณะกรรมการแจ้งแก่ผู้รับชะงัก ว่าใครเป็นผู้มอบชะงักให้หรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้การเปิดเผยเป็นการสร้างความสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน ระหว่างผู้ให้และผู้รับ และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คนอื่นๆ ซึ่งเป็นผลดีอีกประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจาก ระบบชะงัก แต่หากไม่เปิดเผย (ปกปิด) ก็สามารถปฏิบัติได้เช่นกัน เป็นการปฏิบัติตามบัญญัติในอัลกุ รอาน ซูเราะฮ์อัล-บะเกาะฮ์ โองการที่ ๒๗๔ ความว่า **“บรรดาผู้ที่บริจาคทรัพย์ของพวกเขาทั้ง**

ในเวลากลางคืนและกลางวัน ทั้งโดยปกปิดและเปิดเผยนั้น พวกเขาจะได้รับรางวัลของพวกเขา พระผู้เป็นเจ้าของพวกเขา และไม่มีควมกลัวอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นแก่พวกเขา และทั้งพวกเขาที่ไม่เสียใจ” และนอกจากนี้การที่ให้คณะกรรมการหรือทางกองทุนเป็นผู้แจกจ่ายชะกาดนั้นก็มีผลดีอีกประการหนึ่ง คือ เป็นการเปิดช่องทางให้ผู้รับชะกาด ซึ่งเมื่อผู้รับชะกาดจากกองทุนได้เปลี่ยนสถานะเป็นผู้จ่ายชะกาด จะได้เป็นผู้จ่ายชะกาดกลับสู่กองทุน (ศูนย์กลาง) เพื่อช่วยเหลือคนอื่นในชุมชนต่อไป ทั้งนี้เพื่อกองทุนจะได้เติบโตและประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นต่อไป

ระบบชะกาดทรัพย์สินที่ได้จัดตั้งขึ้นและมีการระบุและเจาะจงให้คณะกรรมการทำการจัดเก็บชะกาดจาก ๒ ประเภทได้แก่ จากพืชผลการเกษตร และจากการค้า ทั้งที่ชะกาดทรัพย์สินมีอีกหลายประเภท เช่น ทองคำ โลหะเงิน เงินสด เงินในบัญชี และหุ้น เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากทั้ง ๒ ประเภทนั้นเป็นทรัพย์สินที่เปิดเผยไม่สามารถปกปิดได้ เจ้าหน้าที่ชะกาดจึงสามารถทำหน้าที่ไปทวงถามและจัดเก็บชะกาดได้ ส่วนทรัพย์สินนอกเหนือจากที่ระบุและเจาะจงให้คณะกรรมการทำการจัดเก็บชะกาดดังกล่าวนั้น ถือเป็นทรัพย์สินที่ปกปิด (ทองคำ โลหะเงิน เงินสด เงินในบัญชี และหุ้น เป็นต้น) ซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถไปเรียกเก็บหรือทวงถามได้ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับผู้ครอบครองหรือผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดตระหนักและมาจ่ายเข้ากองทุนชะกาดด้วยตนเอง ส่วนหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ชะกาดหรือคณะกรรมการนั้นจะต้องให้ความรู้แก่ชุมชนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ชุมชนจะได้ตระหนักและให้ความสำคัญรวมถึงให้ความร่วมมือกับทางมัสยิด และจากการที่ทางกรรมการมีมติให้ทางกองทุนชะกาดทรัพย์สินแจกจ่ายชะกาดในลักษณะเดียวกันนั้นในเบื้องต้น คือให้ความช่วยเหลือเฉพาะทางอ้อมในรูปแบบเป็นทุนหรือเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ซึ่งการดูแลและให้ความช่วยเหลือของกองทุนชะกาดในลักษณะนี้นั้นสามารถครอบคลุมผู้มีสิทธิรับชะกาดทั้งที่เป็น คนยากไร้ คนขัดสน เจ้าหน้าที่ชะกาด ผู้เข้ารับอิสลาม คนมีหนี้สิน ผู้ที่อยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ (ยกเว้นคนเดินทาง) โดยที่ผู้มีสิทธิรับชะกาดดังกล่าวนี้เป็นคนที่ขาดแคลน รายได้ไม่เพียงพอหรือยากจนก็เป็นผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือหรือรับชะกาดได้ ดังนั้นถือว่ามีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้กับทุกคนและผู้มีสิทธิทุกประเภทที่เป็นคนในชุมชน แต่ทั้งนี้ในบริบทของชุมชนโสร่งถือว่ายังไม่ครอบคลุมเนื่องจากคุณลักษณะของผู้มีสิทธิรับชะกาดในชุมชนโสร่ง มีหลายแบบ ซึ่งเป็นคนชราที่ขาดศักยภาพในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพตนเองได้อย่างเต็มที่ ลูกหลานไม่สามารถมาดูแลได้ตลอดเวลา เพราะแยกครอบครัวไปอยู่ต่างถิ่นที่ไกลมาก เช่นประเทศมาเลเซีย เป็นต้น จึงจำเป็นต้องหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองทำให้เกิดการขาด

แคลน มีอาหารไม่เพียงพอ รับประทานอาหารวันละ ๑ มื้อเท่านั้น มีทั้งคนชราที่ลำพังหาเลี้ยงชีพตนเองก็ลำบากอยู่แล้ว ยังมีภาระที่ต้องเลี้ยงดูลูกหลานที่อยู่ในวัยเรียนและต้องการเรียนต่อ มีทั้งที่เป็นทั้งหญิงหม้ายและป่วยเนื่องจากประสบอุบัติเหตุ ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เต็มที่ในการหาเลี้ยงชีพ ทั้งยังต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีผู้อยู่ภายใต้การดูแลที่ต้องดูแลถึง ๔ คนซึ่งอยู่ในวัยเรียน ทั้งยังมีครอบครัวที่มีคนป่วยที่ไม่หายขาด (มีอาการทางสมอง) ในบ้านหลังเดียวกันถึง ๓ คนคือ สามี และลูกอีก ๒ คน จึงเป็นภาระอย่างมากในด้านค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆรวมทั้งค่ารักษาพยาบาลด้วย ในขณะที่ภรรยาเพียงคนเดียวที่พยายามหาเลี้ยงครอบครัวด้วยอาชีพรับจ้างที่รายได้น้อย และไม่แน่นอน และยังมีลูกที่ไม่ป่วยกำลังศึกษาอยู่ด้วย กรณีดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลหรือครอบครัวที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้หรือไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งทางกองทุนชะกาทจะต้องมีระบบการจ่ายชะกาททางตรงด้วย อย่างไรก็ตามในส่วนการจ่ายชะกาททางตรงนั้น เบื้องต้นอาจยังไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากต้องใช้ทุนจำนวนมาก ดังนั้นต้องเริ่มต้นด้วยการจ่ายชะกาทในทางอ้อมเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนจนกระทั่งคนในชุมชนเปลี่ยนสถานะตนเองจากผู้รับกลายเป็นผู้ให้ชะกาทหรือผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาท หลังจากนั้นแนวทางลำดับขั้นต่อไปในการพัฒนาระบบชะกาททรัพย์สินเมื่อกองทุนชะกาทเติบโต มีเงินทุนจำนวนมากขึ้นจากการที่ผู้จ่ายชะกาทมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทางคณะกรรมการควรจะต้องพิจารณาการจ่ายชะกาททางตรงให้กับผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้แล้ว เช่น คนชรา หรือผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย นอกจากนี้ควรพิจารณาการจ่ายชะกาททางอ้อมเพิ่มเติมในลักษณะอื่นๆ เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่คนยากจนในชุมชน และจัดโครงการอบรมเสริมทักษะในการประกอบอาชีพให้คนในชุมชน หรือกำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆในการยกระดับรายได้คนในชุมชนตามข้อเสนอแนะจากการประชุมร่วมกันเพื่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามบริบทหรือปัญหาความยากจนของคนในชุมชนโครงสร้าง

๕.๕ ข้อเสนอแนะจากทีมวิจัย

Muhammad Umer Chapara (๑๙๙๕) ได้เสนอแนะว่าถ้าจำนวนชะกาทมีไม่เพียงพอต่อความต้องการหรือความจำเป็นของคนในชุมชน เป็นหน้าที่ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของสังคมหรือชุมชนในการหาแนวทางที่จะนำสู่เป้าหมายที่ทำให้เกิดความเพียงพอและแก้ปัญหาความยากจนไปในที่สุด ดังนั้น

ที่มีวิจัยจึงเสนอวิธีการที่เป็นไปได้ในการส่งเสริมการจัดเก็บชะกาดเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของคนจนและสร้างระบบชะกาดที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามบริบทของชุมชนโสร่ง ดังต่อไปนี้

๑) คณะกรรมการมัสยิดควรประเมินและประกาศผลของการดำเนินงานชะกาดแต่ละปีว่าเพียงพอ หรือขาดแคลนมากน้อยเพียงใดสำหรับคนจนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนทราบ เกิดความตระหนักและยื่นมือให้ความช่วยเหลือที่เพียงพอและมากขึ้น

๒) คณะกรรมการมัสยิดเชิญชวนให้ผู้มีความสามารถมาก (มีทรัพย์สินมาก) ทำการจ่ายชะกาดพร้อมด้วยกับการบริจาคทานในกรณีที่จำนวนชะกาดมีไม่เพียงพอสำหรับคนยากจนในชุมชนที่ไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพได้ เช่นในช่วงของการจ่ายชะกาดอาหารก่อนวันรายอนั้น ทางคณะกรรมการควรประกาศเชิญชวนให้จ่ายชะกาดส่วนหนึ่งที่จำเป็นต้องจ่าย และอีกส่วนหนึ่งให้ทำบุญโดยการบริจาคทานโดยทั่วไป เพื่อให้จำนวนข้าวสารมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของคนจน และสามารถประทังชีวิตได้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือเพื่อให้ได้ครบปีหากสามารถให้เป็นไปได้

๓) คณะกรรมการมัสยิดอาจประกาศและยกเคสครอบครัวที่ยากจนและขัดสนมากเพื่อขอรับบริจาคทั้งช่องทางการบริจาคทั่วไปและทางกองทุนชะกาด

๔) ให้ทางคณะกรรมการเปิดช่องทางสำหรับคนยากจนประสานกับทางมัสยิด เพื่อได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมทั้งชะกาด โดยให้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการประสานกับคนในชุมชน เช่น ต้องการเครื่องตัดหญ้า เพื่อพัฒนาที่ดินทำกิน ต้องการพันธุ์ไก่เพื่อจะเลี้ยงและขายสร้างรายได้ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นช่องทางการจ่ายชะกาดด้วยสิ่งของอื่นๆได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเสมอไป ซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพราะตรงกับความต้องการของคนยากจนในชุมชน

๕) เพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองสำหรับคนยากจนที่มีร่างกายแข็งแรง ว่างาน ไม่มีความสามารถในการประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากเกษตรกรรม แต่มีที่ดินที่ทิ้งให้รกร้างปราศจากการใช้สอยให้เกิดประโยชน์ใดๆ ทางคณะกรรมการอาจจ่ายชะกาดด้วยเงินเพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพการเกษตร เพื่อให้เขาเหล่านั้นเกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนาที่ดินเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ได้ โดยการถางป่าเพื่อปลูกพืชผักหรือทำการเกษตรเชิงพานิชย์ ทั้งนี้เป็นข้อเสนอจากทางมัสยิดสำหรับบุคคลที่ยังไม่สามารถค้นพบทางออกให้กับตนเองเกี่ยวกับการประกอบอาชีพด้วยการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาความยากจน

๖) คณะกรรมการมัชยิตสามารถประสานงานกับสถาบันการเงินอิสลามที่มีการจ่ายชะกาตหรือกองทุนชะกาตอื่นๆที่มีเงินทุนเหลือเพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการจ่ายชะกาตกับคนยากจนในชุมชนทั้งเพื่อปัจจัยสำหรับยังชีพ การประกอบอาชีพและเพื่อการศึกษาของเยาวชนที่ครอบครัวยากจนในชุมชน

๗) ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยหวังที่อยากเห็นงานวิจัยที่รวบรวมแนวทางการบริหารชะกาตหรือระบบชะกาตทรัพย์สินที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่ดีแล้วในชุมชนเข้มแข็งต่างๆที่บริบทแตกต่างกันและหลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางที่หลากหลายในการประยุกต์ใช้ให้กับชุมชนที่กำลังจะก่อตั้งระบบชะกาตทรัพย์สินหรือที่กำลังดำเนินการแต่ยังขาดข้อมูลเชิงปฏิบัติในการพัฒนาระบบชะกาตทรัพย์สินทั้งนี้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำมาต่อยอดได้และให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการชะกาตมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- การียากีโร. (๒๕๕๘). กรรมการมัสยิดตารูล อามาน ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๘.
- จิรพรรณ กาญจนจิตรรา. (๒๕๒๖). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.คณะเศรษฐศาสตร์. (ม.ป.ป.). รายงานวิชาการ: แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท มีวงษ์พัลลิกซ์ จำกัด.
- ซีตี, นามสมมติ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
- ตาดูติน อูสมาน และคณะ. (๒๕๕๘). การจัดการชะกาศของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ตี, นามสมมติ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.
- นินาดียะห์ อาแย. (๒๕๕๔). ความรู้ความเข้าใจและการจัดการเกี่ยวกับชะกาศ : กรณีศึกษาหน่วยธุรกิจมุสลิม ย่านธุรกิจตลาดเก่า อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.
- บิเดาะ ลือแบซา. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
- ปาตีอเมาะ ดาโต๊ะ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
- พิมาน แม่นมินทร์. (๒๕๕๘). การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมตามแนวเกษตรวิถีธรรม.ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ฟาตีมา, นามสมมติ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๘.
- มะดาโอะ ปูเตะ. (๒๕๕๔). การบริหารจัดการชะกาศพิตเราะฮ์ของอิหม่ามมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษามัสยิดอัลฮัจญ์ริดดาอิน อ.ยี่งอ จ.นราธิวาส. สำนักงานการอุดมศึกษาแห่งชาติ.
- มัรวาน สะมะฮุน. (๒๕๓๗). การบริหารองค์การศาสนาอิสลาม. สำนักจุฬาราชมนตรี.
- มารีแย เจ๊ะมะ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.
- มีเนาะ, นามสมมติ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.
- มุเนีร์ มุฮัมมัด. (๒๕๕๑). ชะกาศตามบัญญัติอิสลาม. กรุงเทพฯ: อัลอิศลาห์ สมาคมบางกอกน้อย.
- มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัตตุวัยญีรีย. (๒๐๑๑). มุกตะศ็อร อัลฟิกฮิล อิสลามีย์. อิสมาณ จารง แปล. อัล-กอซิม บุโรดะห์: ดาร อัลดาอ มุญตามาอ.สืบค้นจาก <http://www.islamhouse.com>. ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เมาะจี, นามสมมติ. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาตุ้ม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๘.
- รัชกร โชติประดิษฐ์. (ม.ป.ป.). “พื้นฐานการวิจัยชุมชน”. สืบค้นจาก <https://www.l3nr.org/posts/269851>. ๖ สิงหาคม ๒๕๕๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๘). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๓๘. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- รอฎียะฮ์ अबดุลกาเดร์. (๒๕๔๙). เศรษฐศาสตร์อิสลาม. अबดุลเลาะ अबรู แปล. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วาซีละห์ ดอฆอ. (๒๕๕๗). “การให้ความสำคัญและการปฏิบัติเกี่ยวกับชะกาททรัพย์สิน: กรณีศึกษาหมู่บ้าน โสร่ง ๒ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี”, สารนิพนธ์เศรษฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.
- วิสุทธิ์ บินลาเต๊ะ. (๒๕๕๖). “บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต่อชุมชน”. สืบค้นจาก <http://www.skthai.org/index.php?mo=3&art=41982428>. ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗.
- วรรณวดี พูลพอกสิน. (๒๕๕๑). “ระบบชะกาท (ทานบังคับ): เศรษฐกิจชุมชนในอิสลาม”, การประชุมเสวนาวิชาการ เรื่อง พหุลักษณะสวัสดิการสังคมไทย. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภชัย สมันตรัฐ. ๒๕๔๘. “การพัฒนาการบริหารสวัสดิการชะกาทของชาวไทยมุสลิมจังหวัดสตูล”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์กษัตริย์ฟ้าฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน. (๑๔๑๙ ฮ). พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย. มาตีนะห์ : ศูนย์กษัตริย์ฟ้าฮัดเพื่อการพิมพ์.
- สมาน ดือรามแม. (๒๕๔๕). “ภูมิหลังและบทบาทของคณะกรรมการมัสยิดในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีมัสยิดในอำเภอลำโพง”, ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สารินี กาเจอร์. (๒๕๕๗). “พฤติกรรมกาจ่ายชะกาทของประชาชนในหมู่บ้านโสร่ง ๒ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี”, สารนิพนธ์เศรษฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.
- สุนทร วงศ์หมัดทอง. (๒๕๔๗). “ระบบชะกาทและการประยุกต์ใช้ในสังคมมุสลิม อำเภอลำโพง จังหวัดสงขลา”, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์. (๒๕๒๑). พัฒนาชนบทในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์อักษรสาสน์.
- สนธยา พลศรี. (๒๕๕๓). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
- สมเกียรติ มูลสุวรรณ. (๒๕๔๑). การเพิ่มความเข้มแข็งของผู้นำท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหมู่บ้านในตำบล เมืองใหม่ อำเภอสรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ ศูนย์สารสนเทศแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) “ความยากจนใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้”. สืบค้นจาก <http://services.nic.go.th/gsic/indexs.php?ds=Poverty> . ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อับดุลชะกูร์ บินซาฟิอีย์. (๒๕๕๑). “บทเรียนการจัดการชะกาตในมาเลเซียสำหรับประเทศไทย”.
สืบค้นจาก <http://www.thaingo.org/writer/view.php?id=903>. ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗.
- อับดุลเลาะ หนุ่มสุข. (๒๕๕๕). **สถานภาพกองทุนชะกาตและสวัสดิการสังคมในประเทศไทย
กรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จของกองทุนชะกาตและสวัสดิการสังคมที่ดำเนินการอยู่ใน
ปัจจุบัน**. มูลนิธิสร้างสุขมุสลิมไทย.
- อับดุลลอฮ์ เจาะมะ และคณะ. (๒๕๔๕). **ระบบสวัสดิการในชุมชนมุสลิม กรณีการจ่ายชะกาตใน
กลุ่มออมทรัพย์อิสลาม**. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อับดุลสุโก ดินอะ. (๒๕๕๕). ชะกาต: สวัสดิการชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
นราธิวาส: พงศ์นราการพิมพ์.
- อามานะห์. (๒๕๕๘). ชาวบ้านโสร่ง ต.เขาต้อม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี. ผู้ให้สัมภาษณ์. ๒๖
ตุลาคม ๒๕๕๘.
- เอ็ม อับดุลมันนาน. (๒๕๕๖). เศรษฐศาสตร์อิสลาม. บรรจง บินกาซัน แปล. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:
อิสลามิก อะเคเดมี.
- อิสลามศึกษา, วิทยาลัย. (ม.ป.ป.). คู่มือการบริหาร-การจัดการมัสยิด. ปัตตานี: สำนักงานวิชาการและ
บริการชุมชน.
- อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ศูนย์. (๒๕๒๘). เอกสารวิชาการประกอบการสัมมนา
คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจังหวัดชายแดนภาคใต้. ยะลา: ฝ่ายสัมมนาฯ กองพัฒนา
บุคคล ศอ.บต.
- ฮานีพะห์ หยีราเหม. (๒๕๔๕). “บทบาทมัสยิดในจังหวัดสตูล”, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ฮุสนา ตระกูลรักษา. (๒๕๕๗). “ความพึงพอใจของประชากรหมู่บ้านโสร่ง ๒ ต่อการบริหารกองทุน
ชะกาตในการสร้างสวัสดิการสังคมโดยคณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน”, สารนิพนธ์
เศรษฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

ภาษาอาหรับ

- Al-Qardhawi, Yusuf. ๑๙๙๓, **Fiqh al-Zakah**. Berut : al-Risalah.
Anis, Ibrahim, et al. n.d. **al-Majmua al - Wasit**. s.l. : s.n.

ภาษาอังกฤษ

- Mannan, M.A. (๑๙๘๘). **Effects of Zakat Assesment and Collection on the Redistribution
of Income in Contemporary Muslim Countries**. In I.M. Imtiaz et al (eds.).
Muhammad Umer Chapara. (๑๙๙๕). **Islam and the Economic Challenge**. The
International Institute of Islamic Thought.

ภาษามลายู

- Al-Qaradzawiy, Yusuf. (๑๙๘๗), **Hukum Zakat**. Singapura: Pustaka National.
Nasih Ulwan Abdullah. (๑๙๘๗),. **Hukum Zakat Empat Mazhab**. Singapura: Pustaka
National.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.๒๕๔๐

พระราชบัญญัติ
การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม
พ.ศ. 2540

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2540

เป็นปีที่ 52 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยมัสยิดอิสลามและ กฎหมายว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติการบริหาร องค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540"

มาตรา 2* พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป
*[รก.2540/65ก/3/9 พุทธศักราช 2540]

มาตรา 3 ให้ยกเลิก

- (1) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ.2490
- (2) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม
- (3) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

"มัสยิด" หมายความว่า สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจโดย จะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม

"สัปฺบุรุษประจําสมัย" หมายความว่า มุสลิมที่คณะกรรมการอิสลาม ประจําสมัยมิได้รับเข้าเป็นสัปฺบุรุษ
สมัย และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปฺบุรุษประจําสมัย แต่ผู้นั้นจะเป็นสัปฺบุรุษเกินกว่าหนึ่งสมัยในเวลาเดียวกันไม่ได้

"อิหม่าม" หมายความว่า ผู้นำศาสนาอิสลามประจําสมัย

"คอเต็บ" หมายความว่า ผู้แสดงธรรมประจําสมัย

"บิหลั่น" หมายความว่า ผู้ประกาศเชิญชวนในมุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตาม เวลา

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการรักษาการตาม
พระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงาน เจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง เพื่อ
ปฏิบัติการตาม พระราชบัญญัตินี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด 1

บททั่วไป

มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีคนหนึ่งเพื่อเป็น ผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ให้นายกรัฐมนตรีนำชื่อผู้ที่ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีซึ่งได้รับ ความเห็นชอบจากกรรมการอิสลาม
ประจำจังหวัดทั่วประเทศขึ้นทูลเกล้า ฯ เพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งเป็นจุฬาราชมนตรี หลักเกณฑ์และ
วิธีการสรรหาจุฬาราชมนตรีตามวรรคสอง ให้เป็นไป ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้มีเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 7 จุฬาราชมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นมุสลิมผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์
- (3) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี
- (4) เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด
- (5) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
- (6) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (7) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นผู้เคยถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดย
ประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (9) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (10) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา 8 จุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับกิจการ ศาสนาอิสลาม
- (2) แต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติแห่งศาสนา อิสลาม
- (3) ออกประกาศแจ้งผลการตรวจวินิจฉัยตามมาตรา 35 (11) เพื่อกำหนดวันสำคัญทางศาสนา
- (4) ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

มาตรา 9 จุฬาราชมนตรีพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พ้นจากตำแหน่งเพราะ ขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 7

มาตรา 10 จุฬาราชมนตรีกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กรรมการอิสลามประจำจังหวัด และ กรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีสิทธิ สวมเสื้อครุยและประดับเข็มพระปรมาภิไธย ทั้งนี้ ตามระเบียบว่าด้วยการนั้น

มาตรา 11 เมื่อเห็นสมควร กระทรวงศึกษาธิการอาจจัดตั้ง "อิสลามวิทยาลัย" ขึ้นเพื่อให้เกิดการศึกษาและ อบรมทางวิชาการศาสนา วิชาการ ททั่วไป และวิชาชีพได้

หมวด 2 **การจัดตั้งและการเลิกมัสยิด**

มาตรา 12 การสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนมัสยิด ให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด ในกฎกระทรวง การจัดตั้ง การรวม และการเลิกมัสยิด ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 13 ให้มัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว มีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยให้ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้แทนของมัสยิด ในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอาจ มอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้

มาตรา 14 มัสยิดที่เป็นนิติบุคคลอาจเลิกได้โดยการจดทะเบียน เลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ บรรดา ทรัพย์สินของมัสยิดที่เลิกตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปยังมัสยิด ที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ใกล้ที่สุด ถ้าไม่อาจทำได้ให้โอนไปยัง มัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ ในลำดับถัดไป เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ และผู้อุทิศให้ได้แสดง เจตนาไว้ เป็นอย่างอื่น

มาตรา 15 มัสยิดที่ได้จดทะเบียนแล้วให้ดำเนินการคัดเลือกกรรมการ อิสลามประจำมัสยิดตามหมวด 5 ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันจดทะเบียน

หมวด 3
คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

มาตรา 16 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า "คณะกรรมการ กลางอิสลามแห่งประเทศไทย" ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการ และกรรมการ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งจาก กรรมการอิสลามประจำ จังหวัด ซึ่งเป็นผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน และ จาก กรรมการอื่นซึ่งคัดเลือกโดยจุฬาราชมนตรีมีจำนวนหนึ่งในสามของจำนวนผู้แทน คณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัด ถ้ามีเศษให้ปัดทิ้ง

การคัดเลือกผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และการ คัดเลือกกรรมการอื่นตามวรรคหนึ่ง ให้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด ในกฎกระทรวง

ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการด้วยกันเองเป็นรองประธานกรรมการ เลขาธิการ และตำแหน่งอื่นตาม ความจำเป็น

มาตรา 17 กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 7 ยกเว้น
- (2) และ (10) (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์

มาตรา 18 คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีอำนาจ หน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงศึกษาธิการในการ ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศาสนาอิสลามแก่คณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัด และ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- (3) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทยมอบหมาย
- (4) ออกระเบียบเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินและการจัดหาผล ประโยชน์ของสำนักงานคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดและมัสยิด
- (5) ออกระเบียบวิธีการดำเนินงานและควบคุมดูแลการบริหารงาน ของคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- (6) ปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัด ที่ไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัด ในกรณีนี้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทยจะมอบหมายให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ ใกล้เคียงปฏิบัติ หน้าที่แทนก็ได้
- (7) พิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามมาตรา 41
- (8) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับรายจ่ายของ สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทยให้ถูกต้องตามความเป็นจริง
- (9) ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม
- (10) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางศาสนา และการศึกษา ศาสนาอิสลาม
- (11) ประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องในกิจการที่เกี่ยวกับ ศาสนาอิสลาม
- (12) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 19 กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

เมื่อกรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้มีการคัดเลือกเพื่อ ดำเนินการแต่งตั้งใหม่ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันครบกำหนดตามวาระ ในระหว่าง ที่ยังมีได้มีการแต่งตั้งกรรมการใหม่ ให้กรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปก่อน จนกว่าจะได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งกรรมการใหม่

มาตรา 20 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา 19 กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง เพราะขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 17

ในกรณีที่ตำแหน่งกรรมการว่างลงเพราะเหตุอื่นใด นอกจากถึงคราว ออกตามวาระให้มีการคัดเลือกและ ดำเนินการแต่งตั้งกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่าง ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่กำหนดใน กฎกระทรวง เว้นแต่ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งที่ว่างเหลือไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่ คัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับแต่งตั้ง แทนอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของ ผู้ซึ่งตนแทน

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทยที่พ้นจากตำแหน่งในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 21 ในการประชุมคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ จึงจะเป็นองค์ประชุม

ถ้าประธานกรรมการไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธาน กรรมการปฏิบัติหน้าที่แทน ถ้าประธานกรรมการและรองประธานกรรมการไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือก กรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

มติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่ง ในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียง เท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้น อีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด แต่ถ้าเป็นมติให้กรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทย พ้นจากตำแหน่ง มติดังกล่าวต้องมีเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนกรรมการ ทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

มาตรา 22 ให้มีสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีหน้าที่ เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทย โดยมีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย เป็นผู้แทนของ สำนักงานในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทย อาจมีมติมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทน ก็ได้ และให้เลขาธิการคณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบ ในกิจการของสำนักงาน

หมวด 4
คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

มาตรา 23 จังหวัดใดมีราษฎรนับถือศาสนาอิสลามและมีมัสยิดตาม มาตรา 13 ไม่น้อยกว่าสามมัสยิด ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ประกาศให้จังหวัดนั้นมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย กรรมการมีจำนวนไม่น้อยกว่าเก้าคนแต่ไม่เกินสามสิบคน

การคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้กระทรวงมหาดไทย ดำเนินการให้อิหม่ามประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นเป็นผู้คัดเลือก ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้คณะกรรมการเลือกกรรมการด้วยกันเป็นประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการและตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นประธาน กรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ และกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 24 กรรมการอิสลามประจำจังหวัดต้องมีคุณสมบัติและไม่มี ลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามตามมาตรา 17
- (2) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ก่อนวันคัดเลือก
- (3) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปีก่อนวัน คัดเลือก

มาตรา 25 กรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีวาระการดำรงตำแหน่ง หกปี เมื่อตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่างลงให้มีการคัดเลือกกรรมการ แทนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนด ในกฎกระทรวง เว้นแต่ตำแหน่งกรรมการว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่ง ร้อยแปดสิบวัน และยังมีกรรมการเหลืออยู่ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่ ได้รับการคัดเลือก จะไม่ให้มีการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการ ที่ได้รับการคัดเลือกแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 26 ในจังหวัดที่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลามต่อ ผู้ว่าราชการจังหวัด
- (2) กำกับดูแลและตรวจตราการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำ มัสยิดในจังหวัดและจังหวัดอื่นตามที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย มอบหมาย

(3) ประณิประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของสัปบุรุษประจำมัสยิด ซึ่งเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

(4) กำกับดูแลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้เป็นไป โดยเรียบร้อย

(5) พิจารณาแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

(6) สอบสวนพิจารณาให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจาก ตำแหน่งตามมาตรา 40 (4)

(7) สั่งให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพักหน้าที่ระหว่างถูกสอบสวน

(8) พิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้ง การย้าย การรวม และการเลิก มัสยิด

(9) แต่งตั้งผู้รักษาการแทนในตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน เมื่อตำแหน่งดังกล่าวว่างลง

(10) ออกหนังสือรับรองการสมรสและการหย่าตามบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลาม

(11) ประนีประนอมข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกตาม บัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเมื่อได้รับการร้องขอ

(12) จัดทำทะเบียนทรัพย์สิน เอกสารและบัญชีรายรับ รายจ่าย ของ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบัน และรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงินและทรัพย์สินให้คณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทยทราบปีละหนึ่งครั้งภายในเดือนมีนาคมของทุกปี

(13) ออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม ในจังหวัด

มาตรา 27 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวรรคมาตรา 25 กรรมการอิสลามประจำจังหวัดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติให้พ้นจาก ตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 24

ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศรายชื่อกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ที่พ้นจากตำแหน่งในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 28 การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้นำ มาตรา 21 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 29 ให้มีสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมี ฐานะเป็นนิติบุคคลมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด โดยมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้แทนของสำนักงาน ในกิจการที่เกี่ยวกับ บุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจมีมติมอบหมายให้ กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้ และให้เลขาธิการคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในกิจการของสำนักงาน

หมวด 5

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

มาตรา 30 ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

(1) อิหม่ามเป็นประธานกรรมการ

(2) คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ

(3) บิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการ และ

(4) กรรมการอื่นตามจำนวนที่ที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นกำหนด จำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคน

ให้สัปบุรุษประจำมัสยิดซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประชุมกัน คัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง

ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเลือกกรรมการตาม (4) เป็น เลขาธิการหนึ่งคน นายทะเบียนหนึ่งคน เற்றுญิกหนึ่งคน และตำแหน่งอื่นตาม ความจำเป็น

ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดที่ได้รับมอบหมายจาก ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นประธานในที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิด เพื่อดำเนินการคัดเลือก กรรมการอิสลามประจำมัสยิด แล้วเสนอคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามระเบียบ ที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 31 อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ ต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 17
- (2) อ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกต้อง
- (3) สามารถนำในการปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนา อิสลาม
- (4) มีความสามารถแสดงธรรมได้
- (5) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวัน คัดเลือก อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ไม่ถือเป็นนักพรตหรือนักบวช

การพ้นจากตำแหน่งของ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ให้เป็นไปตาม ระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 32 กรรมการตามมาตรา 30 (4) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มี ลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 17
- (2) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวัน คัดเลือก
- (3) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มีมัสยิดนั้นตั้งอยู่ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน ก่อนวันคัดเลือก

มาตรา 33 เมื่อตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ หรือบิหลัน ว่างลง ให้นำ วิธีการตามที่บัญญัติในมาตรา 30 มาใช้ เพื่อดำเนินการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่ง ดังกล่าวแทนภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ตั้งตำแหน่งว่าง

มาตรา 34 กรรมการตามมาตรา 30 (4) มีวาระการดำรง ตำแหน่งสี่ปี เมื่อตำแหน่งกรรมการว่างลง ให้นำ วิธีการตามที่บัญญัติในมาตรา 30 มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทนภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ ตำแหน่งว่าง เว้นแต่ตำแหน่งกรรมการดังกล่าวว่างลงเนื่องจากคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจาก ตำแหน่งตามมาตรา 40 (4) และผู้ที่พ้นจาก ตำแหน่งได้ยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยตาม มาตรา 41 ระยะเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันให้นับแต่วันที่คณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทยมีมติ

ถ้าตำแหน่งกรรมการว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปด สิบวันจะไม่ดำเนินการคัดเลือก กรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับการ คัดเลือกแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตน แทน

มาตรา 35 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) บำรุงรักษามัสยิดและทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย
- (2) วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิดเพื่อให้การดำเนินงานของ มัสยิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- (3) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทย และคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลามและกฎหมาย

(4) สนับสนุนสัปบุรุษในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความ สามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

- (5) พิจารณามิมดริบมุสลิมเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด
- (6) อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สัปบุรุษประจำมัสยิด ปฏิบัติศาสนกิจโดยถูกต้องเคร่งครัด
- (7) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัปบุรุษประจำมัสยิดเมื่อได้รับ การร้องขอ
- (8) จัดให้มีและรักษาสมุดทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด และตรวจตรา แก้ไขเพิ่มเติมสมุดทะเบียนดังกล่าว ให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง
- (9) จำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวน แล้วปรากฏว่าผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนา อิสลาม
- (10) จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่าย ของมัสยิดให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะ การเงิน และทรัพย์สินของมัสยิด แล้วรายงานให้คณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
- (11) ดูแลวงจันทร์และแจ้งผลการดูแลวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลาม ประจำจังหวัด
- (12) ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนา อิสลาม

มาตรา 36 สัปบุรุษประจำมัสยิดผู้ถูกจำหน่ายชื่อตามมาตรา 35 (9) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายในสามสิบวันนับแต่ วันที่ได้ประกาศให้จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียน และให้ คณะกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เป็นที่สุด

การยื่นคำร้องคัดค้านและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตาม วรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กำหนด

มาตรา 37 อิหม่ามมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (2) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ ให้เรียบร้อย
- (3) แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่ง ศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- (4) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
- (5) สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษ ประจำมัสยิด

มาตรา 38 คอเต็บมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนา อิสลามในการแสดงธรรมแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด

มาตรา 39 บิหลันมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนา อิสลามในการประกาศเชิญชวนให้มุสลิม ปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา

มาตรา 40 กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ครบกำหนดวาระตามมาตรา 34 วรรคหนึ่ง สำหรับกรรมการ อื่นตามมาตรา 30 (4) ในคณะกรรมการ อิสลามประจำมัสยิด
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะ ต้องห้ามตามมาตรา 32

(5) สืบปฐษประจําสมัยตามมาตรา 30 วรรคสอง จำนวนเกิน กว่ากึ่งหนึ่งยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขอให้พ้นจากตำแหน่ง และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนและวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจาก ตำแหน่ง

(6) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนแล้วเห็นว่ามีความ ประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สมัย หรือบกพร่องต่อหน้าที่ หรือ ดำเนินกิจการของสมัยไปในทางไม่สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อหลักการของศาสนา อิสลาม หรือกระทำการอันอาจเสื่อมเสียประโยชน์ของสมัย และคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัดวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง

ในกรณีที่สอบสวนแล้วเห็นว่าพฤติการณ์แห่งความผิดที่ได้กระทำยังไม่ถึงขั้นให้พ้นจากตำแหน่ง คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจวินิจฉัยให้ ภาคทัณฑ์ไว้ก่อนก็ได้

มาตรา 41 กรรมการอิสลามประจำสมัยซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 40 (4) (5) และ (6) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายใน เก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยให้เป็นที่สุด

การยื่นคำร้องคัดค้าน และการวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา 42 การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำสมัย ให้นำ มาตรา 21 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

บทเฉพาะกาล

มาตรา 43 ให้ผู้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีอยู่ในวันที่พระราชบัญญัติ นี้ใช้บังคับดำรงตำแหน่งต่อไป จนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 9

ให้กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและกรรมการอิสลามประจำ จังหวัดซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับดำรงตำแหน่ง ต่อไปอีกสองปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ให้กรรมการอิสลามประจำสมัยซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราช บัญญัตินี้ใช้บังคับดำรงตำแหน่งต่อไป จนกว่าจะพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 40

มาตรา 44 ให้มีสมัยซึ่งได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติมีสมัยอิสลาม พ.ศ. 2490 เป็นมีสมัยตามมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 45 ให้ "อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย" ซึ่งจัดตั้งขึ้น ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการ ศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 เป็นอิสลามวิทยาลัยตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 46 บรรดากฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่ออก ตามพระราชบัญญัติมีสมัยอิสลาม พ.ศ. 2490 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการ ศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ให้ใช้บังคับโดยอนุโลมก่อน

จนกว่า จะมีกฎกระทรวง ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งตามพระราชบัญญัตินี้ แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสองปีนับแต่วันที่
พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากพระราช บัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490
พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการ
ศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานไม่เหมาะสมกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน
สมควร ปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ภาคผนวก ข.

ประเด็นในการศึกษากระบวนการและระบบซัพพลายของคณะกรรมการมัธยมศึกษา
ดาร์ลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาต้อม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี

ประเด็นในการศึกษากระบวนการและระบบชะกาด ของคณะกรรมการมัสยิด ดารุลอามาน บ้านโสร่ง ตำบลเขาตุม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี

มัสยิดดารุลอามานมีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแผนงานประจำปีหรือไม่ ? ถ้ามี คืออะไร ?

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งระบบชะกาดอาหาร (ชะกาดพิตเราะห์) ขึ้นโดยคณะกรรมการคืออะไร?

กระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการมัสยิด

- มีวาระกี่ปี ปัญหาในการคัดเลือก ? มีการแก้ปัญหาอย่างไร ?

การกำหนดฝ่าย และความรับผิดชอบในกิจการชะกาด

- มีอนุกรรมการหรือไม่ ? จำนวนกี่คน ?
- เกณฑ์การคัดเลือกอย่างไร ? มีค่าตอบแทนหรือไม่ ?
- มีอะไรในการจูงใจในการทำงานกับมัสยิด ?

การจัดเก็บและรวบรวม

- ในแต่ละปีของการชะกาดพิตเราะห์นั้น มีการประกาศเชิญชวนให้พี่น้องชาวมุสลิมโสร่งให้จ่ายชะกาดสู่มัสยิดหรือไม่ ?
- มีวิธีการอย่างไรในการจัดเก็บและรวบรวม ?
- ทางมัสยิดมีการส่งเสริมให้จ่ายเป็นเงินหรือข้าวสาร เพราะเหตุใด ?
- จำนวนที่จัดเก็บได้โดยเฉลี่ยแต่ละปี จำนวนชะกาดเพิ่มขึ้นหรือไม่ในแต่ละปี และเหตุผลคืออะไร ?
- ปัญหาในกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมมีอะไรบ้าง? และแก้ปัญหาอย่างไร?

กระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาด

- ผู้มีสิทธิรับชะกาดจำนวนกี่คน?
- ผู้มีสิทธิรับชะกาดอยู่ในจำพวกอะไรบ้าง?
- ปัญหาในกระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาดมีอะไรบ้าง และแก้ปัญหาอย่างไร?

กระบวนการคำนวณและจัดสรรชะกาดเป็นอย่างไร?

ผลของการจัดสรรชะกาด

- น่าพอใจหรือไม่ เพราะเหตุใด ?
- ปัญหาในกระบวนการคำนวณและจัดสรรชะกาดมีอะไรบ้าง? และแก้ปัญหาอย่างไร?
- ความสำเร็จของการจัดระบบชะกาดได้แก่อะไรบ้าง?
- มีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่ดีในกระบวนการชะกาดที่ได้บริหารตลอดระยะเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมาหรือไม่? อย่างไร?

ปัญหาในการจัดระบบชะกาดอาหาร และวิธีแก้ปัญหาอย่างไร? แก้ปัญหาสำเร็จเพราะเหตุใดและไม่สำเร็จเพราะเหตุใด?

แนวทางของระบบชะกาด

- แนวทางการใช้ระบบชะกาดในการแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชนโสร่งมีอะไรบ้าง?
- มีการวางแผนแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดอาหารให้มีเพียงพอกับคนจนในชุมชนโสร่งอย่างไร?
- เหตุผลที่ยังไม่ได้จัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สินคืออะไรบ้าง? แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว?
- แนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สินของชุมชนโสร่ง?

ภาคผนวก ค.

สรุปผลการประชุม

เวทีชี้แจงโครงการและสนทนากลุ่ม (Focus Group)

สรุปผลการประชุม

เวทีชี้แจงโครงการและสนทนากลุ่ม (Focus Group)

วันศุกร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

เวลา ๐๘.๓๐- ๑๒.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมมัสดิดดารุลอามาน โสร่ง

หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดประกอบด้วย

ทีมวิจัยและคณะกรรมการมัสดิดดารุลอามาน โสร่ง

เวลา ๐๘.๓๐ น.

ผู้เข้าร่วมประชุมทำการลงทะเบียน

เวลา ๐๙.๐๐ น.

ประธานโครงการทำการเปิดพิธีประชุม มีการชี้แจงว่าโครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ต.เขาต้อม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี” นี้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม และที่ได้นำเสนอเรื่องนี้แก่แหล่งทุนเนื่องจากมองเห็นว่าระบบชะกาดของชุมชนโสร่งมีแนวโน้มที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นได้เนื่องจากชุมชนโสร่งมีความเข้มแข็งในหลายๆด้าน โดยเฉพาะความสามัคคีของคนในชุมชนและการที่ทางมัสดิดมีกิจกรรมหลายกิจกรรมที่ส่งเสริมและสามารถสร้างความแน่นแฟ้นเป็นปึกแผ่นของคนในชุมชนได้ ซึ่งทีมวิจัยเห็นว่าชุมชนนี้มีศักยภาพและแนวโน้มสูงมากในการจัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สินของชุมชนได้โดยคณะกรรมการมัสดิดดารุลอามาน ในเบื้องต้นนี้จึงขอพูดคุย สนทนา และสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการชะกาดพิตราะฮุก่อน ด้วยประเด็นต่างๆที่ทีมวิจัยได้เตรียมไว้แล้ว

เวลา ๐๙.๒๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “กระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการมัสดิด การกำหนดฝ่ายและจำนวนกรรมการในการรับผิดชอบกิจการของมัสดิด” ซึ่งคณะกรรมการแต่ละชุดจะมีวาระ ๔ ปี เมื่อครบวาระแล้วคณะกรรมการชุดเดิมจะมีการประชุมเพื่อคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการใหม่เข้ามา

แทนที่คนเดิมที่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อีกต่อไป หรือกรรมการคนเดิมได้ลาออกหรือเสียชีวิตก่อนหมดวาระก็จะมีการประชุมเพื่อคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการใหม่เข้ามาแทนที่ ซึ่งจะไม่มีปัญหาใดๆในกระบวนการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการประจำมัสยิด ในส่วนการกำหนดฝ่าย และจำนวนกรรมการในการรับผิดชอบกิจการของมัสยิด ทางมัสยิดดารุลาอามานมีการกำหนดฝ่ายต่างๆ ทั้งหมด ๔ ฝ่ายดังนี้ ฝ่ายการเงิน มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน ฝ่ายดูแลทรัพย์สิน มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน ฝ่ายดูแลชุมชน คนยากจนและเด็กกำพร้า มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน และฝ่ายดูแลและพัฒนา มัสยิด มีกรรมการผู้รับผิดชอบจำนวน ๓ คน ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของมัสยิดจะเหมือนธุรกรรมที่คณะกรรมการเลือกสรรจากชาวบ้านมาช่วยงานในแต่ละกิจการของมัสยิด ทั้งนี้จำนวนและบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม และจะมีค่าตอบแทนให้คนละ ๒๐๐ บาทต่อครั้ง ซึ่งบางครั้งบางคนก็อาสาด้วยความสมัครใจ ไม่รับค่าตอบแทนทั้งนี้เพราะถือว่าการทำความดีด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์นั้น จะได้รับผลตอบแทนจากพระองค์อย่างแน่นอนทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่มีพลังอย่างเปี่ยมล้นในการทำงานสร้างสรรค์ในกิจการของมัสยิด

เวลา ๐๙.๔๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “การจัดเก็บและรวบรวมชะกาตฟิตเราะฮฺ” ซึ่งในแต่ละปีของการชะกาตฟิตเราะฮฺนั้น มีการประกาศเชิญชวนให้พี่น้องชาวมุสลิมสร้างให้จ่ายชะกาตสู่มัสยิดทุกวันศุกร์และในช่วงเดือนรอมฎอนก็มีการเชิญชวนอีกด้วยเนื่องจากเป็นช่วงของการจ่ายชะกาตฟิตเราะฮฺ ทำให้มีการตอบรับเป็นอย่างดี โดยคนในชุมชนจะมาจ่ายชะกาตที่มัสยิดด้วยตนเอง โดยจ่ายเป็นข้าวสาร เพราะทางมัสยิดมีการส่งเสริมให้จ่ายเป็นข้าวสารเนื่องจากคนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมโดยการทำนาและมีข้าวสารของตนเองไม่ต้องซื้อ และสำหรับคนที่ไม่มีข้าวสารสามารถจ่ายชะกาตด้วยเงินสดได้เช่นกัน และสามารถใช่วิธีการซื้อข้าวสารจากทางมัสยิดที่เตรียมไว้ให้เพื่ออำนวยความสะดวกในการจ่ายชะกาตของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ในการจัดเก็บชะกาตของคณะกรรมการมัสยิดนั้น กรรมการและอนุกรรมการจะทำหน้าที่รับชะกาตของคนในชุมชนที่มาจ่ายที่มัสยิด ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน ๒๐ คน โดยจะแบ่งหน้าที่กันในการรับชะกาตทั้งที่เป็นข้าวสาร และเงินสด มีการแจกแจงกรรมการหรืออนุกรรมการที่รับเฉพาะข้าวสาร และที่รับเฉพาะเงินสด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสะดวกในการจัดการของกรรมการหรืออนุกรรมการแต่ละท่าน กรณีที่เป็นข้าวสารคณะกรรมการจะรับและรวบรวมไว้ที่มัสยิด ในกรณีที่เงินคณะกรรมการจะรับและนำไปรวบรวม

ไว้ที่กรรมการฝ่ายการเงินของมัสยิด ซึ่งจะมีการจัดบันทึกในบัญชีของมัสยิด จำนวนชะกาตที่จัดเก็บได้ โดยเฉลี่ยจะเพิ่มขึ้นในแต่ละปีเนื่องจากการตอบรับของชุมชนในทางที่ดีขึ้น ทั้งนี้สัดส่วนของข้าวสาร และเงินสดจะเปลี่ยนแปลง โดยที่หากชาวบ้านจ่ายข้าวสารเป็นจำนวนมาก จำนวนเงินจะน้อยลงไป และเมื่อชาวบ้านจ่ายเงินสดเป็นจำนวนมาก จำนวนข้าวสารจะน้อยลงไปเช่นกัน ทั้งนี้การจ่ายเป็นเงินสดนั้นเพื่อความสะดวก และจะเป็นช่วงของผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ซึ่งหมายถึงข้าวสารมีจำนวนน้อย สำหรับช่วงเวลาในการจัดเก็บนั้น เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่จ่ายชะกาตก่อนวันรายอ แต่ก็ยังมีคนอีกส่วนหนึ่งที่จ่ายชะกาตในวันรายอก่อนการละหมาดอีด ดังนั้นช่วงเวลาการจัดเก็บจึงเป็นทั้งสองช่วง คือ ก่อนวันรายอสองวันและในวันรายอในช่วงก่อนการละหมาดอีดซึ่งเป็นไปตามหลักการศาสนา โดยภาพรวมแล้วในกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมชะกาตไม่มีปัญหาใดๆ

เวลา ๑๐.๐๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “กระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาต” กระบวนการนี้มีการมอบหมายให้คณะกรรมการและอนุกรรมการรวมกันจำนวน ๒๐ คน โดยการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบในชุมชนเป็น ๔ เขต เขตละ ๕ คน ในการตรวจตราและเสาะหาผู้มีสิทธิรับชะกาต โดยไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งของผู้มีสิทธิรับชะกาต กล่าวคือ ผู้มีสิทธิรับชะกาตนั้นสามารถครอบคลุมทุกประเภทตามบัญญัติศาสนา และเป็นไปตามความเป็นจริงที่ปรากฏในชุมชน ซึ่งพบว่าผู้มีสิทธิรับชะกาตมีอยู่ ๖ ประเภทได้แก่ คนยากไร้ คนขัดสน ผู้ถูกละทิ้งให้เข้ารับอิสลาม คนมีหนี้สิน คนที่อยู่ในวิถีทางของอัลลอฮ์ และเจ้าหน้าที่ชะกาต ซึ่งในชุมชนไม่ปรากฏคนเดินทางที่ขาดปัจจัย และทาส (ปัจจุบันไม่มีทาส) อยากรู้ก็ตามผู้มีสิทธิรับชะกาต ๒ ประเภทหลังนั้นหากมีปรากฏจะอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาตในชุมชนโสร่งที่อยู่ในความรับผิดชอบของมัสยิดดารุลอามานโดยเฉลี่ยประมาณ ๖๐ คนต่อปี หลังจากที่คณะอนุกรรมการได้รายชื่อของผู้มีสิทธิรับชะกาตแล้วจะมีการนำเสนอแก่คณะกรรมการมัสยิดในการพิจารณาว่าสมควรได้รับชะกาตหรือเป็นผู้มีสิทธิรับชะกาตหรือไม่ ในกระบวนการพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาตนั้น คณะกรรมการมัสยิดจะเปิดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้านถึงความเหมาะสมของผู้มีสิทธิรับชะกาตในงานละศีลอดประจำปีสำหรับคนทั้งชุมชนซึ่งจัดขึ้นในวันที่ ๒๗ เดือนรอมฎอนของทุกปี ในเวทีนี้ชาวบ้านจะสามารถเสนอความคิดเห็น เสนอรายชื่อเพิ่มเติมและร่วมกันคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาตและให้เหตุผลสำหรับการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับชะกาตแต่ละคนได้เพื่อ

ความเป็นธรรม ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของทุกคน สำหรับปัญหาในกระบวนการคัดเลือกผู้มีสิทธิรับ
ชะงักที่เกิดขึ้น คือ เมื่อได้มีการแจกจ่ายชะงักกับบุคคลที่ได้คัดเลือกในกระบวนการดังกล่าวนั้น จะ
ปรากฏว่ามีคนที่ไม่เห็นด้วยซึ่งเป็นคนที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมกันในการประชุมที่ได้จัดขึ้นในวันที่ ๒๗
เดือนธันวาคม บุคคลกลุ่มนี้จะเสนอชื่อผู้มีสิทธิรับชะงักเพิ่มซึ่งเป็นบุคคลที่สมควรได้รับชะงักใน
ความคิดเห็นของเขา เมื่อเกิดปัญหานี้ขึ้นทำให้คณะกรรมการมัสยิดแก้ปัญหาโดยการจ่ายชะงักอีก
ครั้งให้กับผู้มีสิทธิรับชะงักที่ยังไม่ได้รับสิทธิของตนเอง วิธีการแก้ปัญหาไม่มีใครในชุมชนคัดค้านแต่
อย่างไร แต่ปัญหานี้มิได้เกิดขึ้นบ่อยนัก

เวลา ๑๐.๒๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “กระบวนการคำนวณและจัดสรรชะงัก” ซึ่งในการคำนวณ
ชะงักและจัดสรรชะงักนั้นจะดำเนินการในคืนวันที่ ๒๙ เดือนธันวาคม ในกระบวนการคำนวณจะ
ทำการจัดสรรและปันส่วนทั้งเงินสดและข้าวสารที่ได้จากการรวบรวมจากคนในชุมชนที่มาจ่ายชะงัก
สู่มัสยิด โดยในขั้นแรกจัดสรรเงินที่เป็นค่าตอบแทนสำหรับคณะกรรมการและอนุกรรมการที่ทำหน้าที่
ในกระบวนการสรรหาและแจกจ่ายชะงักให้กับคนในชุมชนและจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเพื่อการเก็บตัก
ขั้นที่สองต้องรวบรวมจำนวนเงินทั้งหมดหลังจากจัดสรรในขั้นแรก และรวบรวมข้าวสารทั้งหมดที่ได้มา
รวมทั้งสรุปข้อมูลผู้มีสิทธิรับชะงักที่ปรากฏในชุมชนนั้นว่ามีกี่ประเภท และแต่ละประเภทมีผู้มีสิทธิ
รับชะงักจำนวนกี่คน ขั้นที่สามคือ ปันส่วนทั้งเงินสดและข้าวสารที่ได้มาให้กับแต่ละประเภทของผู้มี
สิทธิรับชะงักให้เท่ากัน กล่าวคือหารด้วยจำนวนประเภทของผู้มีสิทธิรับชะงักที่ปรากฏในชุมชน ขั้น
ที่สี่คือ จากจำนวนเงินและจำนวนข้าวสารที่ได้ในขั้นที่สาม จะต้องแบ่งให้กับผู้มีสิทธิรับชะงักตาม
จำนวนที่มีในแต่ละประเภทให้เท่ากัน กล่าวคือหารด้วยจำนวนผู้มีสิทธิรับชะงักที่มีในแต่ละประเภท
ดังนั้น ผู้มีสิทธิรับชะงักแต่ละประเภทจะรับชะงักในจำนวนที่ไม่เท่ากันหากจำนวนผู้มีสิทธิรับชะ
งักในแต่ละประเภทมีจำนวนที่ไม่เท่ากัน แต่ผู้มีสิทธิรับชะงักในประเภทเดียวกันจะรับชะงักใน
จำนวนที่เท่ากัน ในการคำนวณชะงักในปี ๒๕๕๘ นั้นจะเป็นดังนี้ เงินสดทั้งสิ้น ๕๔,๐๐๐ บาท และ
จำนวนข้าวสาร ๗๒๐ กิโลกรัม หารด้วยจำนวนประเภทของผู้มีสิทธิรับชะงักซึ่งมีทั้งหมด ๖ ประเภท
จะได้จำนวนเงิน ๙,๐๐๐ บาทและข้าวสารจำนวน ๑๒๐ กิโลกรัมต่อ ๑ ประเภท และผู้มีสิทธิรับชะ
งักในแต่ละประเภท เป็นดังนี้ คนยากไร้จำนวน ๓ คน คนขัดสนจำนวน ๓๐ คน ผู้ถูกคลีใจให้เข้ารับ
อิสลามจำนวน ๘ คน คนมีหนี้สินจำนวน ๒ คน คนที่อยู่ในวิถีทางของอัลลอฮ์จำนวน ๑๕ คน และ

เจ้าหน้าที่ชะกาดจำนวน ๕ คน ในกระบวนการแบ่งชะกาดให้กับผู้มีสิทธิรับชะกาดตามจำนวนที่มีใน แต่ละประเภท คือต้องนำจำนวนเงิน ๙,๐๐๐ บาทและข้าวสารจำนวน ๑๒๐ กิโลกรัมหารด้วยจำนวนผู้มีสิทธิรับชะกาดในแต่ละประเภท จะทำให้ทราบจำนวนเงินสดและจำนวนข้าวสารสำหรับผู้มีสิทธิรับชะกาดแต่ละคนในแต่ละประเภท ดังนี้ คนยากไร้จะได้รับเงินสดคนละ ๓,๐๐๐ บาท ข้าวสารจำนวน ๔๐ กิโลกรัม คนขัดสนจะได้รับเงินสดคนละ ๓๐๐ บาท ข้าวสารจำนวน ๔ กิโลกรัม ผู้ถูกตลใจให้เข้ารับอิสลามจะได้รับเงินสดคนละ ๑,๑๒๕ บาท ข้าวสารจำนวน ๑๕ กิโลกรัม คนมีหนี้สินจะได้รับเงินสดคนละ ๔,๕๐๐ บาท ข้าวสารจำนวน ๖๐ กิโลกรัม คนที่อยู่ในวิถิทางของอัลลอฮจะจะได้รับเงินสดคนละ ๖๐๐ บาท ข้าวสารจำนวน ๘ กิโลกรัม และเจ้าหน้าที่ชะกาดจะได้รับเงินสดคนละ ๑,๘๐๐ บาท ข้าวสารจำนวน ๒๔ กิโลกรัม ในกระบวนการคำนวณชะกาดนี้ คณะกรรมการมัสยิดดารุลอามาน เน้นหนักและให้ความสำคัญในความถูกต้องและความโปร่งใสในการจัดการโดยการเชิญผู้รู้ที่เป็นที่ยอมรับในชุมชนมาจัดการร่วมกันและเป็นสักขีพยานในการคำนวณชะกาดให้กับชุมชน ส่วนใหญ่มักเป็นคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยฟาฏอนี สำหรับการจัดสรรชะกาดให้กับคนในชุมชนนั้น หลังจากรวบรวมชะกาดและคำนวณเสร็จสิ้นแล้ว คณะอนุกรรมการจำนวน ๒๐ คนที่ได้รับการมอบหมายหน้าที่ในการเสาะหาผู้มีสิทธิรับชะกาดและการแจกจ่ายชะกาดในเขตพื้นที่ของแต่ละกลุ่มต้องรับผิดชอบ จะทำการแจกจ่ายในส่วนของเงินสดก่อนซึ่งแจกจ่ายจนกระทั่งเสร็จสิ้นภายในกลางคืนของวันที่ ๒๙ เดือนรอมฎอน ถึงแม้กระบวนการรวบรวมและคำนวณชะกาดจะใช้เวลาจนถึงดึกแล้วก็ตาม กระบวนการแจกจ่ายเงินชะกาดจะสานต่อจนเสร็จสิ้น บางครั้งถึงเวลา ๒ นาฬิกาก็มีซึ่งถือเป็นการคำนวณที่สำคัญที่ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อนวันอีต (วันรายอ) และเป็นการแจ้งให้ทราบว่าเป็นผู้ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้มีสิทธิรับชะกาดเพื่อจะได้รับข้าวสารด้วย ส่วนการแจกจ่ายข้าวสารนั้นให้ผู้มีสิทธิรับชะกาดมารับที่มัสยิดในตอนเช้าวันอีต (วันรายอ) หลังจากทำพิธีละหมาดอีดิลฟิตรีเสร็จแล้ว ตามจำนวนที่คณะกรรมการได้คำนวณไว้ สำหรับปัญหาในกระบวนการคำนวณและจัดสรรชะกาด คือคนในชุมชนบางส่วนได้ทำการจ่ายชะกาดในตอนเช้าที่มัสยิดก่อนการทำพิธีละหมาดอีดิลฟิตรี ซึ่งยังคงเป็นไปตามหลักการในศาสนบัญญัติอิสลามที่บัญญัติว่าการจ่ายชะกาดพิตเราะฮ์นั้นให้เริ่มจ่ายในคืนก่อนวันอีต ๒ คืน จนถึงตอนเช้าของวันอีตและก่อนทำพิธีละหมาดอีดิลฟิตรี ดังนั้นจึงไม่สามารถปฏิเสธได้ แต่ช่วงเช้าก่อนละหมาดอีตเป็นช่วงเวลาที่สั้นทำให้ทางกรรมการมัสยิดต้องรีบจัดการคำนวณอีกครั้งและแจกจ่ายให้ทันเวลาก่อนละหมาดในวันอีต

เวลา ๑๐.๔๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “ประสิทธิผลของการจัดสรรชะกาดพิตราะฮฺ” ซึ่ง ประสิทธิผลจากกระบวนการและขั้นตอนต่างๆตั้งแต่ต้นจนถึงการแจกจ่ายชะกาดถึงมือผู้มีสิทธิ์รับชะ กาดในชุมชนเป็นไปอย่างทั่วถึงและสำเร็จลุล่วงด้วยดีรวมถึงการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้นั้นเป็น ที่น่าพึงพอใจของคณะกรรมการมัสยิด สำหรับผลที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดสรรชะกาดไปแล้วนั้น คณะกรรมการพอใจระบบชะกาดอาหารที่ได้จัดตั้งขึ้นในระดับที่สามารถบรรเทาความทุกข์ยากของคน ในชุมชนเท่านั้น แต่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจในระดับที่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชนให้ หมดไปได้ ทั้งนี้จำนวนคนยากจนนั้นไม่ลดลงไปทั้งยังคงเพิ่มขึ้นในชุมชน เนื่องจากครอบครัวของคน จนในชุมชนได้ขยายตัวมากขึ้นจากการที่แต่งงานและมีลูกหลานเพิ่มขึ้น ทำให้ขาดปัจจัยยังชีพมากขึ้น ทั้งกลุ่มบุคคลนี้ขาดปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดรายได้ให้กับตนเองได้ เช่นที่ดินทำกิน ความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

เวลา ๑๐.๕๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “ความสำเร็จของการจัดระบบชะกาดของมัสยิด” ซึ่ง ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของคณะกรรมการมัสยิดคือ การได้ทำหน้าที่ในการแบ่งเบา ภาระและเพิ่มเติมปัจจัยยังชีพให้กับคนยากจนในชุมชน แจกจ่ายชะกาดตามวิถีของศาสนาอย่าง ถูกต้อง เดิมความสุขให้คนยากจนในชุมชนด้วยการมอบชะกาดอาหารโดยเฉพาะในวันรายอ และ ความสำเร็จนี้ได้มาจากการที่คณะกรรมการมัสยิดร่วมมือกันทำงานอย่างแข็งขันให้เป็นไปตามวาระ การประชุมทุกครั้ง และปัญหามักจะไม่เกิดขึ้นเมื่อมีการประชุมวางแผนอย่างรอบคอบทุกครั้งที่ในการ ทำงาน ดังนั้นเพื่อการป้องกันและแก้ปัญหาเหล่านั้นคณะกรรมการจะต้องทำตามวาระการประชุมเสมอ หากไม่ทำตามที่ได้วางแผนไว้ก็จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้

เวลา ๑๑.๐๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “พัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่ดีในกระบวนการ ชะกาด” โดยตลอดระยะเวลา ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมาที่คณะกรรมการมัสยิดดารุลาอามานได้บริหารงาน เกี่ยวกับชะกาดซึ่งมีเฉพาะชะกาดพิตราะฮฺเท่านั้น แต่ได้มีการพัฒนาจากเดิม คือตั้งแต่เริ่มต้นจัดตั้ง ระบบขึ้นมา ในช่วง ๓ ปีแรก จัดเก็บชะกาดได้เงินสดเพียง ๕,๐๐๐ บาท และข้าวสารจำนวน ๒๐๐ ลิตรเท่านั้น และแจกจ่ายให้กับผู้มีสิทธิ์รับชะกาดเพียง ๓ ประเภทได้แก่ คนยากไร้ คนขัดสน และผู้ที่

ทำงานในหนทางของอัลลอฮ์ และในปีที่ ๔ ได้ขยายการจ่ายชะกาตและเพิ่มประเภทผู้มีสิทธิ์รับชะกาตอีก ๑ ประเภท คือ ผู้ที่มีจิตใจโน้มเอียงสู่อิสลาม และในปีถัดไปได้มีข้อเสนอจากชาวบ้านให้จ่ายชะกาตให้กับทุกประเภท จึงทำการจ่ายชะกาตให้กับทุกประเภท แต่ทั้งนี้ที่ปรากฏจริงมีทั้งหมด ๖ ประเภททางคณะกรรมการมัสยิดจึงจ่ายให้กับผู้มีสิทธิ์รับชะกาตทั้งหมด ๖ ประเภทที่มีอยู่ ส่วนจำนวนชะกาตได้นั้นจะเพิ่มขึ้นทุกปี

ถึงแม้ระบบชะกาตทรัพย์สินยังไม่เกิดขึ้นในชุมชนโสรังก็ตามแต่ทางคณะกรรมการมัสยิดยังมีช่องทางในการระดมเงินทุนโดยการจัดการด้านการบริจาคทั้งที่เป็นการรับบริจาคโดยทั่วไปและรับชะกาตทรัพย์สินมารวบรวมเป็นกองทุนหนึ่งในการช่วยเหลือเฉพาะคนยากไร้ในชุมชนที่ปราศจากที่อยู่อาศัย ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไร้ญาติมิตรที่คอยให้ความช่วยเหลือได้ ทั้งนี้ได้จัดตั้งขึ้นและดำเนินการมาก่อนการจัดตั้งระบบชะกาตพิตราะห์โดยเริ่มต้นในปีพ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งในช่วงแรกนั้นไม่ได้เน้นการระดมเงินทุนแต่เป็นการรวมพลของชาวบ้านในชุมชน เริ่มต้นด้วยคณะกรรมการมัสยิดเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อขอความร่วมมือในการสร้างบ้านให้กับคนยากไร้ที่ไม่มีบ้านที่อยู่อาศัย ชาวชุมชนโสรังที่มีความรู้ความสามารถ มีเครื่องมือเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆในการสร้างบ้านจะมารวมตัวกันวางแผน และร่วมมือร่วมใจกันให้ความช่วยเหลือในการสร้างบ้านให้กับผู้ยากไร้ โดยจัดหาและรวบรวมวัสดุที่มีอยู่แล้วในชุมชน และมีการตัดไม้ในป่าหรือบนเขาซึ่งมีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ ทำให้มีภาระค่าใช้จ่ายไม่มากเพียงแค่เพื่อซื้อเสาปูน และสังกะสีเท่านั้น จึงประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน จากนั้นได้มีการปฏิบัติเช่นนี้จนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งมีการระดมทั้งเงินทุนและแรงงานของคนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือในการสร้างบ้านให้กับคนยากไร้ รวมบ้านที่สร้างไปแล้วและกำลังสร้างอยู่ทั้งหมด ๗ หลังด้วยกัน ซึ่งงบประมาณที่ใช้เฉลี่ยประมาณหลังละ ๕๐,๐๐๐- ๖๐,๐๐๐ บาทได้จากการระดมเงินทุนของคนในชุมชนเองจำนวน ๖ หลังและหลังที่ ๗ ได้รับงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกที่ต้องการจ่ายชะกาตทั้งนี้ด้วยการประสานงานของคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งถือเป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งของการบริหารระบบชะกาต ทำให้มีเครือข่ายภายนอกและแหล่งเงินชะกาตเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากภายในชุมชน สำหรับพัฒนาการของการระดมเงินทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้นี้ ในปี ๒๕๕๘ ได้ดำเนินการระดมเงินทุนเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนแก่สมาชิกในชุมชนเนื่องจากเป็นผู้ป่วยโรคมะเร็งซึ่งยังอยู่ในวัยทำงาน ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง อาศัยด้วยการเช่าบ้าน มีภรรยา และบุตร ๒ คนและคนเล็กยังอยู่ใน

วัยทารกทำให้ภรรยามีอาการต้องดูแลทั้งลูกและสามีที่ป่วยอยู่จึงไม่สามารถประกอบอาชีพใดๆได้ ทางคณะกรรมการจึงระดมเงินทุนโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและเพื่อจับจ่ายใช้สอยสำหรับปัจจัยยังชีพโดยเฉพาะค่ารักษาพยาบาล โดยตั้งเป้าหมายไว้ให้ได้จำนวนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ผลจากการระดมเงินทุนในครั้งนี้ทำให้ได้เงินทุนจำนวนที่เกินเป้าหมายที่ได้วางไว้ คืออยู่ในจำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท ทางคณะกรรมการจึงจัดสรรให้ในวงเงินที่ได้เกินกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยจัดสรรให้ ๑๒๐,๐๐๐ บาท ในจำนวนนี้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยให้ และส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการซึ่งคณะกรรมการจะไปเยี่ยม ฝ้าไข้ และนำเงินไปจ่ายค่ารักษาให้กับทางโรงพยาบาล สำหรับเงินที่เป็นส่วนเกินจากที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้จำนวน ๓๐,๐๐๐ บาทนั้น ทางคณะกรรมการได้ทำการจัดตั้งเป็นกองทุนฉุกเฉินเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้ในชุมชนโดยได้เปิดบัญชีไว้ที่ธนาคาร ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกองทุนและเป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งเพื่อจะได้ช่วยเหลือรายอื่นต่อไป ทั้งนี้คณะกรรมการวางแผนว่าหากทางคณะกรรมการได้พิจารณาเห็นถึงกรณีเร่งด่วนสามารถนำเงินจากกองทุนไปใช้ในทันทีที่ อำนวยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นกร่ง่ายในการระดมเงินทุนจากชาวบ้านเพิ่มเติมเนื่องจากชาวบ้านจะเห็นถึงการดำเนินงานที่ได้ดำเนินการไปแล้วอย่างเป็นรูปธรรม และการระดมเงินทุนเพื่อให้ความช่วยเหลือต่างๆให้กับคนในชุมชนนั้นจะเป็นไปตามความสำคัญในแต่ละกรณีของคนในชุมชน โดยกรณีที่สำคัญที่สุดและยากไร้ที่สุดจะได้รับการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือก่อน ดังนั้นจึงเป็นไปตามลำดับของความสำคัญและความจำเป็น นอกจากการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือคนยากไร้ในชุมชนแล้วยังมีการระดมเงินทุนในโครงการดูแลเด็กกำพร้า โดยการตั้งโต๊ะอาหารในบริเวณลานหน้ามัสยิดเชิญชวนคนในชุมชนที่มีจิตศรัทธาให้มารับประทานอาหารและดื่มน้ำชาด้วยกันในตอนเช้าเวลาประมาณ ๗.๓๐ - ๙.๐๐น.และร่วมบริจาคเงินไม่ว่าจะเป็นการบริจาคทั่วไปหรือการจ่ายชะกาดที่บุคคลมีหน้าที่จ่ายก็สามารถมารวบรวมในกองทุนนี้ได้ เนื่องจากจ่ายให้เด็กกำพร้าที่ยากจนและขาดปัจจัยสำหรับการศึกษา ซึ่งถือเป็นหนึ่งในผู้มีสิทธิรับชะกาดตามบัญญัติศาสนาอิสลาม โครงการนี้จะจัดให้มีการระดมเงินด้วยการรับประทานอาหารร่วมกันทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละครั้งในทุกวันศุกร์ และโครงการนี้จะแจกจ่ายเงินให้กับเด็กกำพร้าในชุมชนเพื่อเป็นทุนการศึกษาคนละ ๒,๐๐๐ บาทปีละ ๒ ครั้ง ณ มัสยิดดารุลอามาน โดยให้คนในชุมชนร่วมเป็นสักขีพยาน และเป็นแรงจูงใจกระตุ้นให้คนใน

ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริจาคต่อไปเพื่อที่จะได้ร่วมกันสร้างอนาคตของเยาวชนโสร่งรวมทั้งสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนโสร่งต่อไป โครงการนี้ได้จัดทำต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา ๕ ปีแล้ว

เวลา ๑๑.๒๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “การวางแผนแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดพิตเราะฮฺ” เนื่องจากคนยากจนในชุมชนโสร่งที่ต้องได้รับการดูแลจากทางมัสยิดในฐานะผู้มีสิทธิรับชะกาดมีจำนวนไม่น้อย และเนื่องจากการแจกจ่ายชะกาดนั้นครอบคลุมทุกประเภทของผู้มีสิทธิรับชะกาดที่ปรากฏในชุมชนจึงไม่สามารถที่จะเจาะจงหรือให้ความสำคัญกับกลุ่มคนจนเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นได้ ดังนั้นการที่จะให้ชะกาดอาหารเพียงพอสำหรับกลุ่มคนยากจนนั้น จะต้องอาศัยชะกาดทรัพย์สินให้มีบทบาทในชุมชน หากจะพึ่งเพียงแค่ระบบชะกาดอาหารอย่างเดียวนั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนการสำรวจข้อมูลให้มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้นโดยต้องสามารถระบุความแตกต่างได้ว่าบุคคลใดที่มีความยากจนและขาดปัจจัยยังชีพมากนักน้อยเพียงใด และการจ่ายชะกาดจะไม่เท่ากันทั้งนี้จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของคนจนที่ขาดปัจจัยเป็นอย่างมากได้มากขึ้นทั้งยังทำให้เกิดความเพียงพอกับคนจนในชุมชนโสร่งและลดความเหลื่อมล้ำได้ไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามวิธีนี้อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนได้ เนื่องจากการจ่ายหรือมอบชะกาดที่ไม่เท่ากันนั้นถือเป็นความไม่ยุติธรรมในสายตาและความคิดของชาวบ้านได้ จึงจำเป็นต้องหลีกเลี่ยงปัญหานี้โดยให้ชะกาดในจำนวนที่เท่ากันสำหรับแต่ละประเภท และด้วยเหตุผลของการจ่ายชะกาดอาหารนั้นไม่ใช่ปัจจัยหลักในการแก้ปัญหาความยากจน หากแต่เป็นการบรรเทาปัญหาความยากจน และที่สำคัญคือ เพื่อให้ในวันรายอนั้น ทุกคนไม่ว่าคนรวยหรือคนจนสามารถสังสรรค์เลี้ยงฉลองเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องร่วมศรัทธากันได้

เวลา ๑๑.๓๕ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “เหตุผลที่ยังไม่ได้จัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สิน” สำหรับเหตุผลที่ยังไม่ได้จัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สินในชุมชนคือ คนในชุมชนโสร่งจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องของชะกาดทรัพย์สิน ซึ่งรวมถึงชะกาดในภาคการเกษตร ปศุสัตว์ และการค้า แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการเห็นว่าควรจะต้องจัดอบรม และให้ความรู้แก่ชาวบ้าน เรื่องของชะกาดทรัพย์สินให้เข้าใจอย่างแท้จริงและถูกต้องตามหลักการศาสนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการจ่ายชะกาดทรัพย์สินที่มีหลายรูปแบบตามที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ส่วนแนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดตั้งระบบชะกาดทรัพย์สินของชุมชนโสร่ง เบื้องต้นควรเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ที่ได้ยึดถือและปฏิบัติในการระดมเงินทุนโดยทั่วไป คือ เชิญชวนชาวบ้านมาดื่มน้ำชา หรือรับประทานอาหารร่วมกันพร้อมกับเชิญชวนให้ช่วยกันจ่ายชะภาคทรัพย์สินสู่มัสยิด เพื่อจะได้ตั้งกองทุนชะภาคทรัพย์สินโดยเฉพาะ เพื่อเป็นการง่ายในการบริหารจัดการ เนื่องจากชะภาคนั้นจะต้องจ่ายให้กับบุคคลที่มีสิทธิ์รับชะภาคเท่านั้น หากจ่ายให้กับบุคคลนอกเหนือจากที่ศาสนากำหนดจะถือว่าไม่ใช่ชะภาค ดังนั้นหากรวมชะภาคกับเงินอื่นๆที่บริจาคโดยทั่วไปอาจทำให้เกิดความยุ่งยากหรือไม่ถูกต้องในการบริหารจัดการและขาดประสิทธิภาพได้ และการจัดเก็บชะภาคทรัพย์สินนั้นจะมีรายละเอียดในข้อกำหนดในบัญญัติศาสนาต่างๆ เช่นต้องคำนวณจำนวนทรัพย์สินที่มีอยู่ของผู้มีหน้าที่จ่ายชะภาคและคำนวณจำนวนชะภาคที่ต้องจ่ายจากทรัพย์สินที่มีอยู่ อีกทั้งประเภทของทรัพย์สินที่ต้องทำการจ่ายชะภาคมีหลายประเภท เป็นต้น คณะกรรมการจึงมีความคิดเห็นว่าจะต้องพัฒนาต่อไป

เวลา ๑๑.๕๐ น.

ได้สนทนาและสอบถามประเด็น “แนวทางการใช้ระบบชะภาคในการแก้ปัญหาความยากจน” ของคนในชุมชนโสร่งคือ ต้องมีการจัดตั้งกองทุนชะภาคที่มาจากชะภาคทรัพย์สิน และให้มีการระดมเงินชะภาคและแจกจ่ายให้ผู้มีสิทธิ์รับชะภาคทุกปี โดยมีการวางแผนและให้ความสำคัญกับการใช้เงินจากกองทุนชะภาคเพื่อสร้างงานและให้คนในชุมชนมีงานทำ สามารถช่วยตนเองได้และมีรายได้เพิ่มขึ้นเพียงพอต่อค่าใช้จ่าย

เวลา ๑๒.๐๐ น.

ปิดการประชุมสนทนากลุ่ม

ภาคผนวก ง.

สรุปผลการประชุม

เวทีระดมความคิดเพื่อเสนอแนะและให้ได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาศของชุมชนสร้าง

สรุปผลการประชุม

เวทีระดมความคิดเพื่อเสนอแนะและเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการพัฒนาระบบชะกาดของชุมชนโสร่ง

วันศุกร์ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๙

เวลา ๐๘.๓๐- ๑๒.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมมัสยิดดารุลอามาน โสร่ง

หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาตุ้ม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดประกอบด้วย

๑. ทีมวิจัยและอาจารย์จากมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
๒. คณะกรรมการมัสยิด และชาวชุมชนโสร่งทั้งผู้มีหน้าที่จ่ายชะกาดและผู้มีสิทธิรับชะกาด

เวลา ๐๘.๓๐-๐๙.๐๐ น.

ผู้เข้าร่วมประชุมทำการลงทะเบียน

เวลา ๐๙.๐๐- ๐๙.๓๐ น.

ที่ประชุม โดยอิหม่ามมัสยิด ได้มีการเปิดการประชุมด้วยการอ่านซูเราะห์อัลฟาตีฮะห์ และได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์การจัดประชุม

หัวหน้าโครงการอ.นินาดียะห์ อาแย ได้นำเสนอแนวคิด โดยอธิบายตามภาพประกอบ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าใจแนวคิด และสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

เวลา ๐๙.๓๐- ๐๙.๕๐ น.

ผู้ดำเนินรายการ ซื่อ แบลี ได้เน้นย้ำถึงการวิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการกองทุนของมัสยิดดารุลอามานดำเนินการอยู่ในปัจจุบันที่อ.นินาดียะห์ อาแย ได้อธิบายให้ชาวบ้านโสร่งฟัง และชี้แจงถึงการประชุมแสดงความคิดเห็นในประเด็นของกองทุนชะกาดในชุมชนโสร่ง โดยตั้งประเด็นไว้ว่า “เราจะทำอย่างไรให้กองทุนชะกาดมีการเคลื่อนไหวและพัฒนา” โดยบอกรายละเอียดเกี่ยวกับกองทุนของมัสยิดที่ได้จัดไว้แล้วว่า เบื้องต้นทางมัสยิดมีการจัดตั้งระบบการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ไม่สามารถทำงานและหาเลี้ยงด้วยตนเองได้ เพื่อให้สามารถเลี้ยงชีพได้ ของผู้ป่วยและไม่มีรายได้ โดยที่

จัดให้ทุน (เงิน) ในการดำรงชีวิต เมื่อถึงเวลาที่ นาย ตือนั่น (ผู้ป่วยโรคมะเร็ง) ไม่มีเงินใช้ ก็จะโทรมาแจ้งผู้รับผิดชอบ ทางมัสยิดก็จะจัดให้ แต่เป็นระบบที่ให้อย่างเดียว พอหมดก็ให้ ทำให้ช่วงหลังๆ มีการขอเงินบ่อยขึ้น และจำนวนมากขึ้นแต่ต่อจากนี้ไปเราอยากจะทำให้มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของเงินที่ให้จากกองทุนเพื่อความชัดเจน และได้ทราบว่าเอาเงินไปใช้จ่ายอะไรบ้าง นอกจากนี้กองทุนที่เราได้ทำที่ผ่านมานี้เราสามารถสร้างบ้านให้กับผู้ที่ไม่มียู่อาศัยแล้ว ประมาณ ๗ หลังแล้ว และได้มีการถามความคิดเห็นของประชาชนในการร่วมลงนามในการคิดกระบวนการในการจ่ายซากาตให้เป็นไปตามระบบที่ชุมชนต้องการและมีความชัดเจน

เวลา ๐๙.๕๐- ๑๐.๐๐ น.

อิหม่ามขอแสดงความคิดเห็นเป็นคนแรก ซึ่งความคิดเห็นเป็นดังนี้

ต้องการให้มีการออกใบเสร็จในการจ่ายซากาตของผู้ที่จ่ายซากาตทรัพย์สิน เพื่อเป็นหลักฐาน และต้องมีเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการ รับผิดชอบและดูแลเพื่อชี้ถึงความโปร่งใสและความชัดเจนยิ่งขึ้น แม้ว่าในทางศาสนาหรือการรับรู้ของอัลลอฮจะรับรู้ว่าคุณคนนี้ได้จ่ายซากาตแล้วก็ตาม ก่อนหน้านี้อย่างเคสที่ได้กล่าวถึงนั้น เราก็ไม่มีการจัดการในเรื่องของวิธีการที่เสนอนี้ เราต้องให้มีการจดบันทึกและลงนามให้เป็นที่ชัดเจน เพื่อความชัดเจนในการทำงานทั้งผู้รับซากาตและผู้ให้ซากาต และยังกล่าวอีกว่าชุมชนโรงเป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มีการทำนา ชาวนามีข้าวเปลือก และบางคนก็ทำธุรกิจการค้า หากมาจ่ายซากาต ทางมัสยิดก็จะออกใบเสร็จให้เพื่อความชัดเจน นอกจากนี้ผู้รับซากาตต้องแสดงหลักฐานตามความจริง หากมีความต่อเนื่องในการรับจะต้องมีรายการจดบันทึกรายรับรายจ่ายตามจำนวนเงินที่ได้รับไปเพื่อความโปร่งใสด้วยเช่นกันและเพื่อป้องกันการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น

เวลา ๑๐.๐๐- ๑๐.๒๐ น.

โต๊ะแนแบ มะ ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นว่า ความสำคัญของการที่ต้องจ่ายซากาต หรือบทบาทของผู้ที่ต้องจ่ายซากาต โดยได้กล่าวไว้ว่า การจะสร้างกองทุนซากาตนั้น ให้คิดเสียว่าทุกคนคือเจ้าของมัสยิด งานนี้ไม่ใช่งานมัสยิด แต่เป็นงานของทุกคน ที่จะช่วยเหลือทุกคน ซึ่งต่างจากซากาตพิตเราะห์ ประเภทนี้เป็นความจำเป็นส่วนตัวของแต่ละคนอยู่แล้ว และกล่าวอีกว่า ต้องการให้ทุกคนรับรู้

ว่า ไม่ว่า ผู้ที่มีทองคำ มีข้าวเปลือก หรือผู้ที่มีความสามารถ ต้องทำการจ่ายชะกาดทรัพย์สิน แต่สิ่งสำคัญคือ อยากรจะเน้นไปที่เจ้าหน้าที่ที่จะดูแลกองทุนชะกาด จะต้องให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องชะกาดก่อน แล้วจึงไปชี้แจงให้ประชาชนในชุมชนทราบต่อไป และได้ยกตัวอย่าง ประชาชนในอำเภอสายบุรีที่มีความเข้าใจ และดำเนินการจ่ายชะกาดอย่างต่อเนื่อง และมีเงินทุนเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันตั้งตัวได้แล้ว

ต่อมา ได้ตั้งเหตุการณ์สมมุติเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อกองทุนชะกาด ว่า นายมะมีเงินจำนวนมากอยู่ในธนาคารและมีความต้องการจะจ่ายชะกาด แต่นายมะไม่รู้ว่าจะเงินของตนเองอยู่ในส่วนไหน ต้องจ่ายหรือไม่ ต้องจ่ายให้ใคร ต้องจ่ายเท่าไร

สิ่งที่โตะแนแบ มะ ยกเหตุการณ์สมมุติขึ้นนี้ เพื่อจะสะท้อนว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความสำคัญมากในการอธิบายหรือประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องชะกาดทรัพย์สิน

โตะแนแบ มะ เสนอให้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ มีการปิดประกาศตามที่ต่างๆ เช่น ร้านกาแฟ เพื่อให้รู้ว่า ใครมีรายได้เท่าไรจะต้องจ่ายชะกาดเท่าไร เป็นต้น และเสนอให้มีคณะทำงานทำงานในรูปแบบคณะกรรมการกองทุนชะกาด โดยมาจาก ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกกลุ่มของคณะกรรมการมัสยิดจำนวน ๑๕ คน และกลุ่มของชาวบ้านที่อาสาทำงานหรือถูกเลือกโดยคณะกรรมการมัสยิดอีก ๑๕ คน โดยการทำงานจะต้องให้ความรู้แก่คณะกรรมการก่อน ให้เข้าอบรมเรื่องชะกาดให้เข้าใจก่อนจะไปอธิบายแก่ชาวบ้านฟัง รวมถึงการวางระบบในกองทุนชะกาดด้วย การทำงานก็ควรแบ่งโซนพื้นที่ให้กรรมการรับผิดชอบในส่วนของตนเองภายในชุมชนโรงเรียน และได้ยกตัวอย่าง กองทุนชะกาดที่อ.สายบุรีว่า สามารถนำมาเป็นตัวอย่างได้ เนื่องจาก ที่สายบุรีนั้น ประสบความสำเร็จแล้ว ประชาชนในอาชีพต่างๆ มีความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นชาวประมง ชาวนา ผู้ประกอบธุรกิจการค้า

เวลา ๑๐.๒๐- ๑๐.๓๕ น.

แบลี ได้กระตุ้นให้ที่ประชุมช่วยแสดงความคิดเห็น แต่ก็ไม่มีใครเสนอความเห็น แบลีจึงได้แสดงความคิดเห็นเองเลยว่า ถ้าจะให้ช่วยเหลือเป็นเงินตลอด คงไม่ไหว สักวันเงินคงหมด แต่อยากให้ช่วยเหลือเป็นเครื่องทำมาหากินดีกว่า เหมือนที่ท่านนบิได้ช่วยผู้ที่ไม่มีอาชีพในการดำเนินชีวิต โดยให้ชวานแก่ผู้ชายคนหนึ่งไปใช้ในการทำงานเพื่อให้สามารถตัดไม้ ขายไม้ฟืนแล้วทำเป็นอาชีพได้ ท่านใช้

ระบบที่ไม่ได้ช่วยให้เขาสบายเกินซึ่งทำให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือติดนิสัยให้คนอื่นช่วยอยู่เสมอ โดยที่อาจจะทำลายเขาในทางอ้อม แต่ท่านให้และช่วยเพื่อให้คนนั้นได้เกิดอาชีพของตัวเอง ช่วยเหลือตนเองได้ และดำรงชีวิตโดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากคนอื่น และเมื่อมีพร้อม ไม่ลำบากหรือตั้งตัวได้ ก็ต้องยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือคนอื่นที่ต้องการความช่วยเหลือต่อไป แต่ได้เคยมีปรากฏที่สายบุรีคือผู้รับอุปกรณ์หรือเครื่องมือทำมาหากินที่ให้ไปนั้น ไม่ยอมทำงานและไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ ถ้าในลักษณะนี้ทางมัสยิดจะยึดกลับให้คนอื่นได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

เวลา ๑๐.๓๕- ๑๐.๕๐ น.

มีชายคนหนึ่งสอบถาม แต่ไม่ได้แนะนำชื่อ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจ่าย ถามว่าอยากรู้แนวทางการทำงานของกองทุนชะกาต มีเป้าหมายอะไรบ้าง แผนการทำงานของเจ้าหน้าที่มีแผนว่าจะทำอะไรต่อไป ถ้ากองทุนของมัสยิดมีเงินเป็นแสน เป็นล้าน มีแผนใหม่ว่าจะทำอะไรกับเงินนี้ แบบไหน อย่างไร เราจะแบ่งแบบไหน ให้กับใคร เข้ากับกองทุนไหน ตรงนี้อยากให้ชัดเจนเพื่อที่เราจะได้รู้ว่า กองทุนที่เจ้าหน้าที่จัดนั้นตรงกับใจที่เราต้องการจ่ายชะกาตหรือเปล่า และได้บอกว่า หากไม่ชัดเจน เขาก็จะให้ชะกาตกับญาติพี่น้องของเขาดีกว่า และอยากรู้ว่าเงินชะกาตนั้นสามารถเก็บไว้ใช้หมุนเวียนในปีต่อไปได้หรือไม่ หรือต้องจ่ายให้หมดเลยในปีเดียวกัน ตรงนั้นทำได้เลยไหม มีรายละเอียดหรือบทบัญญัติเรื่องนี้อย่างไร

เวลา ๑๐.๕๐- ๑๑.๑๐ น.

อาจารย์นินาดียะห์ อาแย ก็ออกไปตอบคำถามต่อการแสดงความคิดเห็นของผู้ชายคนนั้นที่ตั้งคำถามดังกล่าวแต่เป็นการตอบคำถามทางอ้อมโดย แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า นี่แหละที่จัดเวทีนี้ในวันนี้ อยากให้ทุกคนบอกว่าอยากให้กองทุนชะกาตของเรามีเป้าหมายอะไรบ้าง แต่ทุกคนก็เงียบ สักพัก อุษตะยา/ไต้ะอิหม่าม ได้ออกมาชี้แจงว่า ประเภทของชะกาตนั้นมี ๒ ประเภท ได้แก่ ชะกาตฟิตเราะฮฺ ประเภทนี้ ถือว่าวาญิบ/มีความจำเป็นในแต่ละบุคคลอยู่แล้วที่จะต้องจ่ายซึ่งทางมัสยิดได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการเรียบร้อยแล้ว สามารถแจกจ่ายให้ผู้มีสิทธิได้ทั้ง ๘ ประเภทตามความเห็นของ อุมร์ อิบนู คอตต็อบ และสามารถแจกจ่ายเฉพาะ คนยากไร้ และ ชัดสนเท่านั้น ตามความเห็นของอิบนู อับบาส แต่ที่ยังไม่เป็นระบบและประชาชนยังไม่เข้าใจก็คือชะกาตมาล/ทรัพย์สินรายปี เป็นซากาตที่รับมาแล้ว มี

วิธีการในการจัดการ การดำเนินงานนั้นขึ้นอยู่กับกลไกในการทำงานของเจ้าหน้าที่หรือคณะกรรมการ และบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งหมายถึงพวกเราทุกคน ดังนั้น ชะกาดประเภทนี้แหละที่เราต้องมาทำความเข้าใจ และยิ่งชมว่า ดีมากที่อาจารย์เขามาทำวิจัย มาช่วยกระตุ้นเพื่อจะให้เกิดกองทุนชะกาด และได้บอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนโสธรว่า ชุมชนต้องมีการก่อตั้งและพัฒนากองทุนชะกาดให้ได้ นอกเหนือจากที่เรามีกองทุนอื่นๆอยู่แล้ว เพื่อจะได้พัฒนาชุมชนของเราให้ดียิ่งขึ้นกว่านี้ เนื่องจากบ้านเราประชาชนมีความกินดีอยู่ดีไม่มีความอดอยาก แต่ยังมีบางส่วนที่ต้องการความช่วยเหลือ และประชาชนมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง แต่เราไม่มีเครื่องมือเท่านั้นเอง เครื่องมือในที่นี้ก็คือกองทุนชะกาดนี้แหละ ส่วนเงินในกองทุนนั้นสามารถเก็บไว้ได้บางส่วนเพื่อความฉุกเฉิน จำเป็น อย่างที่ผ่านมามีนักศึกษาจากกัมพูชามาขอชะกาดในฐานะคนเดินทาง เพื่อเดินทางกลับบ้าน เราจำเป็นต้องตอบไปว่าเราไม่มีเงิน เนื่องจากเราไม่มีกองทุนนี้อีก ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียใจ ดังนั้นถ้ามีกองทุนนี้จะเกิดประโยชน์แก่สังคมอีกมากมาย

เวลา ๑๑.๑๐- ๑๑.๑๕ น.

แบลี่ ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากความคิดเห็นที่ทั้ง ๒ คนได้แสดงความคิดเห็น โดยยกตัวอย่างกองทุนชะกาดที่ อ.สายบุรี ที่มีคนมาขอทุนการศึกษา และทางกองทุนก็ได้ให้เงินเป็นทุนการศึกษา/ค่าเล่าเรียน และปัจจุบันเด็กที่ขอทุนก็จบการศึกษาป.ตรีแล้ว แต่การให้ทุนทางกองทุนก็มีเงื่อนไขว่าผู้รับทุนต้องชดใช้ทุนเมื่อได้งานทำและต้องพัฒนาสังคมพื้นที่อำเภอสายบุรีให้ด้วย

เวลา ๑๑.๑๕- ๑๑.๒๐ น.

มีผู้ซักถามอีก ๒ คำถาม ชื่อ ดุลเลาะ ได้ถามว่า คนที่มีความสามารถจะต้องจ่ายชะกาดจะต้องจ่ายชะกาดเท่าไรเพื่อให้เพียงพอกับผู้รับที่มีจำนวนมากหรือเข้ากำหนดตามหลักเกณฑ์จะต้องทำอย่างไร แล้วการที่เราได้จ่ายชะกาดเป็นอุปกรณ์นั้นสามารถยึดคืนมาได้หรือ ตามหลักศาสนาทำได้หรือไม่?

เวลา ๑๑.๒๐- ๑๑.๓๐ น.

โตะแนแบมมะ ออกมาให้ความเห็นต่อว่า ถ้าเราจะได้ในจำนวนที่มากเพียงพอ เราต้องเริ่มจากน้อยก่อน ค่อยๆ เริ่มจาก ๒ เป็น ๔ เป็น ๖ และเป็น ๘ เรื่อยๆ ต่อๆ กันไป โดยค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป

ส่วนคนที่ จะจ่ายชะกาดให้ใครนั้นก็ สามารถมาแจ้งให้ คณะกรรมการทราบ แล้วให้ทาง คณะกรรมการ กองทุนช่วยเป็นตัวแทน ในการดำเนินการจะได้ ไม่มีการจ่ายกันเอง เป็นการร่วมมือกันระหว่างชาวบ้าน และทาง คณะกรรมการ เพื่อกองทุนจะได้ประสบความสำเร็จ ในส่วนของการให้เครื่องมือในการ ประกอบอาชีพ เมื่อเราให้แล้ว เขาต้องนำไปใช้ด้วย เมื่อเขาใช้จนประสบความสำเร็จแล้ว พันจาก ความยากจนแล้ว หรือมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ ก็จะถูกเรียกตัวมาคุยว่าถึงเวลาแล้วที่ต้อง เข้ามาช่วยเหลือคนอื่นต่อไป ส่วนหน้าที่ของ คณะกรรมการ คือ เป็นผู้ตรวจสอบว่าผู้ที่รับของไปใช้นั้น ทำจริงไหม นำไปใช้ไหม จะได้ประเมินดูว่าเขานำไปใช้จริง ปฏิบัติจริง ถ้าตรวจสอบแล้วไม่ได้นำไปใช้ จริง ทาง คณะกรรมการก็จะยึดหรือเอาสิ่งนั้นคืนมา แล้วจะไม่ให้การช่วยเหลืออื่นใดเลย แล้วจะนำ สิ่งของนั้นให้ผู้อื่นต่อ เนื่องจากถือว่าท่านนี้ให้ทำงานมากกว่าการขอและรอรับความช่วยเหลืออย่าง เดียวโดยไม่พึ่งตนเองเป็นหลัก และยิ่งย้ำอีกว่า การดำเนินการกว่าจะสำเร็จต้องใช้เวลา เช่น กองทุน ชะกาดที่ อ.สายบุรีนั้น แรกๆ ก็มีปัญหา อุปสรรค เช่น เรื่องความร่วมมือ ความสามัคคี แต่ปัจจุบันนี้ กองทุนมีประสิทธิภาพมาก เพราะ คณะกรรมการกองทุนได้วางระบบการทำงานได้เป็นอย่างดี

เวลา ๑๑.๓๐- ๑๑.๓๕ น.

แบลี่ ได้สอบถามที่ประชุม หากมีกองทุนชะกาดแล้ว อยากให้ช่วยเหลือในรูปแบบใด ระหว่าง ช่วยเหลือเป็นกลุ่มบุคคล หรือ ส่วนบุคคล มีความคิดเห็นออกมา ๒ แบบ คือทั้งแบบกลุ่มบุคคล และ ส่วนบุคคล โดยมีเหตุผลคือ แบบกลุ่มบุคคล สามารถดึงคนที่มีความชอบในเรื่องเดียวกันมาทำงานได้ เลย ส่วนแบบส่วนบุคคล ให้เหตุผลว่าสามารถทำงานที่บ้านของตนเองได้ และสมาชิกในครอบครัวก็มี จำนวนมากและมีความสามารถที่จะทำ อย่างไรก็ตาม แบลี่สรุปว่า กองทุนนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเรา ทุกคน เพื่อคนในชุมชนของเรา

เวลา ๑๑.๓๕- ๑๑.๔๕ น.

อ.มะดารี ได้ให้ความคิดเห็น โดยยกตัวอย่างการดำเนินงานกองทุนชะกาดในประเทศ อินโดนีเซีย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ การดำเนินการกองทุนชะกาดในช่วงเริ่มต้นของประเทศอินโดนีเซีย ได้เริ่มต้นอย่างมีอุปสรรค เนื่องจากประชาชนยังไม่มีความรู้และไม่เข้าใจว่าต้องทำอะไร ผู้ที่มี

ความสามารถในจ่ายชะงักเข้ากองทุนก็ยังไม่แน่ใจว่าเงินจะส่งไปนั้นมีกระบวนการอย่างไร เงินจะตกไปยังผู้มีสิทธิ์อย่างไร และในส่วนของผู้รับก็เช่นกัน ก็ไม่ทราบว่าเงินที่ตนเองได้มาใครเป็นผู้ให้

อ.มะดารี ได้เห็นว่า การจะสร้างกองทุนชะงักให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องคิดสร้างระบบก่อน และคณะกรรมการก็ต้องมียุทธศาสตร์การทำงาน และได้ยกตัวอย่างการวาง/กำหนดยุทธศาสตร์ เช่น ให้สังเกตว่าคนในชุมชนโรงเรียนมีลักษณะเด่นอะไร และได้ยกตัวอย่างว่า คนโรงเรียนทำขนมได้อร่อยมาก สังเกตจากคนพื้นที่ภายนอกมักจะชมหากได้กินขนมของชาวชุมชนโรงเรียนทำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาทำเป็นยุทธศาสตร์ เช่น ยุทธศาสตร์ยกระดับรายได้ประชาชนในชุมชนโรงเรียน อย่างไรก็ตาม อ.มะดารี ยังเน้นว่าให้สร้างระบบการทำงานที่ชัดเจน กระบวนการที่แน่นอน โปร่งใส และตรวจสอบได้ให้ได้ก่อน โดยส่วนหนึ่งคือมีการบันทึกข้อมูลของชาวบ้านเป็นลายลักษณ์อักษร อาจจะร่วมมือกับมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการให้นักศึกษามาคอยช่วยเหลือด้านการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ที่ยากจน และมีสิทธิ์รับชะงักในชุมชนโรงเรียน จะได้ดำเนินการแจกจ่ายชะงักอย่างถูกต้องทั่วถึงและชัดเจนว่าได้ช่วยเหลือใครในชุมชนบ้าง และง่ายทั้งในการตรวจสอบและติดตามผล นอกจากนี้เสนอแนะให้มีการประกาศ ว่าเงินทุกบาทนั้นเอาไปทำอะไรบ้าง อาจจะประกาศเป็นหนังสือ ใบปลิวหรือประกาศในมัสยิด รวมทั้งพูดถึงวิธีการและแนวทางในการร่วมมือเพื่อผลประโยชน์และความเจริญของหมู่บ้านเราต่อไป อ.มะดารี ได้ฝากคำแนะนำให้แก่คณะทำงาน และที่ประชุมนี้ว่า ขอให้คณะกรรมการและชาวโรงเรียนมีความร่วมมือในการทำงานเพื่อจะสร้างกองทุนชะงักให้ประสบความสำเร็จต่อไป

เวลา ๑๑.๔๕- ๑๒.๐๐ น.

สุดท้ายโต๊ะอิหม่ามได้มาปิดการประชุม โดยได้กล่าวว่า การประชุมวันนี้ เราทุกคนจะได้ทำตามสิ่งที่อัลลอฮ์บัญญัติไว้ อย่างไรก็ตาม การทำงานของมัสยิดไม่เคยหยุดนิ่ง และทำมาตลอด ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมาที่ชาวชุมชนได้ช่วยกัน ในอดีตเราก็เคยสร้างบ้านให้กับคนยากจน พวกเราช่วยกันไปเรื่อยมาบนภูเขา แล้วมาสร้างเป็นบ้าน ในอดีตนั้นยากกว่านี้ ปัจจุบันนี้มีเครื่องมือมากมาย แต่เราทำงานไม่ได้ใช้ระบบ จึงอยากให้กรรมการที่จะได้รับคัดเลือกต่อไปทำงานอย่างจริงจัง

เวลา ๑๒.๐๐ น.

ปิดการประชุม

ภาคผนวก จ.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์งานวิจัยเรื่อง

แนวทางการพัฒนาระบบชะกาดจากฐานรากหญ้า : กรณีศึกษาชุมชนโสร่ง ต.เขาตวม อ.ยะรัง จ.ปัตตานี

ก. ประเด็นเกี่ยวกับรายได้และสวัสดิการจากมัสยิดและชุมชน

๑. ประกอบอาชีพอะไร ?
๒. มีอาชีพเสริมหรือไม่ ? คืออาชีพอะไร ?
๓. พอใจในอาชีพที่ทำอยู่หรือไม่ ?
๔. รายได้ที่ได้รับเพียงพอหรือไม่ ? อย่างไร
๕. มีหนี้สินหรือไม่ ? จากแหล่งใด ? เพื่ออะไรบ้าง ?
๖. เป็นผู้มีสิทธิรับชะกาดมาแล้วกี่ปี
๗. ได้รับชะกาดในแต่ละปี ประมาณเท่าไร ? เพียงพอต่อการยังชีพหรือไม่ ?
๘. แนวทางชดเชยเมื่อปัจจัยยังชีพไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ?
๙. ได้สวัสดิการอื่นๆ นอกเหนือจากชะกาดจากแหล่งใดบ้าง ?

ข. ประเด็นเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ สภาพทางเศรษฐกิจและปัญหา

๑. สมาชิกครอบครัวอยู่กันกี่คน ?
๒. มีงานทำทุกคนหรือไม่ ?
๓. สมาชิกในครอบครัวเรียนจบระดับใดบ้าง ?
๔. สุขภาพของสมาชิกในครอบครัวเป็นอย่างไรบ้าง ?
๔. ถ้าป่วย ไปรับการรักษาจากที่ไหน ?
๕. ใช้ยานพาหนะอะไร ?
๖. ประกอบอาชีพในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ ?
๗. มีงานทำตลอดทั้งปีหรือไม่ ?
๘. วางแผนชีวิตไว้อย่างไร ?
๙. ปัญหาในการประกอบอาชีพมีอะไรบ้าง ?
๑๐. ปัญหาในชีวิตมีอะไรบ้าง ?

ประวัติหัวหน้าโครงการ

ชื่อ-นามสกุล นางสาว นินาดียะห์ อาแย

Name Miss Ninadeeyah Ayae

เพศ หญิง วันเดือนปีเกิด ๒๗ มิ.ย. ๒๕๑๙

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สถานที่ติดต่อ (ที่ทำงาน) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ๑๓๕/๘ หมู่ที่ ๓ ตำบลเขาต้อม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ๙๔๑๖๐

โทรศัพท์สำนักงาน/โทรสาร : ๐๗๓-๔๑๘๕๔๕ โทรศัพท์เคลื่อนที่: ๐๘๔-๓๐๐๑๙๔๔

E-mail – address nina_econ@hotmail.com

ที่อยู่ (ที่บ้าน) ๕๐/๑ ถ.วิฑูรอุทิศ ๑๑ อ.เมือง จ.ยะลา ๙๕๐๐๐

ประวัติการศึกษา

Bachelor of Economics (BEC), International Islamic University Malaysia (IIUM)

Master of Economics (MEC), International Islamic University Malaysia (IIUM)

ผลงานทางวิชาการ

- บทความวิจัยเรื่อง “ศึกษาความรู้ความเข้าใจและการจัดการเกี่ยวกับชะกาด : กรณีศึกษาหน่วยธุรกิจมุสลิม ย่านธุรกิจตลาดเก่า อ.เมือง จ. ยะลา” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๓ ประจำปี ๒๕๕๗ โดย เครือข่ายความร่วมมือ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

- บทความวิชาการเรื่อง “ทุนนิยมและทานนิยมแห่งอิสลาม: ระบบเศรษฐกิจแห่งคุณธรรมและเสถียรภาพ” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ ประจำปี ๒๕๕๘ เรื่อง การบูรณาการองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาสู่สังคมสันติสุขและประชาคมอาเซียน โดย บัณฑิตวิทยาลัยและการวิจัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

